

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

1952 ÁPRILIS

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST II., KELETI KÁROLY-UTCA 5. TELEFON: 155—208

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST II., KELETI KÁROLY-U. 5. TELEFON: 350—126, 130-AS MELLÉK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az öt éves népgazdasági terv harmadik évének első negyedévi végrehajtásáról	255
A beszámolási rendszerről. — <i>Dr. Pálos István</i>	261
Az ipari teljes termelés tervezése összehasonlító áraikon. — <i>G. Drampian és N. Fedotov</i>	269
Az első anyagösszeírás tapasztalatai. — <i>Réti Pálné</i>	277
A mezőgazdasági termelés munkaerőszüksége. — <i>Mészáros István</i>	285
A népesség szaporodási ütemének lassúbbodása a tőkés országokban. — <i>M. Dobrov</i>	296
A Kelet- és Nyugat-Európa közötti kereskedelmi kapcsolatok. — <i>Rónai Gábor</i>	304
A termelés minőségének vizsgálata az iparstatisztikában. — <i>Ollé Lajos</i>	315
Az „Elméleti statisztika” tanfolyamának programja a közgazdasági főiskolák és fakultások számára	321
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	332
A Szovjetunió és a kapitalista országok költségvetése. — LENGYELORSZÁG. Gazdasági helyzet. — ALGIR, MAROKKÓ, TUNISZ. Gazdasági helyzet.	
STATISZTIKAI HÍRADÓ	340
Ritűntetett statisztikusok. — A Rohó- és Gépipari Minisztérium statisztikai osztályának újabb versenyfelhívása. — Az iparügyi minisztériumok statisztikai részlegeinek munkaverseny-kiértékelése. — Az „Iparstatisztikai Értesítő” ankétja. — A könnyűipari statisztikusok ankétja. — A „Population” tanulmánya Magyarországnak népmozgalmáról.	
IRODALOM	346
Könyvszemle	346
Folyóírat szemle	346

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

4-й год издания. № 4.

Апрель 1952 г.

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5.

Редактор: ДЬЕРАБ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Сообщение Центрального Статистического Управления о выполнении народнохозяйственного плана в I квартале третьего года	255	Замедление темпов прироста населения в капиталистических странах. — <i>М. Добров</i>	296
Об отчуждении. — <i>Д-р Иштван Палош</i>	261	Коммерческие связи между Восточной и Западной Европе. — <i>Габор Ронаи</i>	304
О планировании валовой продукции промышленности в сопоставимых ценах. — <i>Г. Драмлян и Н. Федотов</i>	269	Изучение качества продукции в промышленной статистике. — <i>Лайош Олле</i>	315
Опыт первой переписи материалов. — <i>Рети Палме</i>	277	Программа по курсу теории статистики для экономических вузов и факультетов	321
Потребность сельскохозяйственного производства в рабочей силе. — <i>Иштван Месарош</i>	285	МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА	332
		СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИЗВЕСТИЯ . . .	340
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	346

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IVe ANNÉE. N° 4.

AVRIL 1952

RÉDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST II, KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Pages
Communiqué de l'Office Central de Statistique sur l'exécution, au cours du premier trimestre de la troisième année du quinquennat, du Plan d'économie nationale	255	Le ralentissement dans le rythme d'accroissement de la population aux pays capitalistes. — <i>M. Dobrov</i>	296
Sur le système des comptes-rendus statistiques. — <i>Dr Étienne Pálos</i>	261	Les rapports commerciaux entre l'Europe de l'Est et l'Europe de l'Ouest. — <i>Gabriel Rónai</i>	304
La planification de la production industrielle globale aux prix comparables. — <i>G. Drampian et N. Fedotov</i>	269	La vérification de la qualité des productions dans la statistique industrielle. — <i>Louis Ollé</i>	315
Les expériences du premier dénombrement des matières. — <i>Mme Paul Réti</i>	277	Le programme du cours de „Statistique théorique” à l'intention des écoles supérieures et facultés de politique économique	321
Les besoins en main-d'oeuvre de la production agricole. — <i>Étienne Mészáros</i>	285	STATISTIQUE INTERNATIONALE	332
		ACTUALITÉS STATISTIQUES . . .	340
		LIVRES ET REVUES	346

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC LA CITATION DE LA SOURCE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL JELENTÉSE AZ ÖTÉVES NÉPGAZDASÁGI TERV HARMADIK ÉVÉNEK ELSŐ NEGYEDÉVI VÉGREHAJTÁSÁRÓL

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális élet-színvonalának emelkedését 1952 I. negyedében a következő adatok jellemzik:

Ipar

A gyáripar 1952 I. negyedévi tervét sikerrel teljesítette. Az eredményhez hozzájárult a március 9-e, Rákosi elvtárs 60. születésnapja és április 4-e, hazánk felszabadításának 7. évfordulója tiszteletére indított szocialista munkaverseny. Az egész gyáripar teljes termelési tervét 101,7%-ra, ezen belül a nehézipar 102,1%-ra, a könnyűipar 102,2%-ra, az élelmiszeripar 99,6%-ra teljesítette. A gyáripar 1952 I. negyedévben 30,5%-kal termelt többet, mint 1951 azonos időszakában, ezen belül a nehézipar termelése 30,1%-kal, a könnyűiparé 17,4%-kal, az élelmiszeriparé 65,6%-kal emelkedett. Az iparcsoportok közül a bányászat termelése 15,0%-kal, a kohászaté 21,9%-kal, a gépgyártásé 43,1%-kal, az építőanyagiparé 26,5%-kal, a textiliparé 12,9%-kal, a ruházati iparé 28,6%-kal emelkedett 1951 I. negyedéhez képest. A negyedévben az egyes iparcsoportok tervtelejesítése a következőképpen alakult:

Iparcsoport	1952 I. negyedévi tervtelejesítés %-a
Bányászat	101.3
Kohászat	103.6
Gépgyártás	100.2
Erősáramú berendezések gyártása	102.2
Gyengeáramú berendezések gyártása	93.3
Finommechanika	102.9
Tömegcikkipar	103.1
Javítóműhelyek	110.7
Villamosenergiáipar	103.6
Építőanyagipar	105.1
Vegyészeti ipar	102.2
<i>Nehézipar összesen</i>	<i>102.1</i>
Faipar	101.3
Papírpar	101.0
Nyomdaipar	107.0
Textilipar	102.3
Bőr- és szőrmeipar	104.2
Ruházati ipar	101.7
<i>Könnyűipar összesen</i>	<i>102.2</i>
Élelmiszeripar	96.6
Gyáripar összesen	101.7

Az egyes minisztériumokhoz tartozó iparvállalatok 1952 I. negyedévi termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

Minisztérium	1952 I. negyedévi tervteljesítés %-a
Bánya- és Energiaügyi Minisztérium	101,7
Kohó- és Gépipari Minisztérium	100,8
Középgépipari Minisztérium	105,0
Könnyűipari Minisztérium	102,2
Élelmiszeripari Minisztérium	99,6
Építőanyagipari Minisztérium	107,3
Építésügyi Minisztérium iparvállalatai	105,0
Közlekedésügyi Minisztérium iparvállalatai	112,3
Helyiipari Minisztérium	91,2

A helyi iparhoz tartozó állami vállalatok termelése 1952 I. negyedévben 127,9%-kal volt nagyobb, mint az előző év megfelelő időszakában. A kisipari termelészövetkezetek termelése egy év alatt több mint két és félszeresére emelkedett.

A fontosabb iparcikkek termelése 1952 I. negyedévben 1951 I. negyed-évéhez képest a következőképpen alakult:

Cikk megnevezése	1952 I. negyed- évi termelés az 1951 I. negyedévi ter- melés %-ában
Szén	115,2
Vas és acél	117,3
Öntvény	116,9
Hengerelt rúdacél	109,2
Hengerelt idomacél	124,0
Esztergagépek	123,2
Mozdony	126,7
Vasúti teherkocsi	141,2
Tehergépkocsi	132,4
Motorkerékpár	123,2
Kerékpár	120,3
Diesel-motor	260,9
Távbeszélőkészülékek	189,4
Vevőkészülékek	125,7
Izzólámpa	87,2
Varrógép	115,6
Villamosenergia	119,7
Gép- és motorolaj	128,8
Gépkocsibroncs-köpeny	122,9
Tégla	148,9
Mész	112,9
Cement	108,5
Tüzelőanyag	105,6
Táblaüveg	124,7
Pamutszövet	111,8
Gyapjúsövet	112,1
Selyemszövet	123,7
Len- és kenderszövet	110,2
Selyemharisnya	133,4
Pamutharisnya	121,3
Férfiöltöny	109,4
Bőr cipő	119,3
Liszt	104,4

Cikk megnevezése	1952 I. negyed- évi termelés az 1951 I. negyedévi ter- melés %-ában
Cigaretta — — — — —	123.1
Édesipari készítmények — — — — —	139.5
Szappan — — — — —	183.9
Gyufa — — — — —	113,7
Nyershús — — — — —	118,3
Szalámifélék — — — — —	163.8
Zsír, zsírszalonna — — — — —	167.1
Vaj — — — — —	109.4

Terven felül az I. negyedévben jelentős mennyiségű szén, villamos-energiát, kerékpárt, teherautót, cementet, táblaüveget, ammóniát, nitrogénműtrágyát, foszforműtrágyát, személygépkocsi-tömlőt, petróleumot, gázolajat, gépolajat, selyemszövetet, kötöttárut, munkaruhát, zsíros felsőbőrt, vörösárut, szalonnaféléket, sajtot, étolajat, sört termeltek.

A tervvel szemben lemaradás van az acélnyersvas, hengerelt áru, vasöntvény, gőzmozdony, csúcseszterga, kerek traktor, mész, öntöttüveg, téglá, kénsav, sósav, személy- és tehergépkocsi-köpeny, benzín, motorolaj, penicillin, flanellkészáru, lenfonal, pamutharisnya, bőrcipő, férfiöltöny, rotációs papír termelésében.

A termelés egyenletes, illetve egyenletesen emelkedő ütemét több iparágban még nem sikerült biztosítani. Különösen egyenlőtlen volt a termelés a gépiparban, a járműiparban és a textiliparban.

Építőipar

Az építőipar 1952 I. negyedévi termelési tervét 104,4%-ra, ezen belül a magasépítőipar 106,5%-ra, a mélyépítőipar 100,8%-ra teljesítette. Az építőipar termelési értéke 1952 I. negyedévében a múlt év azonos időszakához képest 29,1%-kal magasabb. Az emelkedés a magasépítőiparban 21,4%, a mélyépítőiparé 39,1%.

Az egyes minisztériumokhoz tartozó építőipari vállalatok I. negyedévi termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

Építésügyi Minisztérium — — — — —	106.9%
Közlekedésügyi Minisztérium — — — — —	100.0%
Bánya- és Energiaügyi Minisztérium — — — — —	103.2%
Helyi építőipari vállalatok — — — — —	94.4%

Mezőgazdaság

1952 I. negyedévében tovább erősödött a mezőgazdaság szocialista sektora. Az előző év azonos időszakához képest a termelészövetkezetek területe kereken 50%-kal, a termelészövetkezetekbe tömörült tagok és családtagok száma 60%-kal emelkedett. Az állami gazdaságok területe több mint 40%-kal nőtt.

Állatállományunk a jó takarmánytermés, valamint a szocialista szektor növekedése következtében kedvezően fejlődik. A sertésállomány a múlt év azonos időszakához képest közel 10%-kal, a juhállomány pedig csaknem

30 %-kal nőtt, kisebb mértékben emelkedett a szarvasmarhaállomány. Különösen erőteljes az állatállomány fejlődése az állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben. A termelőszövetkezetekben a közös sertés- és szarvasmarhaállomány kereken 70 %-kal, a loállomány több mint 80 %-kal, a juhállomány közel 50 %-kal emelkedett. Az egy katasztrális holdra eső számosállat azonban a termelőszövetkezetekben még mindig az országos átlag alatt van. Az állami gazdaságok állatállománya számosállatban kifejezve 51 %-kal emelkedett a múlt év hasonló időszakához képest. A hízóba állított sertések száma mintegy 50 %-kal, a tehenenkénti tejhozam közel 10 %-kal nagyobb az állami gazdaságokban, mint egy évvel ezelőtt. A tenyésztési kedv jelentős megélénkülésére mutat, hogy az anyakocák száma országosan 26 %-kal magasabb az egy évvel ezelőtti állománynál és a szarvasmarhaállománynál is jelentősen gyarapodott a tenyésztésbe fogott fiatal anyaállatok száma.

A tervidőszakban tovább fokozódott a mezőgazdaság gépesítése. A gépállományok traktorainak száma a múlt év azonos időszakához képest 17,1 %-kal, a vontatók száma 39,9 %-kal nőtt. Az állami gazdaságokban 731 traktorról és 188 vontatóval növekedett az állomány egy év alatt.

A szocialista szektor fölényét bizonyítja, hogy a tavaszi munkálatok üteme különösen a kalászosoknál mind a termelőszövetkezetekben, mind az állami gazdaságokban nagyobb, mint az egyéni gazdaságoké. Az állami gazdaságok a negyedév végéig csaknem teljesen befejezték a tavaszi kalászosok vetési munkálatait.

Közlekedés

A vasút áruszállítási tervét 109,5 %-ra, személyszállítási tervét 103,9 %-ra teljesítette. 1952 I. negyedében a múlt év hasonló időszakához képest a teheráruforgalom emelkedése 23,5 %, a személyforgalomé 7,6 %. A fontosabb árucikkek napi átlagos rakodása: a szénnél 19,4 %-kal, az olajnál 81,8 %-kal, a téglánál és cserépnel 3,5 %-kal, a kőnél és kavicsnál 5,8 %-kal, a burgonyánál 38,5 %-kal volt magasabb, mint a múlt év első negyedében.

A víziközlekedés teherszállítási tervét 117,2 %-ra teljesítette.

A tehergépkocsik áruszállítása 63,8 %-kal múlta felül a múlt év hasonló időszakának teljesítményét.

A városi közúti vasutak személyszállítási tervüket az I. negyedben 103,0 %-ra teljesítették. Az emelkedés 1951 I. negyedéhez képest 8,7 %. A városi autóbüszközlekedés személyforgalma 1952 I. negyedében 23,9 %-kal, a távolsági autóbüszközlekedése pedig 42,5 %-kal emelkedett 1951 I. negyedéhez képest.

Áruforgalom

A párt és a kormány 1951. december 1-i határozatának sikere lehetővé tette a jegyrendszer utolsó maradványainak a kitűzött határidő előtti megszüntetését és jelentősen megjavította a lakosság ellátását.

Az I. negyedévben a kiskereskedelmi hálózaton keresztül rizsből 23,5 %-kal, cukorka- és csokoládékészítményekből 37,1 %-kal, cigarettából 23,2 %-kal, kartonból 47,9 %-kal, flanelből 28,0 %-kal, cipőből 53,0 %-kal, rádióból 87,6 %-kal, bútorból 63,0 %-kal, motorkerékpárból 25,5 %-kal többet vásárol-

tak, mint az előző év azonos időszakában. Lényegesen emelkedett a hús és a zsír forgalma.

A fokozódó árufelhozatal és árübőség következtében a fontosabb élelmiszerek szabadpiaci árai jelentősen csökkentek. Így pl. Budapesten a negyedév végén a zsír és zsírszalonna ára 38%-kal, a füstölthús ára 35%-kal, a vaj ára 31%-kal, a tejfel ára 25%-kal, a vöröshagyma ára 50%-kal volt alacsonyabb, mint novemberben.

A párt és a kormány december 1-i határozata a begyűjtésre is ösztönző hatással volt. A fontosabb cikkekből az 1952 I. negyedévi begyűjtési tervet túlteljesítették. A túlteljesítés tejből 7,7%, tojásból 13,9%, baromfiból 21,2%, vágómarhából 14,4%, vágóborjúból 9,7%. Vágósertésből, bár többet gyűjtöttek be, mint a múlt év I. negyedében, a teljesítés elmaradt a terv mögött.

A munkások és tisztviselők számának emelkedése, a munkatermelékenység alakulása

Az év első negyedében tovább nőtt a munkások és tisztviselők száma a népgazdaság valamennyi ágában. A gyárban és az építőiparban foglalkoztatottak száma egy év alatt mintegy 95 000 fővel emelkedett. A gyárban és az építőiparban foglalkoztatott nők számának emelkedése a múlt év azonos időszakához képest 59 000.

Az 1952 I. negyedévi munkabérelap a gyárban és az építőiparban a múlt év hasonló időszakához képest — leszámítva az 1951. december 1-i béremelést — 22,7%-kal nőtt. Tovább emelkedett a gyárban és az építőiparban a munka termelékenysége. Az egy főre eső termelés a gyárban 17,7%-kal volt magasabb, mint az előző év megfelelő időszakában. Az emelkedés a bányászatban 8,5%, a kohászatban 14,9%, a gépgyártásban 21,5%, a textiliparban 10,7%, a ruházati iparban 11,6%. A termelékenység emelkedése a múlt év negyedik negyedéhez képest nem kielégítő: az emelkedés a nehéziparban 1,9%, a könnyűiparban 2,8%.

Az építőiparban a termelékenység egy év alatt 16,9%-kal emelkedett.

A negyedév folyamán a gyárban és az építőiparban a munkafegyelem általában javult. Az igazolatlanul mulasztók és az önkényesen kilépők száma csökkent. Ugyanakkor az ellenőrzés lazaságára mutat, hogy a különféle más okokból mulasztók, illetve kilépők száma emelkedett. Magas az igazolatlanul mulasztók és az önkényesen távozóknak száma az építőiparban.

Beruházások

1952 I. negyedében a beruházásokra folyósított összeg 27,4%-kal volt több, mint 1951 azonos időszakában. Az emelkedés a gyárban 31,2%. A gyárpar beruházásaiból a nehéziparra 91,5%, a könnyűiparra és élelmiszeriparra 8,5% jutott.

A negyedév folyamán több új üzemrészleg kezdte meg működését. Atadták rendeltetésének az oroszországi szénbányák új szénosztályozó berendezését, a komlósi szénbányák javítóműhelyét, a Rákosi Mátyás Művek új Csögyára második pilgerhengersonát, az Esztergomi Szerszámgépgyár új

háromhajós csarnokát, újabb szállítószalagok, fúró- és fejtőkalapácsok, réselő- és rakodógépek üzembehelyezésével tovább fokozódott bányászatunk gépesítése.

A negyedévben több új jelentős beruházást kezdtek meg, így Makón új gépgyár, Soroksáron korszerű öntőde építkezése indult meg.

A mezőgazdaság jelentős számú erő- és munkagépet kapott, köztük 515 traktort, 38 arató-cséplőgépet, 120 kéveköto-aratógépet, ezenkívül több ezer kisebb gépet. Atadtak a mezőgazdaságnak több új, állattenyésztést szolgáló épületet és raktárépületet. Számos falut, állami gazdaságot, termelőszövetkezetet és gépállomást villamosítottak.

Sztálinvárosban, Pécsent, Várpalotán, Salgótarjánban, Debrecenben, Petőfibányán, Szigetszentmiklóson közel 500 újonnan épült lakást bocsátottak a dolgozók rendelkezésére.

Kulturális és szociális eredmények

1952 I. negyedében a mozgóképszínházaknak 21,2 millió látogatójuk volt. Ez a múlt év I. negyedéhez képest 30,3%-os emelkedést jelent. A színházakat a negyedév folyamán 1 800 000 dolgozó látogatta, másfélszer annyi, mint a múlt év hasonló időszakában. A rádióelőfizetők száma egy év alatt 121 000-rel emelkedett.

A vidéki, elsősorban a falusi lakosság kulturális fejlődését jellemzi, hogy 1952 I. negyedévében 112 új népkönyvtár létesült, 74 400 kötettel. A falusi mozgóképszínházak száma egy év alatt 528-cal, a látogatók száma 32,2%-kal emelkedett. A negyedév folyamán a vidéki színházak tájelőadásainak 257 700 látogatója volt, kétszer annyi, mint a múlt év hasonló időszakában.

1952. március 15-én 86 tudóst, mérnököt, író, művészt, élenjáró ipari és mezőgazdasági dolgozót tüntetett ki a Népköztársaság Minisztertanácsa Kossuth-díjjal a tudomány, az irodalom, a művészet és a termelés terén végzett kiváló munkájukért.

Ez év I. negyedében a kórházak ágylétszáma közel 2000 ágygal volt nagyobb, mint a múlt év hasonló időszakában. Tovább bővült a rendelőintézeti hálózat, így többek között Oroszlányban új rendelőintézet kezdte meg működését.

A szakszervezeti társadalombiztosítási ellátásban részesülők száma egy év alatt 10,6%-kal emelkedett. A negyedév folyamán számos új, főleg üzemi bölcsődé kezdte meg működését. Az új bölcsődék száma egyedül Budapesten eléri a harmincat.

A BESZÁMOLÁSI RENDSZERRŐL

Az 1952-es év fordulópontot jelent a statisztikai munka területén és ennek megfelelően a vállalati, minisztériumi stb. statisztikusok, illetve statisztikai szervek és nem utolsósorban a Központi Statisztikai Hivatal életében is.

A szovjet útmutatások nyomán világossá vált, hogy a Központi Statisztikai Hivatal feladata — a vezető szervek tájékoztatása mellett — az egész népgazdaság statisztikai munkájának irányítása, az egységes statisztikai beszámolási rendszer kialakítása.

A szovjet útmutatás, a szovjet tapasztalatok lehetővé tették, hogy kilépjünk a statisztikai feladatoknak csak egy részét jelentő tájékoztatói feladat területéről.

Népgazdaságunk fejlődése által megkívánt fokozottabb feladatok ellátása érdekében a Minisztertanács 2021/6/1952. számú határozatával szabályozta a Központi Statisztikai Hivatal feladatkörét és a statisztikai munka rendszerét.

A minisztertanácsi határozat szerint a Központi Statisztikai Hivatal feladata:

1. a tájékoztatás,
2. a beszámolási rendszer és egységes statisztikai módszerek kialakítása,
3. a statisztikai munka és a beszámolási rendszer ellenőrzése,
4. a statisztikus káderek kiképzésének irányítása és ellenőrzése.

A felsorolásból megállapíthatóan a Központi Statisztikai Hivatal feladatköre jelentősen kibővült. A megállapított új feladatok mindegyike lényegében a statisztikai adatszolgáltatás megbízhatóságát, valóságát és ezáltal szakszerűségét hivatott biztosítani.

Az új feladatok közül az egységes beszámolási rendszer kialakítása a legfontosabbak közé tartozik. Nem lesz tehát érdektelen megvizsgálni azt, miért vált szükségessé ennek törvényes szabályozása.

Az irányító szervek és a Központi Statisztikai Hivatal a vállalatok és egyéb szervek végzett munkájáról, tervteljesítésük mértékéről beszámolójelentések útján értesülnek. Beszámolójelentés küldését az a szerv rendeli el, melynek a vállalat működésével kapcsolatos valamely adatra szüksége van. Kezdetben se szeri se száma nem volt, a legkülönbözőbb és bátran lehet mondani néha a leghetetlenebb adatok kérésének. A központok, trösztök, minisztériumi főosztályok különböző osztályai igen sokszor olyan adatszolgáltatást rendeltek el, melyre szükségük nem volt és kiselejtezősükig a fiókok mélyén porlódtak. Sok esetben pedig a vonatkozó adat a rendszeres statisztikai adatszolgáltatásban szerepelt csak, éppen az illető szerv nem tudott róla.

A kontárstatisztika — bürokratikus jellege mellett — meggátolja a statisztikát egyik alapvető feladatának teljesítésében a tervteljesítés ellenőrzésében, mert a laza és rendszertelen kérdésekre adott pontatlan válaszok a hibák elkenődésére alkalmasak.

A Központi Statisztikai Hivatal szívós harcot folytatott és folytat a rendszertelen, felesleges, bonyolult, szakszerűtlen, tehát kontárstatisztikák ellen.

Bár több alkalommal szabályozásra került a beszámolójelentések elrendelésének és engedélyezésének kérdése egyes minisztériumok — nem ismervén fel a kérdés fontosságát — szabálytalan, párhuzamos, bonyolult szerkezetű beszámolójelentések adására kötelezték alárendelt vállalataikat, a statisztikai szervektől szakvéleményt nem kértek és az engedélyezésre vonatkozó rendelkezéseket nem tartották be, mivel saját vadászterületnek tekintették az adatszolgáltatással már amúgy is túlterhelt vállalatokat.

Egyes szervek nem vették komolyan a kontárstatisztikák elleni küzdelmet, sőt szabálytalan eljárásukkal lehetővé tették, igen sokszor pedig maguk rendelték el párhuzamos, bonyolult, engedély nélküli beszámolójelentéseket és ezzel megsértették a statisztikai fegyelmet. Ezt bizonyítják a következő példák.

A Belkereskedelmi Minisztérium vendéglátóipari főosztálya a felügyelete alá tartozó vállalatok egy része által adandó olyan adatszolgáltatást rendelt el, melynek kitöltéséhez utasítást nem adott, az adatok egy része pedig a rendszeres havi adatszolgáltatásban is szerepelt.

A Melléktermék és Hulladékgyűjtő Egyesülés pedig, bár 20 cikkre vonatkozó begyűjtési adatszolgáltatásra kért és kapott engedélyt, azt önkényesen 61 cikkre bővítette, holott — mint később kiderült — arra szükség sem volt.

De legkirívóbb az Építőanyagipari Minisztérium 4. sz. Beton- és Cementáruipari Igazgatóságának az eljárása. Nevezett Igazgatóság „az 1951. december 31-i szöveges mérlegbeszámoló-jelentés elkészítéséhez” nem kevesebb, mint 30 „a tervteljesítés elemzéséhez” szükséges kimutató elkészítésére kötelezte a felügyelete alá tartozó vállalatokat. Amellett, hogy a kért adatok nagy része csak pusztán ismétlése a rendszeres statisztikai adatoknak, feleslegesek is, mivel a mérlegbeszámolóknak nem lehet a feladata a tervteljesítés elemzése, de különösen nem 30 kimutatáson keresztül.

A Könnyűipari Minisztérium Nyomda- és Papírfeldolgozóipari főosztálya olyan havi adatszolgáltatást rendelt el, melyet a rendszeres havi adatszolgáltatásokban a vállalatok már jelentenek, pl. beralap és állományi létszám, állománycsoportonként, termelékenység adatok stb. Úgy lát-szik azonban, hogy ezt az érdekelt főosztály keveselte — holott egyes vállalatok tiltakoztak ellene —, mert a március 1-i állapotnak megfelelő állományi létszám felmérését rendelte el a szervezeti sémának megfelelően. Súlyosbítja a helyzetet, hogy ebben az évben ez már a harmadik hasonló tárgyú adatszolgáltatás, mert előző két alkalommal már a vállalatoknak jelenteniük kellett a létszámot névszerinti felsorolással, egyszer költség-helyenkénti, majd másodszor állománycsoportonként, régi és új bérek fel-tüntetésével. A március 1-i állapotnak megfelelő állományi létszámot pedig már „csak” bérek nélkül kellett elkészíteni.

A felsorolt példák azt bizonyítják, hogy még vannak bürokraták, akik feladatukat adatkérésekben látják.

Ezek a példák arra figyelmeztetnek bennünket, hogy a kontárstatisztikák még nem pusztultak ki és hogy kérlelhetetlen harcot kell folytatni ellenük; a felelősökkel szemben pedig a legszigorúbb rendszabályokat kell alkalmazni.

Szabatos, egyértelmű, a szükségesnél nem terjedelmesebb adatszolgáltatások, egységes, a tervvel egyező és mérésre alkalmas fogalmak meghatározása csak az egységes beszámolási rendszer kialakításával biztosíthatók.

A beszámolási rendszer meghatározása

Egységes beszámolási rendszer alatt értjük:

egyrészt az adatszolgáltatásokat, a beszámolójelentések egységes rendszerét, melyet minden szervnek, mindenkinek meg kell tartani;

másrészt az irányító szervek által a beszámolójelentések adataiból készíthető feldolgozások, összesítések kötelező tartalmú zárt rendszerét.

I. Beszámolójelentés alatt értjük azt, ha valamely vállalat, szervezet, intézet, vagy bármely más szerv által működésre vonatkozó számadatot tartalmazó jelentést ad. Adatszolgáltatások a jövőben a Központi Statisztikai Hivatal elnöke által adott engedély alapján rendelhetők el. Az idézett minisztertanácsi határozat pontosan meghatározza az engedélyezési rendszert. A meghatározás a következő: „Az engedélyezési rendszer kiterjed bármely szerv (minisztériumok, trösztök, tanácsok stb.) által elrendelni kívánt bármely irányú, tárgyú vagy formájú — akár folyamatos, akár egyszeri — adatszolgáltatásra, kivéve, ha az adatkérés csak egyes vállalatokra (szervekre), illetőleg azok szűkebb körére és csak egyszeri alkalomra vonatkozik. Az engedélyezett statisztikai beszámolási jelentéseken kívül semilyen szerv, semmiféle statisztikai jellegű adatszolgáltatást nem kérhet és nem adhat, az engedélyezett kérdőíveken, utasításokon és általában a beszámolójelentéseken semmiféle változtatást nem hajthat végre, azokat nem bővítheti, nem szűkítheti és nem szüntetheti meg. Bármely változtatásra ugyanazok a rendelkezések érvényesek, mint az új adatszolgáltatások bevezetésének engedélyezésére“.

Az engedélyezésre vonatkozó minisztertanácsi határozat végrehajtása komoly feladatot ró a statisztikai szervekre és a Központi Statisztikai Hivatalra egyaránt. A beszámolójelentések engedélyezésének központi rendszere nemcsak azt kell jelentse, hogy a Központi Statisztikai Hivatal bírálja el és engedélyezze az adatszolgáltatásokat. A minisztériumok statisztikai osztályainak kötelessége a főosztályok vagy alárendelt szervek által elrendelni kívánt adatszolgáltatás felülvizsgálata és elbírálása. Csak a helyesnek tartott adatszolgáltatás küldhető el a Központi Statisztikai Hivatalnak engedélyezés végett. Az eddigi gyakorlat azt mutatja, hogy sokszor a minisztériumi statisztikai osztály megkerülésével kerülnek adatszolgáltatás iránti kérelmek a Központi Statisztikai Hivatalhoz. De ha a statisztikai osztály útján történik a továbbítás, az rendszerint csak „továbbítás“, mert a statisztikai osztály ilyenkor csak a postás szerepét tölti be, a hozzá érkezett kérdőívet minden kritika nélkül továbbítja. Ezt a helytelen gyakorlatot meg kell szüntetni és a statisztikai osztálynak kell

elsősorban az adatszolgáltatás tisztaságára, egyértelműségére, a statisztikai fegyelem megtartására ügyelni. Ez természetesen nemcsak a minisztériumi statisztikai osztály, hanem a főosztályok, igazgatóságok, trösztök, központok statisztikai osztályának, illetve csoportjának a feladata is. A statisztikusoknak kell tehát elsősorban érvényt szerezni a minisztertanácsi határozat engedélyezésre vonatkozó rendelkezésének azáltal, hogy minden a területükre vonatkozó adatszolgáltatás iránti kérelmet felülvizsgál és a felettes szerv statisztikai osztályának továbbítanak. Mivel az engedélyezési rendszer a beszámolójelentés formáját, méretét is megszabja, a kérdőíveket kinyomatni, sokszorosítani kívánt formában és nagyságban kell elkészíteni. Erre szükség is van, mert a kérdőívnek nyomdabeadásakor nem kell újra nyomtatványszerkesztéssel foglalkozni.

A kérdőíveken a Központi Statisztikai Hivatal engedélyszámát fel kell tüntetni. A statisztikai szervezetek további feladata szigorúan őrködni a felett, hogy engedélyszám nélküli beszámolójelentéseket senki ne kérjen és ne is adjon.

Az említett minisztertanácsi határozat szerint a minisztériumoknak az engedélyezett beszámolójelentésekről okmánytárat kell létesíteni. Az okmánytárban az engedélyezés számának megfelelő sorrendben kell az engedélyezett kérdőívet, az ahhoz tartozó utasítást és a Központi Statisztikai Hivatal engedélyezésre vonatkozó értesítését elhelyezni. Célszerű az okmánytár főosztályok, illetve igazgatóságok szerint tagolni, vagy az okmánytár mellett kartonrendszerű nyilvántartást készíteni. Az okmánytár lehetővé teszi az egész beszámolósi rendszer áttekintését, egyben pedig a beszámoló törvényességének legfontosabb ellenőrző eszköze.

A Központi Statisztikai Hivatalnak a népgazdaság egészére vonatkozóan kell okmánytárat létesíteni az engedélyezett beszámoló-jelentésekről.

A mérlegbeszámolókat és a költségvetéssel kapcsolatos beszámolókat a pénzügyminiszter szabályozza. A számvitel egészének, tehát a könyvvitel és a statisztika egységének biztosítása érdekében azonban ezeket a beszámolókat csak a Központi Statisztikai Hivatal elnökével egyetértésben lehet engedélyezni. Ezen túlmenően a könyvvitel rendszere, tehát a számlakeretek is csak a Központi Statisztikai Hivatal elnökével egyetértésben szabályozhatók.

A minisztertanácsi határozat ezen rendelkezése nagy horderejű. Eddig ugyanis a könyvvitel rendszerét, a számlakereteket a pénzügyminiszter egyedül szabályozta, az érdekelt szervek, így a Központi Statisztikai Hivatal is véleményüket az OSZB-ban nyilváníthatták. Az OSZB csupán a Pénzügyminiszter tanácsadó szerve lévén, a döntés végsőfokon a pénzügyminiszteré volt.

A statisztika rendszerét a Központi Statisztikai Hivatal elnöke szabályozta.

A könyvvitel és statisztika említett módon való szabályozása arra vezetett, hogy a két számviteli ág rendszere nem volt minden esetben egybehangolt. Népgazdaságunk fejlődése pedig fokozottabb követelményeket támaszt számvitelünkkel szemben. Ezért kellett arról gondoskodni, hogy a két számviteli ág rendszerében egységes elvek érvényesüljenek, lehetővé válják a két számviteli ág kapcsolatának kimélyítése, a felesleges, párhuzamosan végzett feldolgozások és ismétlődő adatszolgáltatások kiküszö-

böleése révén a számviteli munka határfokának emelése. Az említett követelmények megvalósítása komoly és nehéz feladatot ró a Központi Statisztikai Hivatalra és a Pénzügyminisztériumra egyaránt, ezért szükség van a két szerv állandó, jó együttműködésére.

A mérlegbeszámoló a vállalat gazdasági eredményének főleg pénzügyi vonatkozásaira terjed ki és adatforrása ebben a tekintetben a könyvelés. A statisztika megfigyelési köre egy iparágon, vagy egy vállalaton belül nem szorítkozhat csak egy jelenség megfigyelésére, hanem a tervteljesítés ellenőrzése érdekében a vállalat működésének összes kihatásait megfigyeli, tekintet nélkül arra, hogy az adatok mely számviteli ág elsődleges feljegyzéseiből származnak. Például az anyagstatisztika, a béralapokra vonatkozó statisztikai beszámolók, az önköltségstatisztika esetében nincs kétség az iránt, hogy statisztikai beszámolóról van szó, holott az adatokat a könyvvitel feljegyzéseiből merítik.

A vállalat gazdaságosságának, pénzügyi tervteljesítésének megállapításánál a statisztika a mérlegbeszámolókra támaszkodik, mert értelmetlen lenne ugyanezeket az adatokat még egyszer összegyűjteni.

Ezek után nem lehet kétséges, hogy a mérlegbeszámolókon kívül a könyvelés feljegyzéseiből nyert bármilyen adat kérését engedélyezés alá kell vonni. Így például az anyagstatisztika, ha az anyagkönyvelés alapján készíti el beszámolójelentését; a Magyar Nemzeti Banknak adandó a készletekre vagy a hitelállományra vonatkozó és a könyvelésből nyert adat-szolgáltatás nem képezik a mérlegbeszámoló részét. Ha ezeket a beszámolókat nem vonnánk be az engedélyezés körébe, a beszámoló rendszer foghíjas lenne és bő alkalom kínálkoznék a statisztikai fegyelem megsértésére, a minisztertanácsi határozat engedélyezésre vonatkozó rendelkezéseinek kijátszására.

2. A beszámolási rendszer, a minisztertanácsi határozat szerint: „kiterjed nemcsak a statisztikai kérdőívekre és utasításokra, hanem ezek feldolgozásának, összesítésének módjára, meghatározza valamennyi beszámolójelentés formáját, méretét, határidejét a legelső adatszolgáltatótól kezdve a minisztériumig, illetve a Központi Statisztikai Hivatalig“.

A beszámolórendszer tehát több, mint az engedélyezett kérdőívek, beszámolójelentések összessége, A beszámolórendszer jelenti a beszámolójelentések adatainak előírt módon való összesítését, tehát magában foglalja valamely szerv (pl. minisztérium, főosztály stb.) területére engedélyezett beszámolójelentéseket, az ezekből készített feldolgozások, összesítések és jelentések láncolatát a minisztériumi statisztikai osztályig, illetve a Központi Statisztikai Hivatalig. Tehát pl. a beszámolórendszer szabja meg azt, hogy a termelésre vonatkozó vállalati beszámolójelentésből milyen összesítéseket kell készíteni, míg végül csak forint összegben megállapított termelési érték és a kiemelt gyártmányok mennyiségi adata kerül végső fokon jelentésre, holott a vállalat jelentése ennél sokkal részletesebb volt. A beszámolórendszer nemcsak a beszámolójelentés formáját és tartalmát szabja meg, hanem kötelező tartalommal előírja azt is, hogy az irányító szervezetnek a területükre vonatkozóan milyen adatokat, ezek alapján milyen mutatókat kell feleltes szerveiknek, illetve a Központi Statisztikai Hivatalnak jelenteni.

A megszabott beszámolórendszer nem jelenti az alapvető mutatószámokból képzett összefüggő kiértékelések leszűkítését, a mutatószámok

variálásának, kombinálásának korlátozását, hanem ellenkezőleg azt biztosítja, hogy a lényeges kérdések és összefüggések a beszámolórendszer alkotó összesítésekből ki ne maradjanak. Pl. kedvező tervteljesítés esetén nem lehet kihagyni a termelékenység kedvezőtlen alakulására vonatkozó mutatót.

Egységes beszámolórendszer kialakítása lényegében új feladat és a Központi Statisztikai Hivatalra és a minisztériumok statisztikai szerveire egyaránt felelősségteljes, szép munkát ró.

A minisztertanácsi határozat szerint a beszámolási rendszert ez év végéig kell elkészíteni. A határozat szerint a Népgazdasági Tanács a beszámolórendszer minisztériumonkénti csoportosításban hagyja jóvá. Természetes, hogy a beszámolórendszer kialakítását ennél kisebb egységre vonatkoztatva kell elkészíteni. Erre alkalmasnak látszik a minisztériumi főosztály, illetve igazgatóság, mert e szervek nagyjából egy szakmai ág vállalatait foglalják össze.

Az adatszolgáltatási szükséglet felmérése és bejelentése

A beszámolórendszer kialakítása újszerű feladat lévén, szükségessé vált e munka módját és ütemét első ízben részletesen szabályozni.

A minisztertanács említett határozata elrendelte, hogy az egységes statisztikai beszámolási rendszer előkészítésére minden minisztériumnak fel kell mérni, tehát meg kell állapítania rendszeres adatszolgáltatási szükségletét és azt legkésőbb 1952. június hó 1-ig a Központi Statisztikai Hivatalnak be kell jelenteni. Ez azt jelenti, hogy az érvényben lévő rendszeres (napi, heti, dekad, havi stb.) beszámolójelentések közül azokat, melyekre feltétlenül szükség van, be kell jelenteni. A Központi Statisztikai Hivatal az egységes eljárás biztosítása érdekében részletesen szabályozta a bejelentés során követendő eljárást.

Az adatszükséglet főosztályonkénti, igazgatóságokénti felmérésénél a beszámolórendszerbe való javaslat megtétele során a következő módokon lehet eljárni:

a) A főosztályi igazgatóság a rendelkezésre álló nyilvántartások alapján állapítja meg a javaslandó beszámolójelentéseket.

b) A főosztály, igazgatóság a Központi Statisztikai Hivatal részére történő bejelentéséhez hasonlóan begyűjti az adatszolgáltató szervektől az általuk adott beszámolójelentéseket és ezekből kiindulva a felesleges adatszolgáltatásokat figyelmen kívül hagyva, a terjedős, túlméretezett adatszolgáltatásokat a szükséges mértékre szállítva készíti el javaslatát a beszámolójelentésekre vonatkozóan.

A beszámolórendszerbe javasolt beszámolójelentéseket jegyzékbe foglalva kell a Központi Statisztikai Hivatalnak továbbítani. Ebben a jegyzékben fel kell sorolni a beszámolójelentések lényeges adatait, tehát mely szervek az adatszolgáltatók, kik részére hány példányban kell a jelentést elküldeni, mi a jelentés tartalma és mi a beküldési határidő, tehát a beszámolójelentések lényeges adatait kell itt ismertetni.

Külön jegyzékbe kell foglalni azokat a beszámolójelentéseket, melyek a minisztérium és az alárendelt irányító szervek (tröszt stb.) adatszükségletét képezik a felügyeletük alá tartozó adatszolgáltató szervekre vonatkozóan. Pl. a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium szénbányászati főosz-

tálya részére valamely szénbányászati vállalat termelésére vonatkozó jelentés (bejelentő szerv a BEM).

Külön jegyzékbe kell felsorolni azokat a beszámolójelentéseket, melyek a minisztérium adatszükségletét tartalmazzák, de nem a felügyeletük alá tartozó szervekre vonatkozóan. Az előbbi példához kapcsolódva ide értendő a szénbányászati főosztály felügyelete alá tartozó Közgazdasági technikum adatszolgáltatása a közoktatásügyi minisztérium részére a beiskolázott tanulókra, vagy a tanulmányi eredményre vonatkozóan (bejelentő szerv a Közoktatásügyi Minisztérium).

Erre a különválasztásra azért volt szükség, hogy egyrészt fontos adatok az engedélyezés során ki ne maradjanak, másrészt, hogy az a szerv jelentse be az adatszolgáltatást, amelynek arra szüksége van.

Az adatszolgáltatási szükséglet teljes felmérése és áttekintése érdekében be kell jelenteni a Központi Statisztikai Hivatal engedélyszámával már rendelkező beszámolójelentéseket is.

Fontos, hogy a minisztériumok bejelentéseiket ne a megszabott végső határidőre, június 1-re tegyék meg, mert ez a minisztériumoknál és a Központi Statisztikai Hivatalnál egyaránt torlódásokra és rohammunkára vezet. Ennek elkerülése érdekében a minisztériumi statisztikai osztályok készítsenek részletes munkatervet. A munkatervnek ki kell terjedni arra, hogy főosztályonként, illetve igazgatóságonként milyen módon történik az adatszükséglet felmérése; továbbá, hogy szervenként mikor kell a bejelentést megtenni. A minisztérium statisztikai osztálya felelős a minisztérium egész területén a beszámolási rendszer kialakításáért, ezért állandó figyelemmel kell kísérnie a felmérési munka ütemét és az előírt határidők betartását. A munkát úgy kell ütemezni, hogy a statisztikai osztályoknak elegendő ideje legyen a főosztályok által beterjesztett jegyzékek felülvizsgálására és szükségyszerű helyesbítésére.

A Központi Statisztikai Hivatal a minisztériumok által a beszámolórendszerbe javasolt beszámolójelentéseket folyamatosan, de legkésőbb 1952. július 1-ig főosztályonkénti csoportosításban engedélyszámmal látja el és az engedélyszámokat a bejelentő jegyzékek megfelelő rovatába is bejegyzi. A Központi Statisztikai Hivatal a beszámolójelentések engedélyszámát a bejelentőjegyzék és azok mellékletét képező beszámolójelentések egy példányának visszaküldésével közli a minisztériummal.

A minisztérium tervfőosztálya, illetve statisztikai osztálya az engedélyszámmal ellátott beszámolójelentéseket saját okmánytárába helyezi és az engedélyszámot az érdekelt szervekkel közli és egyidejűleg a minisztérium hivatalos lapjában is közzéteszi.

A beszámolási rendszer kialakítása

Ezután történik a tulajdonképpeni beszámolórendszer kialakítása. A Központi Statisztikai Hivatalnak a javasolt beszámolójelentéseket folyamatosan felül kell vizsgálni, az operatív munkát alá nem támasztó, felesleges, párhuzamos adatszolgáltatásokat törölve az érdekelt minisztériumokkal egyetértésben kell elkészíteni minisztériumonkénti, ezen belül főosztályonkénti, illetve igazgatóságonkénti csoportosításban a beszámolórendszert. Az így elkészített beszámolórendszert a Népgazdasági Tanács hagyja jóvá. A jóváhagyott beszámolórendszeren nem szabad változtatni. Ha vala-

milyen rendszeres vagy egyszeri beszámolójelentés elrendelésére van szükség erre az engedélyezési eljárás ismertetése során mondottak az irányadók.

A fentiek szerint elkészített és jóváhagyott beszámolási rendszer azonban nem tekinthető dogmának. Azon népgazdaságunk fejlődése által megkívánt követelményeknek megfelelő változtatást végre kell hajtani, új beszámolókat beiktatni, idejétmúlt, elavult beszámolókat megszüntetni. Ennek végrehajtására a minisztertanácsi határozat elrendelte, hogy a Központi Statisztikai Hivatal legalább kétévenként vizsgálja felül a minisztériumok statisztikai rendszerét és a kérdőívek számának és terjedelmének csökkentésére a Népgazdasági Tanácsnak tegyen javaslatot.

*

Összefoglalóul megállapítható, hogy egységes elvek szerint engedélyezendő beszámolójelentések, ezek alapján kialakítandó egységes beszámolórendszer nagymértékben megjavítja a számviteli munkát általában, a statisztikai munkát különösen, mert

tehermentesíti a vállalatokat, az adatszolgáltató szerveket, a rendszertelen, pontatlan, sokszor pedig rendelkezésre nem álló és meg nem állapítható adatok szolgáltatása alól;

az irányító szervezeteknek a tervvel egyező és az alájuk rendelt vállalatok, szervek munkáját, tervteljesítését hűen kifejező adatok, mutatószámok állnak rendelkezésre.

Az elmondottak a statisztikai munka mennyiségének csökkentése útján lehetővé teszik a statisztikai munka minőségének az emelését, a hibákat felfedő és a kimagasló eredmények alapján iránytmutató értékelések elkészítését.

AZ IPARI TELJES TERMELÉS TERVEZÉSE ÖSSZEHASONLÍTÓ ÁRAKON*

A szocialista gazdaságban a termelés tervezésénél és számbavételénél kétfajta mutatószámot használnak: természetbenit és értékszerintit.

A természetes mutatószámok használatát a termelés tervezésénél és számbavételénél az teszi szükségessé, hogy csak ezekkel a mutatószámokkal (tonna, méter, kilowattóra, darab, stb.) lehet meghatározni a fém, szén, olaj, a különböző típusú gépek, a pamutszövetek, a különböző cipőfajták stb. mennyiségét, amelyeket egy meghatározott tervidőszak alatt termelni kell. Míg a kapitalista gazdaságban az áru használati értéke a tőkést csupán mint az áru értékének hordozója érdekli, addig a népgazdaság szocialista tervezésének közvetlen feladata a társadalmi szükségletek kielégítése és ezért természetes mutatószámok nélkül nem lehet a népgazdaság és az egyes ágazatok fejlesztésének tervét elkészíteni. A tervekben a teljes termelésnek és az árutermelésnek nemcsak általános terjedelmét irányozzák elő, hanem szükségképpen az árulistát, a választékot és a minőséget is. E mellett a terv természetes mutatószáma nélkül nem biztosítható a termelés egyes ágazatai közötti helyes összhang, nem határozható meg a készletek és a fogyasztás közötti helyes arány mind a termelőeszközöket, mind pedig a fogyasztási javakat illetően. Az anyagmérlegek rendszere a tervben a természetes mutatószámokon alapszik.

A természetes mutatószámoknak elsőrendű szerepük van mind a tervellenőrzés, mind a tervteljesítés szempontjából. A párt és a kormány elítélte az egyes minisztériumoknak és vállalatoknak azt a helytelen gyakorlatát, hogy teljes termelési terveiket olymódon teljesítik és teljesítik túl, hogy terven felül termelnek másodrendű, a népgazdaság számára kevésbé szükséges termékeket és nem teljesítik a tervfeladatokat, a fontosabb termékfajták termelése tekintetében. Az állami tervfegyelem legfőbb követelménye a tervfeladatok feltétlen teljesítése az árulista, a választék és a termékek minősége tekintetében.

A termelés szocialista tervezésében és számbavételében a természetes mutatószámok mellett értéki mutatószámokat is alkalmaznak.

A szocialista állam érdeke, hogy a népgazdaság számára szükséges termékeket a legkisebb élő és tárgyi alakot öltött munkaráfordítással termeljék, azaz, hogy rendszeresen csökkentsék a termelt termékek árát, ezáltal nagy népgazdasági megtakarítást érjenek el és növeljék a szocialista felhalmozást. Olyan gazdasági eszközökön keresztül, mint a pénz és az ár, a

* Planovoje hozajsztovo, Moszkva, 1952, 1. sz., 75—79. old.

szovjet állam felméri a termelés értékét és tudatosan felhasználja az érték-törvényt a szocializmus érdekében.

A pénznek, mint értékmérőnek és az árnak, mint az érték pénzbeni kifejezésének segítségével határozzák meg a tervben és a számvitelben a teljes termelés és az árutermelés terjedelmét. Míg például valamely teljesen egynemű terméket gyártó vállalat vagy műhely termelésének terjedelme természetes mutatószámokban is kifejezhető, addig a különféle termékeket gyártó vállalatok termelésének terjedelme és különösen egy ágazat és az egész népgazdaság termelésének teljes nagysága nem fejezhető ki természetes, hanem csak értéki mutatószámokban. Ez határozza meg a teljes termelés és az árutermelés mutatószámainak, mint minden vállalat, iparág, az egész ipar, valamint a mezőgazdasági termelés általánosító mutatószámainak jelentőségét a népgazdasági tervben. A teljes termelés és az árutermelés mutatószámai lehetővé teszik az iparban és az egész népgazdaságban, valamint az ország egyes gazdasági területei, a köztársaságok és területek szerint végbemenő strukturális ágazati eltolódások feltárását.

A teljes termelés igen fontos mutatószám az egy munkásra eső termelés meghatározása szempontjából is, mind az egész ipart, mind pedig az egyes minisztériumokat és főigazgatóságokat illetően. Míg az egyes vállalatokban, valamint az egynemű termékeket gyártó ágazatokban a munkások munkatermelékenységének kiszámításánál a munkások teljesítményének természetes mutatószámai lehet és kell alkalmazni, addig az egész iparban, valamint a minisztériumokban és főigazgatóságokban a teljes termelés általánosító mutatószámára van szükség.

Mindez a teljes termelés helyes tervezésének és számbavételének nagy jelentőségét mutatja.

A népgazdaság szocialista tervezésének sokéves gazdag tapasztalatai bizonyítják, hogy a szocialista gazdaságban, amelyben az ipari termékek termeléséről részletes természetes és értéki kifejezésben megadott havonkénti beszámolási rendszer van érvényben — a legjobb és legmegbízhatóbb módszer a termelés fizikai terjedelmének mérésére az index-szám, amelyet az összehasonlító áraikon értékelt valamennyi ipari termékfajta összmenyisége alapján számítanak ki. Ezzel a módszerrel pontosan meghatározzák a termelés valóságos fizikai terjedelmét, ellentétben azokkal a feltételes és nem teljes indexekkel, amelyeket a kapitalista országokban használnak.

A népgazdasági tervezésnél a Szovjetunióban alkalmazott, a termelés fizikai terjedelmének összehasonlító áraikon való meghatározására szolgáló mérési módszer — összehasonlíthatatlanul tökéletesebb és pontosabb módszer, mint azok az indexek, amelyeket a tőkés országok használnak.

A kapitalista országokban a termelés fizikai terjedelme indexeinek meghatározása igen leegyszerűsített és primitív módon történik. Az ipari termelés fizikai terjedelmének indexeit ott rendszerint az áruk egy meghatározott körének — „képviselőinek“ — értékeléséből kiindulva határozzák meg — különböző időszakokra azonos áraikon. A termelőeszközök magántulajdonán alapuló kapitalista gazdaságban a statisztika képtelen a teljes árutömeg közvetlen számbavételére. Ennek következtében az említett indexek nem fejezhetik ki a kapitalista ipar fejlődésében végbemenő ágazati változásokat. Mindez a termelés fizikai terjedelme tényleges dinamikájának elferdítéséhez vezet és lehetővé teszi a polgári közgazdászok és statisztikusok számára, hogy különböző hamisításokat kövessenek el.

A szocialista gazdálkodás körülményei között, ahol a gazdasági életet állami népgazdasági terv szabja meg és irányítja, az ipari termelés fizikai terjedelmének az árak korlátozott köre — a „képviselők” — alapján kiszámított megközelítő indexe elfogadhatatlan. A termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló szocialista tervgazdaság lehetővé teszi a termelt termékek teljes tömegének számbavételét és ezért nincs szükség olyan tökéletlen módszerre, mint amilyen a termékek korlátozott körére felépített index.

1949-ig az ipari termelés tervezésénél összehasonlító árákként az 1926/27. évi árakat alkalmazták. A teljes termelés 1926/27. évi változatlan áron kiszámított mutatószámát alkalmazták a tervteljesítés kiértékelésekor, az ipari termelés fizikai terjedelmének több évre való kiszámításakor, a munkatermelékenység növekedésének kiszámításakor és az ipari termelés felosztásánál, a termelőeszközök termelésére („A” csoport) és fogyasztási javak termelésére („B” csoport).

A teljes termelés 1926/27. évi változatlan áron történő kiszámítása biztosította az összehasonlíthatóságot a termelés fizikai terjedelme és a munkatermelékenység között a különböző időszakokban és helyesen tükrözte vissza az iparban és az egész népgazdaságban végbemenő ágazati strukturális változásokat. Az új termékekre vonatkozó változatlan árakat az új termékek gyártásának munkaigényessége és önköltsége figyelembevételével határozták meg, valamint a korábban gyártott hasonló termékfajták munkaigényessége és önköltsége alapján.

A Szovjetunió népgazdaságának a háborúutáni sztalini ötéves terv éveiben történt hatalmas fejlődését a népgazdaság valamennyi ágában a termelés terjedelmének újabb nagyarányú növekedése jellemezte. 1950-ben az ipar teljes termelése 73%-kal haladta meg az 1940. évi, háborúelőtti színvonalat. Ezenkívül a háborúutáni ötéves terv évei alatt jelentősen kibővült a gyártott termékek árulistája és választéka. A szovjet ipar ma nagymennyiségű új termékfajtát termel, amelyeknek gyártását csak a legutóbbi években vezették be. A háborúutáni ötéves terv éveiben több ezer új termékfajta termelését, így többek között 250 általános rendeltetésű új típusú fémvágógép és több mint ezer speciális és aggregát géptípus gyártását kezdték meg. 1951-ben a szovjet gépgyártás közel 500 rendkívül fontos gép- és szerkezetípust és márkát alkotott, új típusú, nagyteljesítőképességű gőzturbinákat és kazánokat, vízturbinákat és hidrogenerátorokat, közel 150 új típusú, nagy teljesítőképességű fémvágógépet és kovács-sajtológépet, az olaj-, vegyi-, könnyű- és élelmiszeripar számára új típusú berendezéseket, a mezőgazdaság számára új gép- és felszerelésfajtákat hozott létre. Minden évben újabb hengereltáru márkákat, újfajta vegyi-, könnyű- és élelmiszeripari cikkeket és minőségeket, új gyógyszerkészítményeket, stb., stb. termel.

A szovjet kormány valamennyi áru árának rendszeres csökkentésére irányuló politikát folytat. Az utóbbi években, az ipari termelés növekedése, a munkatermelékenység emelkedése, a termelési önköltség csökkenése alapján — valamennyi iparág termékeire vonatkozóan a nagy- és kiskereskedelmi árak többszöri csökkentését hajtották végre.

A kibocsátott termékek árulistájában és választékában történt nagyarányú változások és az árszínvonal jelentős csökkenése szükségessé tették a népgazdasági fejlődés új feltételeinek megfelelően az 1926/27. évi válto-

zatlan árakról az összehasonlító ár más bázisára való áttérést a teljes termelés kiszámításához.

Már 1949-től kezdődően megszüntették az ipari teljes termelés 1926/27. évi változatlan árakon való tervezését és 1951-től kezdve megszűnt a teljes termelésnek ezeken az árakon való számbavétele is. 1949—51 években az ipari teljes termelést a vállalatok tényleges nagykereskedelmi árain tervezték és 1952. év elejétől kezdve az ipari teljes termelés tervezéséhez és számbavételéhez az 1952. január 1-i vállalati nagykereskedelmi árakat állapítottak meg.

Mint ismeretes, a szovjet kormány 1952. január 1-től újból csökkentette a fémek, a berendezések és gépek, a tüzelőanyag, a vegyianyagok, az építkezési anyagok, a papír nagykereskedelmi árait, valamint a villamosenergia és hőenergia, a teherszállítás díjtételeit. A nagykereskedelmi árak és a díjtételek ez újabb csökkentésének nagy népgazdasági jelentősége van. Fokozza a termelési költségek csökkentésére és a jövedelmezőség növelésére irányuló törekvést a népgazdaság valamennyi ágazatában és elsősegíti az önálló gazdaságos elszámolás megszilárdulását a vállalatoknál.

Az 1952. január 1-től megállapított csökkentett nagybani árak a jelenleg érvényben lévő vállalati (gyári) nagybani árak. Ezeken az árakon állapították meg a vállalatok 1952. évi teljes termelési és árutermelési terveit; ugyanezek az árakon értékesítik a vállalatok termelésüket. Ugyanakkor az 1952. január 1-i árak a legközelebbi öt évre az ipari termelés fizikai terjedelmének és az ipari munkatermelékenység dinamikájának kiszámításához összehasonlító árák is szolgálnak.

Az ipari teljes termelésnek 1952. január 1-i vállalati nagybani árakon való tervezésére és számbavételére való áttérés az összehasonlító árak módszerének további tökéletesítését jelenti. Ezek az összehasonlító árak megfelelnek a népgazdaság első háborúutáni ötéves terv sikeres teljesítésével elért új fejlődési színvonalának és kifejezik az ötéves terv éveiben végbe menő ágazati strukturális eltolódásokat.

A teljes termelés és az árutermelés tervezésének tapasztalata azt mutatja, hogy a vállalatok érvényben lévő nagybani árai elengedhetetlenek az árutermelés tervezéséhez. A vállalatok érvényben lévő nagybani árain keresztül hangolják össze az árutermelés terjedelmét, az önköltséget, a nyereséget és a többi terv-mutatószámokat. A termékeknek az árutermelés összetételébe tartozó, a vállalati nagykereskedelmi árakon értékelt köre alapján határozzák meg az ipari termelés önköltségi tervét is. Az árutermelési terv-mutatószámoknak az önköltség alapján és a vállalati nagybani árak alapján való közvetlen összehasonlításával meghatározhatjuk a vállalat jövedelmezőségét is.

A tapasztalat azonban azt is megmutatta, hogy az árutermelésnek a tényleges vállalati nagybani árakon való jól megszervezett tervezése és számbavétele esetén gyakorlatilag nem feltétlenül szükséges a vállalatok teljes termelésének tervezése ugyanolyan árakon. A tényleges árakon kiszámított teljes termelést megkaphatjuk, ha összeadjuk az árutermelést, a befejezetlen termelés és a félkésztermékek évelejei és évvégi különbözeteit, valamint a megrendelői nyersanyag értékét. Ennek következtében jelenleg olyan eljárást vezettek be, miszerint az árutermelés tervezését a vállalatok tényleges nagybani árain, a teljes termelést pedig összehasonlító árakon tervezik.

1952-től 1955-ig az ipari teljes termelés tervezését az egész Szovjetunióra, valamint a minisztériumokra, főigazgatóságokra és vállalatokra vonatkozóan az 1952. január 1-i vállalati nagybani árakon kell elvégezni. Ugyanezekben az árakon kell elvégezni a tervteljesítés kiértékelését és kiszámítani az ipari teljes termelés növekedési ütemét. A munkatermelékenység tervezését és számbavételét szintén a vállalatok 1952. január 1-i nagybani árain kell végezni.

Ugyanakkor megmaradt a teljes termelés számbavétele a vállalatok tényleges nagybani árain az egyszerű évi beszámolójelentés számára, ami lehetővé teszi a tényleges évi átlagárak indexének kiszámítását az 1952. január 1-i összehasonlító árak színvonalához képest.

Az 1952. január 1-i vállalati nagybani áraknak az ipari össztermelés tervezésének és számbavételének összehasonlító áráiként való alkalmazását elsősorban az tette szükségessé, hogy ezek az árak felölelik a jelenleg termelt termékek teljes listáját, másodsorban, mert 1952. január 1-től jelentősen csökkentették a nehézipari termékek nagybani árait, valamint a vasúti és vízi szállítás díjszabásait. Ezáltal elérték azt is, hogy az összehasonlító árak és a vállalatok tényleges nagybani árai a lehető legközelebb kerüljenek egymáshoz.

A teljes termelés tervezéséhez és számbavételéhez használt összehasonlító árak felszabadítják a vállalatokat és minisztériumokat a teljes termelési terv átszámításának tömértelen mennyiségű technikai munkája alól, az árak változása esetén. Biztosítja a termelés összehasonlító adatait az ipari termelés fizikai terjedelme növekedési ütemének kiszámításához a különböző időszakokra és valamennyi szükséges bontásban nemcsak országos viszonylatban, hanem minisztériumok, főigazgatóságok, szövetségi köztársaságok, gazdasági kerületek és egyes vállalatok tekintetében is. A teljes termelés 1952. január 1-i árakon való tervezése és számbavétele megbízható alapját képezi a termelékenység növekedése meghatározásának.

A teljes termelés tervezéséhez és számbavételéhez összehasonlító árként az alábbi árakat alkalmazzák.

Azoknál a termékfajtáknál, amelyeknél 1952. január 1-től a vállalati nagybani árakat megváltoztatták, összehasonlító árként azok az új nagybani árak szerepelnek, amelyeket a Szovjetunió Minisztertanácsa vagy ennek engedélyével a minisztériumok, főigazgatóságok, a szövetségi és autonóm köztársaságok minisztertanácsai, a vidéki (területi) végrehajtóbizottságok, a kerületi és városi végrehajtóbizottságok hagytak jóvá. Azoknál a termékfajtáknál, amelyeknek a nagybani árai 1952. január 1-én nem változtak, összehasonlító árként az 1952. január 1. előtti érvényes árak az irányadók.

1952. január 1-én főként a nehézipari termékek nagybani árait csökkentették. A könnyűipari és élelmiszeripari termékek nagybani árait 1951. március 1-én csökkentették. Ezért a könnyűipari és élelmiszeripari termékeknél nagybani összehasonlító árakként az 1951. március 1-től érvényben lévő nagybani árakat kell venni.

A szövetségi és autonóm köztársaságok minisztertanácsai, a vidéki és területi végrehajtóbizottságok, a kerületi és városi végrehajtóbizottságok meghatározzák néhány, a helyi-ipari vállalatok és kisipari szervezetek által helyi nyersanyagból és hulladékból készített termékfajta nagybani árát. A tényleges önköltség-színvonal és a jövedelmezőség tekintetbe vételével

1952. év folyamán ezeknek a termékeknek nagybani árait a csökkentés szempontjából felülvizsgálják. Ezeknél a termékfajtáknál összehasonlító nagybani árákként az 1952. január 1. előtt jóváhagyott nagybani árakat kell elfogadni, kivéve azokat a termékeket, melyeknél az új nagybani árakat 1952. január 1-től kezdődően vezették be. Ez a minisztériumok és főhatóságok által jóváhagyott árjegyzék szerinti nagybani árakra is vonatkozik.

Ha a nagybani árak a forgalmi adót is magukban foglalják, a teljes termelés értékelésnél ezt a nagybani árból le kell vonni. Azokra a termékekre, amelyeknek csak kiskereskedelmi árait állapították meg, összehasonlító árákként a kiskereskedelmi árakat alkalmazzák a kereskedelmi árengedmény és forgalmiadó levonásával.

Az 1952. év tervkalkulációiban ideiglenes vagy szerződés szerinti áron értékelt új termékfajtáknál összehasonlító árákként az ideiglenes és szerződés szerinti árakat kell elfogadni. Ha az év folyamán az ideiglenes vagy szerződés szerinti árak helyett nagybani árakat állapítanak meg, az árváltozásnak csak a vállalatok tényleges nagybani árain tervezett és számbavett árutermelési beszámolójelentésben kell kifejezésre jutnia. A teljes termelésre vonatkozó beszámolójelentésben azonban az új termékfajtákat 1952. végére ideiglenes vagy szerződés szerinti, azaz a tervkalkulációkban elfogadott áron kell számbavenni.

Az 1953. évi terv elkészítésekor összehasonlító árként az 1952. évi tervben ideiglenes vagy szerződés szerinti áron értékelt termékfajtákra az 1952-ben jóváhagyott árjegyzék szerinti árakat kell venni, a megelőző évre vonatkozó beszámolási adatok átszámítása nélkül. A teljes termelésnek ezt az értékelési módját fenn kell tartani az 1952. január 1-i nagybani árak összehasonlító árákként való alkalmazásának egész időszakára.

Ilymódon az új termékfajtáknál gyártásuk bevezetésének első évében összehasonlító árákként az ideiglenes vagy szerződés szerinti árakat kell alkalmazni, a következő években pedig jóváhagyott árjegyzéki árakat.

A munkatermelékenység szakadatlan növekedésének, az új technika széleskörű alkalmazásának, a gyártási folyamatok tökéletesítésének, a dolgozók nyersanyag- és anyagmegtakarításokért folytatott harcának eredményeként — az ipari termelés önköltsége évről-évre csökken. Ez az alapja a nagybani árak rendszeres csökkentésének és a rubel árfolyama megszilárdításának. A továbbiakban, a vállalatok nagybani árainak újabb tömeges leszállításánál az új fajta árak összehasonlító áron való értékelését kell alkalmazni. Mindazokat a termékfajtákat, amelyeknél jóváhagyott nagybani árak vannak, továbbra is ezeken az áron kell értékelni. Ezeket az árakat 1952. január 1-i összehasonlító áraknak tekintik. Azokat a termékfajtákat amelyeknek kibocsátását a nagybani árak tömeges csökkentése után kezdik meg, a vállalatok tényleges nagybani árain kell értékelni és osztani azzal az egyűthetővel, amelyet olymódon számítanak ki, hogy az adott tényleges nagybani árakon számított termékcsoport értékét elosztják ugyanazon terméknek 1952. január 1-i árakon számított értékével. Más szóval ezeknél a termékfajtáknál célszerű az árváltozási indexet alkalmazni.

A következő feltételes példa mutatja a vállalatok nagybani árindexének meghatározását az árcsökkentés után. Azokra a termékfajtákra vonatkozóan, amelyekre az 1951. január 1-én jóváhagyott árak érvényesek, az indexet a következő módon kell kiszámítani.

A termék megnevezése	Évi terv (ezer tonnában)	Az 1952. január 1-i összehasonlító áraikon		Új csökkentett áraikon	
		egységár (rubelben)	összeg (ezer rub.)	egységár (rubelben)	összeg (ezer rub.)
A	100	50	5 000	45	4 500
B	250	80	20 000	76	19 000
C	1 200	15	18 000	12,5	15 000
D	5	400	2 000	300	1 500
E	200	25	5 000	25	5 000
Összesen	—	—	50 000	—	45 000

Ily módon az árindex az árak csökkentése után a felhozott példában — $45\,000 : 50\,000 = 0,9$. Ebből az indexből kiindulva kell megállapítani az új termékfajták összehasonlító árait, amihez az alábbi számítást kell elvégezni:

Az új termékfajták megnevezése	Évi terv (ezer tonnában)	Tényleges, jóváhagyott áraikon	
		Egységár (rubelben)	Összes (ezer rub.)
F	80	27	2 160
G	1000	9	9 000
Összesen	—	—	11 160
Az új termékfajták összehasonlító áraikon (11 160:0,9)	—	—	12 400

Az egyes termékfajták szerint egységükre eső összehasonlító árak a következők: az *F* termékre $27 : 0,9 = 30$ rubel és a *G* termékre $900 : 0,9 = 100$ rubel.

Jelenleg a minisztériumok, főigazgatóságok és vállalatok tervezési dolgozóinak gyakorlati feladata: az 1950. és 1951. évek teljes termelését át kell számítani az 1952. év január 1-i összehasonlító áraikon. Az összes vállalatoknak (a kisegítő vállalatokon kívül) az átszámítást a következő módon kell elvégezniük. A termelésnek azt a részét, amelyet természetes egységben számítottak, az 1952. január 1-i nagybani áraikon és az 1951. január 1-i nagybani áraikon kell értékelní. Ehhez az árváltozási index meghatározására van szükség, amelyet úgy kapunk meg, ha a megfelelő rész 1952. január 1-i áraikon számított termelésének értékét elosztjuk ugyanennek a termelésnek 1951. január 1-i áraikon számított értékével. Az egészében vett teljes termelésnek összehasonlító áraikon való meghatározásához,

(beleértve a termelésnek azt a részét is, amelyet nem természetes egységben vettek számba), meg kell szorozni a kapott indexet a megfelelő időszak 1951 január 1-i árakon számított teljes termelésének értékével. Az 1951. évi teljes termelést át kell számítani ezzel az eljárással minden egyes hónapra vonatkozólag. 1950 minden hónapja termelésének átszámítását az 1951. év mindegyik hónapjára a kétféle ár egymáshoz való viszonya alapján megállapított indexekkel kell elvégezni.

A kisegítő vállalatok 1950. és 1951. évi teljes termelésnek átszámítását (az egész évre és havonként) az 1951. év január 1-i összehasonlító árakon a minisztériumoknak és főigazgatóságoknak kell elvégezniök, ezeknek a vállalatoknak tényleges árakon számított teljes termelésére vonatkozó beszámolási adatok alapján.

A MAGYAR SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

legújabb számának tartalmából:

A moszkvai Nemzetközi Gazdasági Értekezlet eredményeiről

Orlov: A világkereskedelem fejlődésének perspektívái

Gjan Csand: A kevésbé fejlett országok gazdasági problémái

Friss István: Gazdasági együttműködés a Szovjetunió és a népi demokrácia országai között

Szmehov: A beruházások tervezése

A szocialista munkafegyelem néhány elvi kérdése

Kaszimovszkij: A szocialista gazdaságosság útjai

Könyvszemle

AZ ELSŐ ANYAGÖSSZEÍRÁS TAPASZTALATAI

A szocialista bővített újratermelés hatalmas méretei, a népgazdasági ágak közötti kölcsönös kapcsolatok nagymérvű fokozódása következtében, a népgazdasági tervek összeállításánál döntő szerepe van az egyes iparágak fejlődése közötti helyes arány megállapításának és mindazon szükséges intézkedések kidolgozásának, amelyek megakadályozzák azt, hogy a népgazdaságban aránytalanságok álljanak elő. Az egyes iparágak közötti helyes arányok és az egységes népgazdasági terv biztosításának a megfelelő anyagellátás szempontjából legfőbb eszköze az *anyagmérlegek* rendszere.

A Szovjetunió anyagmérlegtervének egyik alapja az évenként rendszeresen végrehajtott anyagösszeírás, amely feltárja azokat a fogyasztó vállalatoknál levő, elfekvő és normán felüli készleteket, amelyekkel a tervezés egyébként nem számol.

Az anyagösszeírások célja a tartalékok feltárása, mivel a gyakorlat megmutatta, hogy még az intenzív, folyamatos számbavétel sem tárja fel teljes mértékben a vállalatok összes anyagkészletét.

A legutóbbi 10 év alatt a Szovjetunió Statisztikai Hivatala 170 összeírást hajtott végre az anyagkészletekre és gépi felszerelésekre vonatkozóan. A legfontosabb anyagokat minden év október 1-én írják össze, ennek eredményeképpen a következő évi anyagellátási terveket már a feltárt tartalékok figyelembevételével lehet elkészíteni. Miután az októberi készletekből a terv indulásakor állapotára csak következtetni lehet, az összeírást január 1-én megismétlik. Az összeírásokat nagy társadalmi mozgósítás keretében, külön bizottságok hajtják végre, amelyek az adatokat tényleges felmérés, vagyis feltár alapján veszik fel.

A tervgazdálkodás fejlődése, a terv mind nagyobb célkitűzései nálunk is szükségessé teszik az anyagokkal való szigorúbb gazdálkodást.

Pártunk II. Kongresszusán Gerő elvtárs rámutatott arra, hogy hazánkban a felemelt ötéves terv megvalósítása „... sokkal nagyobb erőfeszítést, magasabbfokú szervezettséget, az összes rendelkezésünkre álló eszközök céltudatosabb, tervszerűbb felhasználását követeli meg...“ Különösen vonatkozik ez az alapanyagokra, amelyek termelése nem tartott lépést szocialista iparunk gyorsütemű fejlődésével. Eppen ezért szükséges a belső tartalékok legnagyobbmértvű mozgósítása, melynek egyik döntő eszköze az anyagkészletösszeírás.

A Magyarországon 1951-ben bevezetett folyamatos anyagstatisztikai adatszolgáltatás egyedül nem alkalmas arra, hogy feltárja mindazokat a tartalékokat, amelyek egyébként az igen szűk keresztmetszetű cikkekből is rendelkezésre állnak. A folyamatos statisztika volt azonban az, amely fel-

hívta a figyelmet, hogy a készletek terén aránytalanságok mutatkoznak és a nagy anyaggazdálkodási nehézségek mellett is egyes felhasználó vállalatok komoly, több havi készlettel rendelkeznek.

Szükséges volt tehát, hogy sokkal szélesebb alapokon nyugvó, az adatszolgáltatók szélesebb körére kiterjedő egyszerű számbavétellel, a Szovjetunió példája nyomán mi is anyagösszeírást hajtsunk végre.

Magyarországon első ízben 1951. december 31-én hajtottunk végre anyagösszeírást. Ez az anyagösszeírás hengerelt árukra, színesfémekre, üzemanyagokra, néhány vegyi- és textilanyagra terjedt ki. Az adatokat az összes állami vállalatoknak az évvégi leltározással egybekötött tényleges felmérés alapján kellett szolgáltatniuk.

Az összeírás tulajdonképpen az 1951. évvégi leltározás adatainak összesítését célozta, mivel azonban egyes cikkekből már évek óta tényleges mérésen alapuló számbavétel nem volt — annak ellenére, hogy a leltári utasítás ezt minden évben előírja, — az anyagösszeírást előíró rendelet külön kihangsúlyozta, hogy az adatokat nem az anyagnyilvántartásból, hanem tényleges mérés alapján kell megadni.

Az összeírás alkalmával külön-külön számba kellett venni:

a) a vállalat (építkezés, munkahely, stb.) általános üzemi raktáraiban, műhely- és átmeneti raktáraiban, továbbá egyes tárolási helyein lévő készleteket;

b) az üzemek, műhelyek, munkahelyek részére kivételezett és ott még fel nem használt (munka számára lefoglalt) anyagokat;

c) a félgyártmányokat, ideértve a gyártásra előkészített (pl. felszabott) anyagokat is, az eredeti cikk (cikkelem) szám alatt, amennyiben az eredeti cikk jellegét még nem veszítették el;

d) a fuvarozás alatt lévő készleteket (vasúton, hajón, ki- és berakó helyeken, vasúti állomásokon, vagy fuvarozás közben más tároló helyen lévő készleteket).

A gyártásra előkészített pl. felszabott anyagok számbavételére azért volt szükség, mivel igen sok vállalatnál ilyen anyagok nagy mennyiségben találhatóak, ami vagy a helytelen anyaggazdálkodás következménye, vagy kifejezetten arra irányul, hogy ezeket, a raktárból már kivételezett készleteket a folyamatos adatszolgáltatásból kivonják.

Az utasítás külön előírásokat tartalmazott az egyes anyagfajtákra vonatkozóan, így pl. előírta egyes nagyobb vállalatoknál a megmunkálás alatt, tehát a gépeken levő színesfémek bejelentését is.

*

A végrehajtott összeírás az alapvető célkitűzések tekintetében valóban megfelelt feladatainak, mivel olyan készleteket tárt fel, amelyekkel tervezésünk eddig nem számolt, rámutatott a vállalati anyaggazdálkodásban mutatkozó aránytalanságokra, az egyes vállalatoknál elfekvő felesleges készletekre, valamint a készletek tárolásában és nyilvántartásában mutatkozó hiányosságokra.

Számos cikkből, amelyekből anyaggazdálkodásunk csak komoly erőfeszítések árán tudja rohamosan fejlődő iparunk szükségleteit biztosítani, — a tervezett 1952. éveleji készletnek sokszor 3—4-szeres mennyiségét tárta

fel az összeírás. Ezeknek a készleteknek feltárását csakis ilyen széles alapon nyugvó összeírás teszi lehetővé, mivel igen sok vállalat, — amely jelentéktelen mennyiséget használ fel, — bizonyos cikkekből olyan készletekkel rendelkezik, amelyek számára feleslegesek, eldiszponálhatók, de anyaggyaldálkodásunk mégsem számol ezekkel. Ez főleg a színesfémek területén nyilvánul meg, ahol a döntő felhasználó vállalatok rendszerint nem rendelkeznek hatheti készletet meghaladó készletekkel (természetesen vannak ezen a téri kivételek), ezzel szemben népgazdasági viszonylatban egyes színesfémekből, ha csak a fogyasztó vállalatoknál tároló készleteket tekintjük, az egész ország szükségletét 3—4 hónapra fedező mennyiségek is találhatóak.

Vannak olyan igen szűk keresztmetszetű anyagok, így pl. a hengerelt áruk, amelyekből az összeírás népgazdasági viszonylatban féléves és azt meghaladó készleteket tárt fel, amelyek abból adódnak, hogy helytelen, nem megfelelő elosztás következtében igen sok vállalatnál a vállalatok szempontjából inkurrens (nem megfelelő minőségű, méretű, stb.) készletek tárolnak. Az összeírás nemcsak feltárta ezeket a hatalmas készleteket, de egyben módot nyújtott annak elemzésére is, hogy ezek a nagy készletek miből tevődnek össze és mennyiben szükségesek azoknál a vállalatoknál, amelyeknél tárolnak, a termelés folyamatosságának biztosítására. Az anyagösszeírás során ezzel kapcsolatosan megállapított legáltalánosabb jelenség az egyes vállalatoknál uralkodó megengedhetetlen önzés, az anyagkészletek felesleges halmozására irányuló törekvés.

A Szovjetunióban a fogyasztó vállalatok általában 4—6 heti szükségletet fedező készleteket tárolhatnak, annak ellenére, hogy az országra jellemző hatalmas távolságok és az ebből következő hosszabb szállítási és utánpótlási idők egy bizonyos fokig nagyobb anyagtartalékok tárolását teszik szükségessé.

Nálunk ezzel szemben az jellemző a vállalatokra, hogy előre nem látható anyagbeszerzési nehézségekre hivatkozva, féléves, sőt ennél hosszabb időre elegendő készleteket tárolnak. Tárolnak a vállalatok gyakran olyan készleteket is, amelyekre egyelőre nincs szükségük és arra hivatkoznak, hogy előre nem látható megrendelések esetén szükségük lehet rá. Sok vállalat nem vallja be inkurrens készleteit, azzal az indokolással, hogy a nem megfelelő, nagy méretekből kisebb átalakítással megfelelő kisebb méreteket készítenek, ami természetesen anyagpazarlást eredményez. Erre hivatkozik pl. a Vörös Csillag Traktorgyár, a budapesti MÁVAG, stb.

Igen helytelen az, hogy még egyes vállalati igazgatók is, támogatják ezt a káros felfogást. Így pl. a készletbejelentés alkalmával igen sok vállalat igazgatója különböző indokolással megtagadta annak a rovatnak a kitöltését, amelyből kitűnik, hogy a vállalat tulajdonában lévő készlet hány napi szükségletét fedezi. Ilyen például az R. M. Fémművek, az Óbudai Hajógyár és még sokan mások.

Kérlelhetetlen harcot kell folytatni egyes gazdasági vezetők szocialista gyaldálkodáshoz méltatlan álláspontjával szemben, akik teljesen szükségtelen anyagkészleteket halmoznak fel, vagy titkolnak el, akkor, amikor ezek az anyagok gyakran a népgazdaságban szűk keresztmetszetet jelentenek.

Igy pl. a *Budapesti MAVAG*, amely egyes hengerelt árukból, így húzott rúdacélból, több mint egy éves készlettel rendelkezik. Hulladékólom készlete több mint három évi szükségletét fedezi.

A *Diósgyőri MAVAG* egyes hengerelt árukból szintén egy éven felüli készlettel rendelkezik.

A *Darugyár* durva rúdacélból háromévi, középlemezből félévi szükségletét fedező készleteket tárol.

A *Ganz Vagonyárna*k több mint kétéves sárgaréz félglyártmánykészlete, valamint alumínium félglyártmányból 1—2 éves szükségletét fedező készlete van.

Egyik fontos nyersanyagból, több mint négyéves felhasználását fedező készlettel rendelkezik a *Borsódnádasdi Lemezgyár*. Ez a készlet sokfajta mérethől tevődik össze, amit a vállalat kizárólag előre nem látott megrendelések fedezésére tárol. Tárol a vállalat olyan hengerelt árut is, amiből az utóbbi időben semmi felhasználása nem volt.

A felsorolt mennyiségek csak kis részét alkotják annak a felesleges anyagkészletnek, amit szűk, önző megfontolások alapján a vállalatok tárolnak és amit az évvégi készletösszeírás feltárt. Meg kell említeni még azt is, hogy éppen ezek a vállalatok, amelyekre jellemző a készletek felhalmozása, igyekeznek szükségleteiket állandóan új beszerzésekből fedezni és állandó nyomást gyakorolva anyaggazdálkodási hatóságainkra, újabb és újabb kiutalásokat szereznek.

Ugyanakkor, mikor ilyen hatalmas készletek tárolnak egyes vállalatoknál, sokszor ugyanabban az iparágban, esetleg ugyanolyan profilú vállalatok igen kevés, jóformán semmi készlettel nem rendelkeznek, minek következtében sokszor még a termelés folyamatossága is veszélyben van. Így például pácolt lemezből az *Alumíniumárugyár* több mint öthavi szükségletét fedező készlettel rendelkezik, a *Standard Villamossági Vállalat* készlete pácoltlemezből több mint kétéves szükségletét fedezi, ugyanakkor a *Bonyhádi Zománcművek* — amely ebből a cikkből a főfelhasználó vállalat, — készlettel gyakorlatilag nem rendelkezik.

Vagy például a Kohó- és Gépipari Minisztérium alá tartozó vállalatok durvalemez készlete nyolchavi felhasználásuknak felel meg, ugyanakkor egyes vállalatai, így például az *Első Magyar Gazdasági Gépgyár*, a *Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Gépgyár* nem rendelkezik még a norma szerinti készletmennyiséggel sem.

*

Az anyagösszeírási rendelet végrehajtását a Statisztikai Hivatal az adatszolgáltatási kötelezettség határideje előtt már menetközben és annak megtörténte után is ellenőrizte. Az ellenőrzés komoly hiányosságokat tárt fel egyes vállalatoknál a raktározás, a leltározás és az anyagnyilvántartás terén.

Az anyagok megfelelő kezelését sokszor megnehezíti a raktárak és rakterületek hiánya, például a *Lőrinci Hengerműnél* — ahol szűk helyen (lemezterületen) több ezer tonna durvalemez van felhalmozva, — többször előfordult, hogy ha egy vállalat a megrendelt lemezeket határidőben nem vette át, azt későbbi időben a lemeztéren szétválasztani nem tudta és így újból kellett gyártani.

Az *Elektermax Gyárnak* nincs megfelelő telepe, raktárai meglehetősen zsúfoltak -s ezt még fokozza az, hogy több üzem profilírozása következtében a megszűnt üzemek anyagkészleteit a vállalat telephelyeire szállították, annak ellenére, hogy a vállalat fel sem tudja azokat használni.

A *Diósgyöri MÁVAG* udvarán megfelelő raktár hiányában nagy mennyiségű elektroacél fekszik szétszórva, az ott folyó építkezés következtében földdel betemetve.

A *Metallochemiába* nagy mennyiségű import anyagok érkeznek anélkül, hogy a Külkereskedelmi Vállalat megjelölné a beérkezett anyagok tulajdonosait, ezért gyakran előfordul, hogy az anyagokat akkor diszponálja el más vállalatokhoz, amikor a Metallochemia már raktárába, vagy a felhasználás helyére szállította.

Az összeírás alkalmával tárolási hely és tulajdon szerint kellett a készleteket bejelenteni; ennek kapcsán kiderült, hogy a *Kohászati Alapanyag Készletező Vállalat*, valamint az *Anilin Festék- és Vegyitermékértékesítő Vállalat* nem tudta, hogy egyes vállalatoknál milyen készletük tárol. Ezek és ehhez hasonló hiányosságok nagymértékben megnehezítették a készletek mérésen alapuló felvételét.

A különböző méretű és minőségű anyagok egymásrahalmazása következtében sok esetben még mindig becslésen, vagy könyvszerű anyagnyilvántartáson alapul a készletjelentés. Ez történt például a *Metallochemiában*, a *Ganz Hajógyárban*, a *MÁVAG-nál*, a *Györi Vagon- és Gépgyárban*, ahol például rengeteg áru 10 éve nem volt leltárfelvétel.

A legtöbb vállalatnál komoly nehézséget okoz a készletadatok megadása terén a vállalati anyagnyilvántartás nem megfelelő, rendezetlen volta. Igen sok vállalatnál a központi anyagnyilvántartás állítólagos leltárkészletadatai nem egyeznek az egyes üzemi részek leltáradatainak összességével, például a *Csepeli Autógyárnál*. Több üzemnél kétféle „leltáradatot” tartanak nyilván, ezek közül rendszerint egyik sem fedi a valóságot. Előfordul olyan vállalat is, ahol a rezsianyagokról semmiféle leltárfelvétel nem történt, azokról még kartonok sincsenek felfektetve és így a bejelentett mennyiség, — amelyek becslés alapján állapították meg, — teljesen ellenőrizhetetlen. Ilyen pl. az *R. M. Csőgyár*. Ezt tapasztaltuk a *Budapesti MÁVAG-nál* is.

Mindezek a tényezők megnehezítették a népgazdaság összes anyagkészleteinek pontos feltárását. Ennek ellenére igen nagyok voltak azok az eredmények, amelyeket az első anyagösszeírás alkalmával elértünk, mivel a fentemlített hibák feltárása is többek között az anyagösszeírás eredményei közé sorolhatók.

*

A felsorolt eredmények mellett azonban komoly hiányosságai is voltak az összeírásnak, egyrészt az előkészítés területén, másrészt a vállalatok részéről a helytelen végrehajtás tekintetében.

Hiányosság volt elsősorban az, hogy az összeírás szervezését nem kezdtük meg kellő időben, aminek több vonalon mutatkoztak káros következményei. Így későn jelent meg a rendelet és az utasítás, amely elrendelte az anyagösszeírást. Ezáltal nem értük el minden vonalon azt a célkitűzést,

hogy z évvégi leltárrendelet mérésen alapuló végrehajtásának kötelezettségét külön is kihangsúlyozzuk.

A nem megfelelő szervezés következménye volt az is, hogy a Központi Statisztikai Hivatal és az egyes minisztériumok között az összeírás tekintetében nem volt meg a megfelelő együttműködés. Az egyes minisztériumok az anyagösszeírást elrendelő utasítás előtt adtak ki olyan leltárrendeleteket, amelyek nem voltak minden szempontból összehangolhatók és így az anyagösszeírási rendelet utasítása bizonyos, — ha nem is lényeges — eltéréseket mutatott az egyes minisztériumok leltárrendeleteitől. A Kohó- és Gépipari Minisztérium például folyamatos leltárt engedélyezett a vállalatoknál és az 1951 második felében a készletek újraleltározását nem rendelte el. Az anyagösszeírás utasítása ezzel szemben — az egyes nagytömegű és ennél fogva tényleges mérésel le nem mérhető anyagok kivételével — az év végével új felmérést rendelt el, ezzel is azt akarta biztosítani, hogy az összeírás ne könyvszerű leltáron alapuljon.

A rendeletek közötti eltérés következtében a Kohó- és Gépipari Minisztérium egyes vállalatai nem az összeírási rendeletben előírt felmérés alapján, hanem az évközi, folyamatos leltározás adatai szerint jelentették be készleteiket.

Mindamellet meg kell mondani, hogy a Kohó- és Gépipari Minisztérium volt az, amely az összes tárcák közül leginkább felismerte az anyagösszeírás nagy népgazdasági jelentőségét és ellenőrző, felvilágosító munkájával igyekezett azt minél eredményesebbé tenni. Nem ez volt a helyzet az Építészügyi Minisztériumnál, amely mereven elzárkózott mindennemű támogatás megadásától, nem adott idejekorán utasítást vállalatai felé a rendelet végrehajtására vonatkozóan és éppen ennek következtében a vállalatok által megadott jelentések hiányosak, megbízhatatlanok voltak.

Helyenként félreérthető volt a rendelet végrehajtási utasítása is. Így a nyomtatványok felesleges felvásárlásának és ebből kifolyólag a nyomtatványellátásban bekövetkezett fennakadásoknak egyik oka az volt, hogy az utasításnak a méretenkénti felmérést és leltározást elrendelő részét egyes vállalatok félreértették és nemcsak a felmérést, hanem a bejelentést is méretenként eszközölték. Ez a hiányosság nyilvánvalóan az utasítás félreérthetőségéből származott.

Félreérthető volt továbbá az utasításnak az a része is, amely a gyártásra előkészített, például felszabott félgyártmányok bejelentését írta elő. Ez a megfogalmazás túl szűkszavú és egy bizonyos fokig pontatlan is volt, mivel ebből igen sokan azt a következtetést vonták le, hogy az összes félgyártmányokban feldolgozott nyersanyagokat mint anyagot kell jelenteni. Nyilvánvaló, hogy nem ez volt a cél. A korábbiakban már vázoltuk, hogy a cél annak az elkerülése volt, hogy egészen jelentéktelen kis munkafolyamatokkal az anyag eredeti jellegét meg nem változtatva a vállalatok egyes anyagokból „félgyártmányokat“ képezzenek és ezáltal ezeket a bejelentési kötelezettség alól kivonják. Erre feltétlenül szükség volt, mert ennek ellenére előfordult, hogy pl. az *Egyesült Izzó Villamosság Rt.* 3,5 tonna sárgarézelemez kettévágott, majd azt „belső anyagnak“ nyilvánította és nem jelentette be.

A Szovjetunióban az összeírások tekintetében állandóan évről-évre fokozzák a követelményeket az összeírási program terjedelmével és az

összeírás végrehajtásában a módszertani és szervezési munkálatok színvonalával szemben. Világos, hogy a Magyarországon első ízben végrehajtott anyagösszeírás tekintetében még fokozottabb mértékben áll ez a követelmény, még inkább le kell szögeznünk a tapasztalt hiányosságokból a következtetéseket, hogy az összeírások hazánkban is betölthessék az eléjük tűzött célokat.

Az anyagösszeírás még mindig nem tárta fel az egyes vállalatoknál levő összes készleteket, ami főleg abból adódik, hogy a vállalatok pontatlan, nem a valóságos leltárkészleteket tartalmazó adatokat jelentettek be. Ezek őket egyrészt a már említett és eléggé részletesen vázolt vállalati sovinizmusban kell keresnünk, amely arra vezetett, hogy igen sok vállalat nem értette meg az anyagösszeírás jelentőségét az anyaggazdálkodás szempontjából. Nem értette meg, hogy a pontos adatszolgáltatás, a valóságos készletek felmérése az egész népgazdaság szempontjából az anyaggazdálkodás megkönnyítését eredményezi és ezen keresztül azok a vállalatok is könnyebben jutnak a számukra szükséges anyagokhoz, amelyek most az esetleges beszerzési nehézségekre számítva olyan vállalatoktól vonják el az anyagot, amelyeknél a nyersanyag hiánya egyébként a termelés folyamatosságát veszélyezteti.

A vállalati jelentésekben előforduló hiányosságoknak másik oka a már említett anyagraktározási, nyilvántartási és leltározási hiányosságokban keresendő.

Az anyagösszeírás szocialista iparunk gyorsütemű fejlődése szempontjából döntő jelentőségű, azáltal, hogy új anyagforrásokat tár fel. Megengedhetetlen mindennemű, a készletek eltitkolására, hamis adatok közlésére irányuló tevékenység és bármilyen lazaság az összeírás végrehajtása tekintetében.

Nem fordulhatnak elő olyan lazaságok, mint pl. a *Csepeli Autógyárnál*, amely hat tonnával kevesebb rezet, több mint 1,5 tonnával kevesebb alumíniumot jelentett be, mint a tényleges készlete, azért, mert bejelentését nem a leltárakat, hanem a központi anyagnyilvántartás alapján tette meg. A *Láng Gépgyár* négy tonnával kevesebb rezet jelentett, a *Kismotor- és Gépgyár* 3,5 tonna bronzot hagyott ki a jelentéséből a cikklista nemismerése következtében. Az *Ólomárugyár* 32 tonna ólommal jelentett kevesebbet. Az ilyen hamis adatok bevallásával ezek a vállalatok népgazdaságunk vezetőit, dolgozó népünket vezetik félre.

Jóformán alig akadt vállalat, amely a kérdőívnek a felesleges készletek bejelentését előíró rovatát kitöltötte volna, annak ellenére, hogy mint fent számos példával bizonyítottuk, többéves szükségletet fedező készletek tárolnak egyes vállalatoknál. Ezeket a vállalatok mind úgy igyekeztek feltüntetni, mint az 1952 évben feltétlenül felhasználásra kerülő anyagokat.

A leltáradatokon alapuló készletbejelentések ellenőrzése még jelenleg is folyamatban van. Azok ellen a vállalatok ellen, amelyek a rendelet be nem tartása, vagy az anyagkészletek tudatos eltitkolása folytán a valóságnak nem megfelelő adatokat jelentettek, vagy egyáltalán nem tettek eleget adatszolgáltatási kötelezettségüknek, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke, mint a tervgazdaság érdekeit veszélyeztetők ellen — eljárás megindítását kéri.

Az 1951 december 31-i összeírás az első kísérlet volt, hogy a Szovjet-mint a tervgazdaság érdekeit veszélyeztetők ellen — eljárás megindítását készletek ellenőrzésének széleskörű rendszerét, az anyagtervezést szolgáló, reális tartalékokat feltáró összeírást.

A fentiek csak kis részét ismertetik a gazdag tapasztalatoknak, amelyek ez az összeírás eredményezett. De ebből is látható, hogy ha vállalatunk, minisztériumaink és anyaggazdálkodó hatóságaink valóban felfigyelnek a feltárt hiányosságokra és vállalatunk belátják, hogy a felesleges készletek felhalmozásával hatalmas kárt okoznak egész népgazdaságunknak, ha minisztériumaink mind szélesebb alapokon nyugvó mozgalmat indítanak, a Kohó- és Gépipari Minisztériumhoz hasonlóan, abban az irányban, hogy maguk a vállalatok ajánlják fel a számukra felesleges készleteket, — akkor az összeírásban feltárt tartalékok nemcsak papíron lesznek meg, hanem nagymértékben hozzá fognak járulni öt éves tervünk mielőbbi megvalósításához, a szocializmus építéséhez.

Ennek figyelembevételével kell a továbbiakban a Szovjetunió példája nyomán rendszeresíteni az anyagkészletösszeírást, melyet a jövőben a vállalatoknak is úgy kell tekinteniök, mint egy újabb alkalmat arra, hogy megkönnyítsék anyaggazdálkodási problémáink megoldását.

1952 május havában jelenik meg a

S Z Á M V I T E L I A N Y A G S Z O L G Á L T A T Á S

első száma

AZ I. SZÁM TARTALMÁBÓL:

- M. KROPACSEVA:** Az irányító szervek dokumentális ellenőrzéséről
G. BOCSAROV: Önálló elszámolás a gépiparban.
V. RABINOVICS: A vállalaton belüli önálló elszámolás megszervezése az építési vállalatoknál
D. VASZILJEV: A szovhozok tavaszi mezei munkáinak számvitele
M. I. BAKANOV: Az áruforgás gyorsítása a forgalmi költségek csökkentésének hatalmas forrása

Példányonkénti ára 8.— Ft

Előfizetési díj:

Egész évre (4 számra) 20.— Ft, félévre (2 számra) 10.— Ft

MEGRENDELHETŐ:

PÉNZÜGYMINISZTERIUMI KÖNYV- ÉS LAPKIADÓVÁLLALATNÁL
 Budapest, V. ker., József nádor-tér 2-4. szám. — Csekkszám: 61.095.

A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS MUNKAERŐSZÜKSÉGLETE

A mezőgazdasági termelés munkaerőszükséglete vizsgálatának időszerűségét hatalmas arányokban fejlődő iparunk egyre növekvő munkaerőigénye adja meg. Az ipari termelésben máris mutatkozó munkaerőhiány feltöltésére csak a mezőgazdasági népesség egy részének az iparban való foglalkoztatása nyújt módot. Ezért szükséges annak megállapítása, hogy mezőgazdasági termelésünk jelenlegi fejlettségi fokán van-e a mezőgazdasági termelésben nélkülözhető népesség.

A mezőgazdasági termelés munkaerőszükségletének megállapítására csak közvetett statisztikai módszer áll rendelkezésre. Ismerjük a mezőgazdasági művelés alatt álló földterületet művelési ágak szerinti megoszlásban, sőt a szántóterületet a rajta termelt növények szerint is. A mezőgazdasági üzemtan viszont az egyes művelési ágakra, azon belül a termelt főbb növényekre megállapította a termeléshez szükséges munkákat munkanemek és termelési szakaszok szerinti bontásban. Például tudjuk azt, hogy 1 kataszteri hold búza megtermeléséhez milyen munkák szükségesek (például: vetőszántás, vetés, vetés utáni fogasolás, hengerezés, tavaszi fogasolás, gyomirtás, aratás, hordás, asztagolás, csépiés stb.) és hogy ezeket a munkákat *milyen időben (hónapban) kell elvégezni. Ha az egyes munkák elvégzéséhez szükséges munkaidő-normát is ismerjük, akkor havi megoszlásban kiszámítható a növénytermelés munkaidőszükséglete, munkanapokban kifejezve. Az állatállomány gondozásához szükséges munkaidő megállapítása már problematikusabb, mert a parasztgazdaságok állatállománya naponta csak viszonylag igen rövid ideig tartó munkát igényel, mert a fokozottabb gondozást kívánó állatokra fordított időt magába foglalja a fogatos munkát végző embernek a növénytermelésben végzett munkája. A legelőre járó állatok egész nap távol vannak a gazdaságoktól és az otthonmaradó állatokat leggyakrabban a mezőgazdasági munkában részt nem vevő családtagok gondozzák. Ezért nem vettük számításba az állatállomány gondozásához szükséges munkaidőt, jöllehet a szocialista szektorban ezt is figyelembe kellene venni.*

A módszer rövid ismertetéséből kitűnik, hogy a mezőgazdasági termelés munkaerőszükségletére kiszámított adatok csak becslés jellegűek lehetnek.

A számítás elvégzéséhez a Központi Statisztikai Hivatal 1951. évi adatgyűjtéseiből származó területi adatokat használtuk fel, társadalmi szektorokra való bontás nélkül (vagyis a mezőgazdaság egészére vonatkozóan), az egyes munkák munkaidőszükségletét pedig a tszes-oknak a Földművelésügyi Minisztérium által 1952. évre javasolt normák alapján vettük, amely csak becslésként fogadható el. A számítás csak a munkaigény szempont-

jából legfontosabb négy művelési ágra (szántó, kert, szőlő és rét) terjed ki, mert a többi művelési ág munkaszükséglete elhanyagolhatóan csekély, sőt ezeknek egy részét nem is sorolhatjuk a szorosánveti mezőgazdasági termeléshez (erdőkitermelés, nádvagás).

A szántó, kert, szőlő és rétterület 1951. évi megműveléséhez kerekén 240 millió munkanapra volt szükség. Ez a munkaidőszükséglet azonban a mezőgazdasági termelést jellemző idényszerűség következtében az év folyamán nem oszlott el egyenletesen.

*A szántó-, kert-, szőlő- és rétterület megmunkálásához szükséges munkaidő
1951. évben*

Hónap	Munkaidőszükséglet	
	millió munkanap	%
I.	1,0	0,4
II.	1,7	0,7
III.	10,1	4,2
IV.	22,2	9,2
V.	23,2	9,7
VI.	32,9	13,7
VII.	42,5	17,6
VIII.	28,0	11,6
IX.	34,1	14,2
X.	30,1	12,5
XI.	9,5	3,9
XII.	5,6	2,3
I—XII.	240,9	100,0

A munkaszükséglet tehát igen tág határok között ingadozik. Ha azt akarjuk megállapítani, hogy az egyes hónapokban mutatkozó munkaidőszükséglet kielégítéséhez mekkora mezőgazdasági népesség volna elegendő, akkor az egyes hónapok munkaidőszükségleti adatát el kell osztani huszonöttel, a munkanapok számával.

Ha a mezőgazdasági munka szervezettsége és termelékenysége országos viszonylatban elérné azt a fokot, amelyet a normák megállapításánál szem előtt tartottak, akkor a mezőgazdaság jelenlegi gépészeti fokán, az 1951. évben ténylegesen fennálló művelési ág- és vetésterületi megoszlás mellett a legnagyobb munkaigény idején is elegendő volna 1,7 millió főnyi dolgozólétszám. Tudjuk azonban, hogy az egyénileg dolgozó parasztság szervezetlensége, vonóerő- munkagép- és eszközhiánya mellett ilyen fokú termelékenységről szó sem lehet. A termelékenységben mutatkozó hátrányt még az a körülmény sem ellensúlyozza, hogy dolgozó parasztságunk a fő munkaidényben nem 10,5 órát dolgozik naponta, hanem általában 14—16 órát. Ennek ellenére a munkatorlódás miatt a betakarítási munkák időben gyakran elhúzódnak, fontos növényápolási munkák pedig teljesen elmarad-

nak. A kiszámított munkanapmennyiség nem tartalmazza a munkahely megközelítéséhez és a munkahelyváltáshoz szükséges időt. Ez az időszükséglet viszont igen tetemes. Egy hasonló tárgyú, régebben megjelent dolgozat a hasznos munkaidő 20%-ára teszi ennek mennyiségét.¹ Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a munkacsúcsok idején többszázezer fővel nagyobb dolgozólétszám szükséges (a norma által tekintetbevevett termelékenység mellett is), mint amit a táblázat adatai mutatnak.

Hónap	Munkaidőszükséglet millió munkanap	Munkanap	Szükséges dolgozó létszám 1000 fő
I.	1,0		
II.	1,7		
III.	10,1	25	404
IV.	22,2	25	888
V.	23,2	25	928
VI.	32,9	25	1316
VII.	42,5	25	1700
VIII.	28,0	25	1120
IX.	34,1	25	1364
X.	30,1	25	1204
XI.	9,5		
XII.	5,6		

A 240 millió napot kitevő munkaidőszükségletben össze van vonva a tekintetbevevett négy művelési ág munkaidőszükséglete. Ezek szétbontva a következő képet mutatják:

Művelési ág	Munkaidőszükséglet		1 kat. holdra jutó évi munkanap- szükséglet
	millió munkanap	%	
Szántó	158,7	65,9	16,4
Kert	27,5	11,4	103,8
Szőlő	44,0	18,3	110,0
Rét	10,7	4,4	10,0
<i>Összesen</i>	<i>240,9</i>	<i>100,0</i>	

A szántóterület igényli tehát, viszonylag alacsony fajlagos munkaszükséglete mellett is, a munkaerő döntő többségét. A parasztgazdaságokon belül idényszerűen mutatózó munkaerőhiány pótlásának egyik forrása a kert. A szántóföldi növénytermeléshez szükséges munkákat gyakran a kert (esetleg a szőlő) munkaigényének rovására teljesítik.

Az egyes művelési ágak között a munkaszükséglet az év folyamán nem egyenletesen oszlik meg.

¹ Mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon. — Magyar Gazdaságkutató Intézet 6. sz. külömladványa, Budapest, 1933.

A márciustól októberig tartó főmunkaidényben az alábbi képet mutatja:

Hónap	A munkaszükségletből			
	szántó-	kert-	szőlő-	rét-
	területre jut %			
III.	38,0	34,2	27,8	
IV.	30,7	28,7	39,6	1,0
V.	52,0	16,0	29,3	2,7
VI.	68,1	9,7	7,3	14,9
VII.	80,3	7,5	12,2	
VIII.	67,4	9,5	14,3	8,8
IX.	73,7	6,2	12,9	7,2
X.	84,1		15,9	

A legtöbb munkát áprilisban a szőlő, a főidény többi hónapjában pedig a szántó igényli.

Az egyes művelési ágakon belül a munkaszükséglet időbeli alakulása az alábbi:

Hónap	Szántó	Kert	Szőlő	Rét
	munkaszükségletének megoszlása %			
III.	2,6	13,8	7,1	
IV.	4,6	25,9	22,4	1,8
V.	8,2	15,0	17,3	5,6
VI.	15,1	13,0	6,1	45,8
VII.	23,0	12,9	13,3	
VIII.	12,7	10,9	10,3	23,4
IX.	16,8	8,5	11,3	
X.	17,0		12,2	
III—X.	100,0	100,0	100,0	100,0

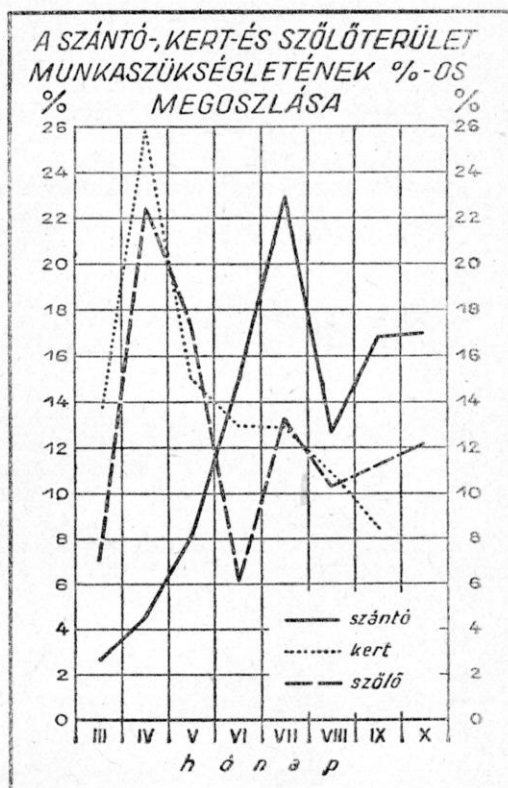
A négy művelési ág munkaidőszükséglete négy különböző típusú hullámvonalat alkot. A szántó, kert és szőlő munkaigényének különböző időben való fellépését mutatja be az 1. számú ábra. (289. old.)

A különböző kiterjedésű művelési ágak egymástól nagymértékben eltérő munkaigénye időben is jelentősen eltolódva összegeződik a növénytermelés munkaidőszükségletét jelentő 240 millió munkanapban. Ezt az összegeződést grafikus ábrázolásban a 2. sz. ábra mutatja be. (290. old.)

A 2. sz. ábrára gondolva könnyen el lehet képzelni, hogy valamelyik művelési ág (vagy a szántóterületen belül valamelyik nagyobb munkaigényű növény) megműveléséhez szükséges munkákban bármilyen okból bekövetkező változás a mezőgazdasági termelésben milyen fennakadásokat okozhat.

Gondolni kell arra is, hogy a mezőgazdasági termelésben a termelési folyamat egyes műveletei szigorúan időhöz vannak kötve. Az egyes munkák idő előtti, vagy időn túli elvégzése a termés részleges, vagy teljes megsemmisüléséhez vezethet. Ez a körülmény teszi szükségessé a mezőgazdaságnak az iparhoz, vagy a közlekedéshez hasonló fokú szervezettséget.

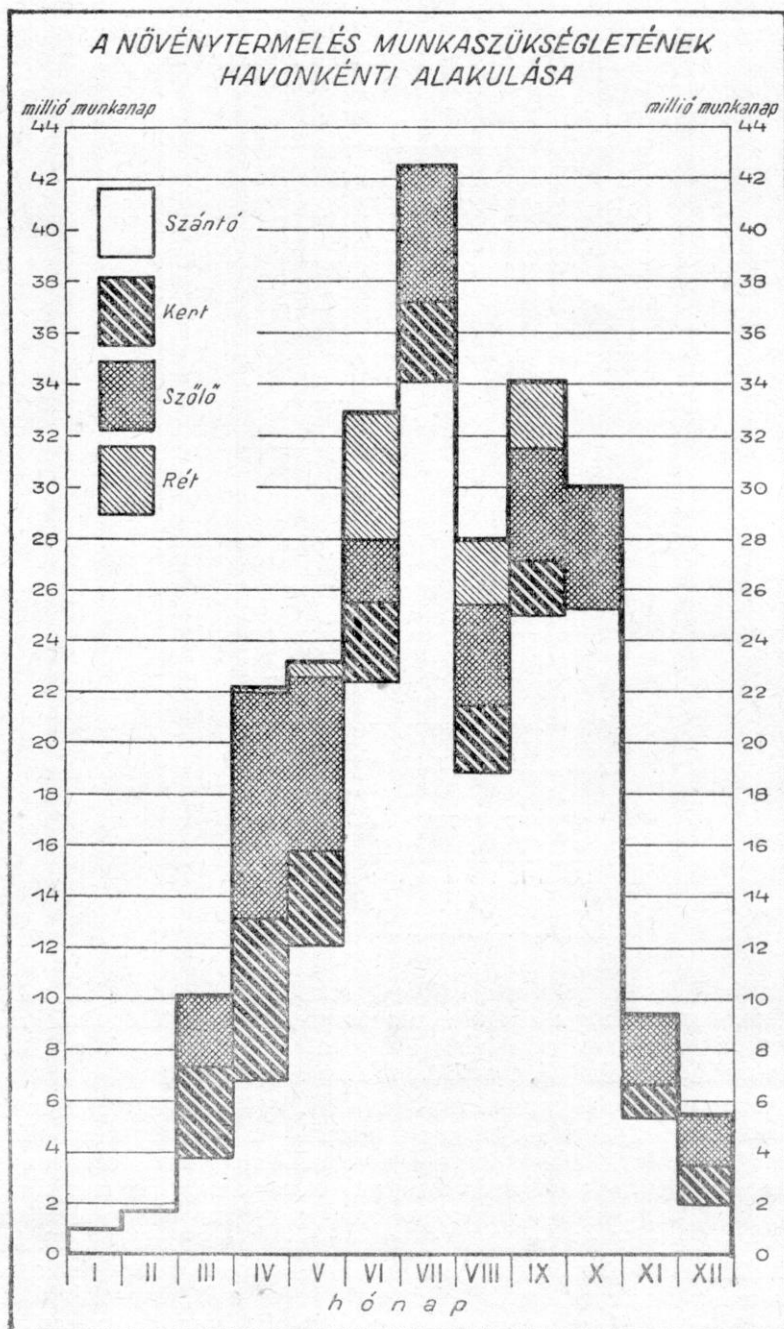
1. sz. ábra

A szántóföldi termelés munkaigénye sok, különböző művelési módot és eltérő munkamennyiséget kívánó növény munkaszükségletéből tevődik össze. A szántóföld munkaszükségletéből a legfontosabb termények a következő arányban részesednek. (Lásd a 291. oldalon lévő táblát.)

A kukoricatermelés munkaszükséglete önmagában felülmúlja az összes kalászosok munkaigényét. A felsorolt kapásnövények pedig a szántóterület munkaszükségletének több mint a felét igénylik. Meg kell azonban említeni, hogy a kapások munkaigényének nagyrésztét az ápolási munkák teszik ki. Munkatorlódás esetén a parasztgazdaságok gyakran elhagyják a szükséges kapálások egy részét, miáltal jelentékeny terméscsökkenés áll elő. A helyzetet enyhíti az a körülmény, hogy a kapások munkaszükségletének időbeli alakulása majdnem fordított irányzatú, mint a kalászosoké. A 4. sz. ábrán (293. old.) látható, hogy a kalászosok betakarítása idején lecsökken a

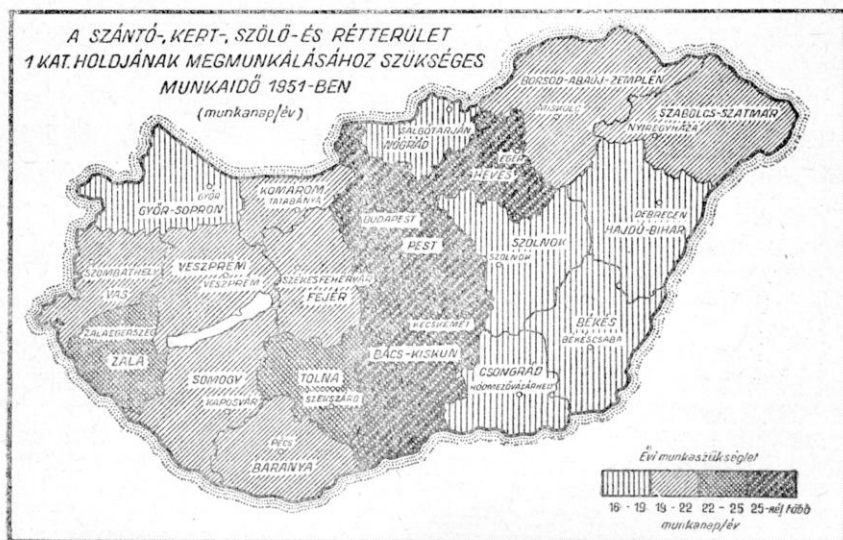
2. sz. ábra

kapások munkaigénye. A grafikon jól szemlélteti mind a kalászosok, mind a kapások munkaigényének igen nagyfokú változékonyságát. Ezeket a szélsőséges kilengéseket csak a mezőgazdasági munkák gépesítése tudja kiküszöbölni. A kalászosoknál jelentkező július havi magasan kiemelkedő munkacsúcsot a kombajn elterjedése le fogja tompítani. Hasonlóképpen, a kapálási munkák fokozottabb gépesítése el fogja tüntetni a kapások megmunkálásához szükséges munkaidőnek július hónapban jelentkező első maximumát, a burgonya- és répaszedő-gépek alkalmazása pedig a szeptember-október havi második csúcsot.

Megnevezés	Évi munkaszükséglet	
	milió munkanap	%
Őszi kalászosok	26,3	20,6
Tavaszi kalászosok	5,4	4,2
Kukorica	32,0	25,1
Burgonya	13,4	10,5
Cukor- és takarmányrépa	12,9	10,1
Napraforgó	7,8	6,2
Lucerna	5,7	4,5
Egyéb növények	24,0	18,8
Együtt	127,5	100,0
Szántás — trágyázás	31,2	
Összesen	158,7	

3. sz. ábra

A mezőgazdasági termelés munkaerőszükségletének országos vizsgálatán kívül, további érdekes összehasonlításokra ad alkalmat a kisebb terület-egységekre (megyékre, járásokra) vonatkozó vizsgálat is. Az egyes megyék mezőgazdasági művelés alatt álló területéből különböző arányban részesednek az egyes művelési ágak, sőt különböző a szántóterületen belül az egyes növények megoszlása is. Ezért nagyon különbözik egymástól az egyes megyéken belül az egy kataszteri hold megművelt területre jutó munkaszükséglet.

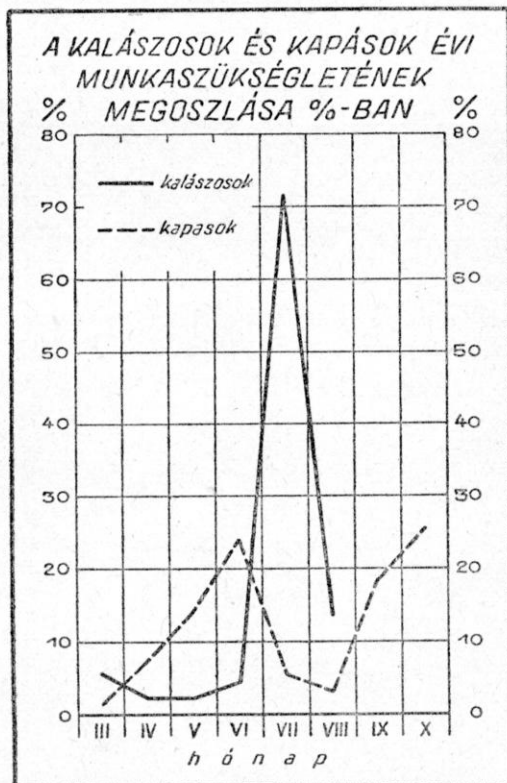
Megye	I kat. holdra jutó évi munkaszükséglet munkanap
Baranya	20,8
Fejér	19,6
Győr—Sopron	16,0
Komárom	21,0
Somogy	20,1
Tolna	25,0
Vas	19,2
Veszprém	20,4
Zala	23,3
Bács—Kiskun	25,2
Békés	17,0
Csongrád	19,9
Hajdu—Bihar	18,2
Pest	25,6
Szabolcs—Szatmár	20,6
Szolnok	16,8
Borsod—Abaúj—Zemplén	21,4
Heves	27,7
Nógrád	18,6

Az országon belül, mint a kartogrammon (291. old.) látható, igen nagymértékű különbség áll fenn az évi munkaidőszükségletben. Ez a különbség még sokkal jobban kidomborodnék, ha nem megyénként, hanem termelési tájanként készítenénk egy hasonló számítást. Ez az összehasonlítás is rámutat arra a tényre, hogy a mezőgazdasági termelés módjai között milyen nagy ellérések állnak fenn az ország egyes területei között és hogy a gépesítésnek milyen különböző fokát kívánja meg az egyes területrészek mezőgazdasági termelése.

Befejezésül szükséges a mezőgazdasági termelés munkaszükségletének fedezéséről is szólni. Ehhez azonban a kiszámított 240 millió munkanap mennyiséget meg kell növelni a következő megfontolások alapján. Mint említettük, a normák szerint kiszámított adatok nem tartalmazzák a munkahelyváltoztatással járó idővesztésüket, amelyet régebben az egész munkaszükséglet 20%-ára tettek. Ha feltételezzük, hogy ez az arány változatlan, (mert 1951-ben több volt a kisgazdaságok száma, mint az 1930-as években,

viszont jelentős mértékű tagosítás történt), akkor a 240 millió munkanapot 48 millió munkanappal meg kell növelni. A munkaszükségletet azonban tovább kell emelni, mert a számításnál a tszcs-ok átlagos termelékenységi színvonalának megfelelő normákat alkalmaztuk. Az állami gazdaságok termelékenysége a magasabbfokú, gépesítés folytán ennél lényegesen magasabb, az egyéni gazdaságoké viszont a szervezetlenség, tagosítatlanság, vonóerő-, gép- és eszközhány, továbbá a gépállomások elégtelen igénybevétele miatt tetemesen alacsonyabb. Ha feltételezzük, hogy az állami mezőgazdasági üzemekben a munka termelékenysége 30%-kal magasabb, az egyéni gazdaságokban viszont 20%-kal alacsonyabb, mint a tszcs-okban, akkor az átlagos termelékenységi színvonal (az 1951. évben fennállott területmegoszlás szerint mérlegelve) a normák szerint számított színvonalnak kerekén 85%-át teszi ki. Ha a kiszámított $240 + 48 = 288$ millió munkanapot a tényleges szükséglet 85%-ának tekintjük, akkor a tényleges szükséglet kerekén 340 millió munkanapot tesz ki. Ezt a munkaszükségleti adatot kell szembeállítani a mezőgazdasági népesség munkaerőkészletével.

4. sz. ábra

A produktív korban lévő mezőgazdasági népesség száma 1951-ben hozzávetőlegesen 2 450 000 főre tehető. A termelésben ténylegesen résztvevők száma ennél lényegesen alacsonyabb. Az 1949. évi népszámlálás ará-

nyai szerint a mezőgazdasági népességből keresőnek (tehát rendszeresen dolgozónak) csak mintegy 2 150 ezer főt tekinthetünk. Ezt a létszámot megszorozva a munkanapok számával, vagyis huszonöttel, megkapjuk a mezőgazdasági dolgozó népesség munkaerőkészletét munkanapokban kifejezve. Ezeket az adatokat a munkaszükségleti adatokkal szembeállítva, megkapjuk a mezőgazdasági termelés havonkénti munkaerőmérlegét. Az alábbi táblázatban a munkaszükségleti adatok rovatában a 240-ről 340 millió munkanapra emelt adatok szerepelnek.

A szántó-, kert-, szőlő és rétterület megmunkálásához szükséges munkaidő és a mezőgazdasági népesség munkaerőkészlete 1951. évben

Hónap	Munkaidő-szükséglet	A produktív	A ténylege-	Foglalkoztatottsági	
		korban lévő	sen dolgozó	a produktív	a ténylege-
	mezőgazdasági népesség munkaerőkészlete	korban lévő	sen dolgozó	népességre számítva	%
millió munkanap					
I.	1,4	61,3	53,7	2,3	2,6
II.	2,4	61,3	53,7	3,9	4,5
III.	14,2	61,3	53,7	23,2	26,4
IV.	31,3	61,3	53,7	51,1	58,3
V.	33,0	61,3	53,7	53,8	61,5
VI.	46,6	61,3	53,7	76,0	86,8
VII.	59,8	61,3	53,7	97,6	1 114
VIII.	39,4	61,3	53,7	64,3	73,4
IX.	48,3	61,3	53,7	78,8	89,9
X.	42,5	61,3	53,7	69,3	79,1
XI.	13,3	61,3	53,7	21,7	24,8
XII.	7,8	61,3	53,7	12,7	14,5
<i>I—XII. összesen</i>	<i>340,0</i>	<i>735,6</i>	<i>644,4</i>	<i>46,2</i>	<i>52,8</i>

A ténylegesen dolgozó mezőgazdasági népesség évi munkaerőkészlete tehát lényegesen nagyobb, mint a munkaidőszükséglet. A mezőgazdasági termelés munkaerőigényének idényszerű hullámozása miatt azonban a foglalkoztatottság igen nagymértékben változik. Az év első két hónapjában a dolgozó népesség munkaerőkészlete alig néhány %-ig van kihasználva, viszont a munkacsúcsok idején a foglalkoztatottsági arány több mint 110%, ami azt jelenti, hogy a dolgozók csak túlmunkával tudják a munkaszükségletet fedezni. A kalászosok betakarításának idején (VII. hónap) még az egész produktív korban lévő népesség munkábaállítása esetén is mutatkozik némi túlmunkaszükséglet. Fokozza a túlmunkák előfordulását az időjárás alakulása is. A havi 25 munkanapból ugyanis van mezőgazdasági munkák végzésére alkalmatlan, például esős nap.

Természetesen az adatokból kibontakozó országos kép területi bontásban ettől lényegesen eltérő lehet. Az előzőekben bemutatott kartogrammon (291. old.) látható, hogy az egyes megyékben milyen eltérő az évi munka-

sükséglet. Mivel a mezőgazdasági népesség és az ország mezőgazdasági géppállomány-megoszlása valószínűleg nem követi pontosan a munkaszükséglet térbeli alakulását, egyes területeken szükségszerűen fel kell lépni kisebb-nagyobb munkaerőhiánynak. A munkaerőhiány fellépésének idő- és térbeli elhatárolása fontos és érdekes statisztikai feladat lenne, de ennek elvégzése túlmegy a jelen vizsgálódás keretein. Annyi azonban így is megállapítható, hogy a mezőgazdaságból az ipar munkaerőszükségletének fedezésére csak abban az esetben vonható ki komolyabb tömegű népesség, feltételezve a tsz-eknek javasolt normáknak az egész mezőgazdaságban való alkalmazását, ha

1. a mezőgazdasági munka megszervezésével lecsökken a munkahely megközelítésével és munkahelyváltoztatással járó idővesztés és

2. ha a produktív korban lévő mezőgazdasági népesség egésze bekapcsolódik a termelőmunkába.

A termelékenység ilyen mértékű emelése és a munkaidővesztés felére való csökkentése mintegy 70 millió munkanap megtakarítását jelentené. A munkacsúcsok idején szükséges legnagyobb dolgozólétszám pedig a jelenlegi 2,150 ezerről körülbelül 1,700 ezerre volna csökkenthető. Természetesen a magángazdaságok esetében nem képzelhető a termelékenységnak és szervezésnek olyan jelentős megjavítása, hogy ez az eredmény elérhető legyen. Csak a mezőgazdaság további kollektivizálása útján érhetőek el ezek az eredmények, amelyek azonban a mezőgazdaság további gépesítése folytán belátható időn belül is nagymértékben tovább javíthatók lesznek.

A Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának lapja, az

IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

az iparstatisztika gyakorlati és időszerű elméleti kérdéseivel foglalkozik, kapcsolatot képez az üzemi statisztikusok és a Központi Statisztikai Hivatal között, az iparstatisztikusok mindennapi munkájának segítőtársa.

Megjelenik minden hónap végén

Előfizetési ára egy évre 24 Ft, félévre 12 Ft

Egyes szám ára: 2 Ft

Megrendelhető a Statisztikai Kiadóvállalatnál (Budapest, II, Keleti Károly-u. 5/7. I. I. Tel.: 350—126, 130-as mellék)

A NÉPESSÉG SZAPORODÁSI ÜTEMÉNEK LASSÚBBODÁSA A TŐKÉS ORSZÁGOKBAN*

„DEMOGRAFIAI ÉVKÖNYV. 1949—1950.“ AZ EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETÉNEK
KIADASA, NEW YORK. 1951.

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy „a világ összes értékes tőkéi közül a legértékesebb és legdöntőbb jelentőségű tőke — az ember, a káder“.¹ A kapitalizmusban a társadalomnak ezt a legértékesebb és legdöntőbb tőkét rendkívüli mértékben kizsákmányolják. A kapitalizmus rablógazdálkodást folytat a társadalom alapvető termelőerejével; a tőkés termelési mód tönkreteszi a nép életereit. A dolgozók helyzete különösen leromlott a kapitalizmus általános válságának időszakában. A monopóliumok igájának erősödése, a reakció és a militarizmus tobzódása valamennyi tőkés államban, a hosszantartó és pusztító világháborúk, gazdasági válságok, a tömeges krónikus munkanélküliség — mindezek a dolgozók soha nem látott elszegényedését és a népesség szaporodási ütemének erős lassúbbodását idézték elő a kapitalista világban.

A népesség szaporodási ütemének lassúbbodása a vezető kapitalista országokban a modern kapitalizmus rothadásának fokozódását mutatja. Már Engels 1865. március 29-i Lange-hoz írt levelében rámutatott: „... az emberiség gyorsabban szaporodhatna, mint ahogy azt a modern polgári társadalom el bírja viselni. A mi szemünkben ez még egy ok, hogy ezt a modern polgári társadalmat a fejlődés olyan korlátjának nyilvánítsuk, amelynek meg kell dölnie“.²

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének bírált évkönyve az egyes országok lakosságának állományára és mozgására vonatkozó polgári statisztikai adatokat tartalmazza. Természetes, hogy ezek az adatok teljes mértékben hamisak. A népességstatisztika valamennyi kérdését a társadalmi problémáktól elszakítva magyarázzák az évkönyvben. Az egyes országok lakosságnak osztályösszetételére vonatkozó adatok hiányzanak az évkönyvből. A lakosság állományára és mozgására vonatkozó adatokat olymódon csoportosították, hogy a dolgozó tömegek tőkés kizsákmányolásának pusztító következményeit lehetőleg elfedjék. Az évkönyv nem tartalmazza az első és második világháború emberveszteségeinek összesített adatait.

A lakosság halandóságára vonatkozó anyagot az osztályösszetételtől és a vagyoni helyzetnek a megbetegedésekre és a halálózásra való befolyásától függetlenül ismertetik. Nem talál az olvasó az évkönyvben az öngyilkosságokra, termelési balesetekre, a szakmai megbetegedések elterjedtsé-

* Voproszi ekonomiki, 1952, 1. sz., 123—127. o.l.

¹ Sztálin: A kapitalizmus kérdései, 11. kiadás, 491. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1949, 583. o.l.

² K. Marx és F. Engels: Válogatott levelek, Goszpolitizdat, 1948, 172. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1950, 198. old.

gére, a lakosság orvosi ellátására vonatkozó adatokat sem. Az évkönyv még az olyan fontos társadalmi problémák mellett is elment, mint a lakosság írni-olvasni tudása, a kulturális intézmények száma és jellege a tőkés országokban. Igen felületesen mutatja ki a kereső népesség gazdasági ágak szerinti megoszlását.

Az ENSz évkönyvének szerkesztői megkísérlik, hogy a népesség szaporodási üteme lassúbbodásának a kapitalizmusra jellemző törvényszerűségeit elfedjék. Az évkönyv előszavában szerepel egy összesítő táblázat, amely a népesség számának és mozgásának világrészek és országcsoportok szerinti alakulását mutatja. Ebben a táblázatban csak 1920-tól kezdődően közölnek adatokat, amit abból a célból tesznek, hogy így a népesség szaporodási ütemének a kapitalizmus általános válsága korszakában bekövetkezett és a megelőző időszakokhoz viszonyított erős lassúbbodását eltussolják és az első világháborúnak a tőkés országok népessége szaporodási ütemének lassúbbodására gyakorolt befolyását elfedjék.

A táblázatban az országok csoportosítása a regionális elv szerint történik és a lakosság dinamikáját a főbb kapitalista országok szerint nem mutatják ki külön. Nyilvánvaló, hogy a kapitalizmus törvényszerűségeit a főbb kapitalista országok példáján kell vizsgálni, ahol ezek a törvényszerűségek a legélesebb formában mutatkoznak meg.

Ahhoz, hogy helyes képet kapjunk a kapitalista ellentmondások kiéleződésének a népesség dinamikájára gyakorolt befolyásáról, össze kell hasonlítanunk a népesség létszámának és növekedési ütemének alakulását a főbb kapitalista országokban a kapitalizmus általános válságának időszakában a monopóliumok kialakulása előtti kapitalizmus és az imperia- lizmus első világháború előtti időszakával. Közöljük a megfelelő adatokat:³

A népesség létszáma és szaporodásának üteme a főbb kapitalista országokban 1880—1949 években

Országok	A népesség létszáma ezerben				A növekedés átlagos üteme az egyes időszakokban (%-ban)		
	1800 ⁴	1871	1913 ⁵	1949	1860-1871	1871-1913	1913-1949
	é v b e n				é v e k b e n		
USA	5 308	40 938	97 227	149 215	2,9	2,1	1,2
Nagybritannia ...	10 501	26 072	41 510	48 992	1,3	1,1	0,5
Németország	24 800	42 059	66 978	66 007 ⁶	0,9	1,2	—
Franciaország ...	25 100	36 103 ⁷	39 790	41 550	0,4	0,2	—
Olaszország	12 800	26 801	35 598	45 996	0,8	0,7	0,6

³ A népesség létszámára vonatkozó adatokat az alábbi forrásokból merítettük: 1871. év — „Commerce Yearbook 1929”, Vol. II., 266., 290., 374., 641. o.d., 1913 év — „Annuaire Statistique Internationale, 1928”, 12—17. o.d., 1949. év — „Demographic Yearbook, 1949—1950”, Olaszországra 1871. év — „Annuario Statistico Italiano, 1939, XVII.” 9. o.d.; USA-ra 1871. és 1913. év — „Historical Statistics of the United States, 1789—1945”, 26. o.d.

⁴ Angliában 1801-ben, Németországban 1816-ban, Franciaországban és Olaszországban 1780-ban.

⁵ Az 1913. évi, háborúelőtti határokat véve alapul. A háborútáni határok között a lakosság létszáma 1913-ban Németországban (befeértve a Saar-vidéket) 60 233 000, Franciaországban 41 718 000 és Olaszországban 37 006 000 fő volt.

⁶ Az 1946. X. 294 állapot szerint. Egész Németország lakossága, beleértve a Német Demokratikus Köztársaságot, egész Berlint, Nyugat-Németországot és a Saar-vidéket.

⁷ 1872-ben.

Amint a táblázatból látható, a kapitalizmus általános válságának időszakában a népesség létszáma Franciaországban nagyjában változatlan. Németországban az első és a második világháború közötti időszakban a népesség létszáma valamivel növekedett, de az első világháborúban elszennvedett óriási veszteségek következtében Németország lakossága (a jelenlegi határokat véve alapul) ma nem sokkal több, mint 1913-ban volt. Az 1946. X. 29-i népszámlálás adatai szerint Németország (a Német Demokratikus Köztársaság, Berlin és Nyugat-Németország lakossága együtt) 65 151 000 ember volt az 1939. évi 58 846 000-rel szemben (a második világháború utáni határok között). Ha figyelembe vesszük azonban, hogy a második világháború után erre a területre sok németet telepítettek át a régi szláv területekről és Magyarországról, akkor feltehetjük, hogy az 1939 és 1946. évek közötti időben a lakosság létszáma Németországban nem emelkedett, hanem ellenkezőleg, körülbelül 3 millió fővel csökkent.

Jelentősen csökkent a népesség szaporodási üteme a világkapitalizmus fellegvárában, az USA-ban is. A XIX. században és a XX. század első évtizedében Európa és Ázsia országaiból sok „felesleges“ munkás vándorolt ki az Egyesült Államokba. Az olcsó munkaerőbehozatal az amerikai tőkésnek számára a munkabérre gyakorolt nyomásnak és a könyörtelen kapitalista munkafegyelem létrehozásának hatalmas eszköze volt.

A kapitalizmus általános válságának korszakában a kapitalista reprodukció ütemének rendkívüli lelassulása, a tömeges és krónikus munkanélküliség megjelenése és növekedése megnehezítették és korlátozták a munkásoknak az USA-ba való bevándorlását. Az USA kormánya korlátozni kezdte a bevándorlást. Ennek következtében a két háború közötti időben az USA-ba való bevándorlás a XX. század elejéhez viszonyítva erősen csökkent (1900 és 1909 között 8 202 000, 1930 és 1939 között 699 400 ember vándorolt be az Egyesült Államokba).⁸

A második világháború után az USA-ba való bevándorlás továbbra is csekély mértékű és főként a Nyugat-Európába áttelepített személyek számára felállított táborok reakciós elemeiből rekrutálódik (1946—1948-ban az USA-ba, főként Nyugat-Európából, 488 900 ember vándorolt ki).⁹

A népesség szaporodási ütemének lassúbbodása az USA-ban a kapitalizmus általános válságának korszakában azonban nemcsak a bevándorlás csökkenésének következménye, hanem a természetes szaporodás csökkenésével is összefüggésben van. Az USA-ban, mint a többi tőkés országban is, az első világháború után lényegesen csökkent a születési arányszám. Ezer 15 és 45 év közötti nőre az USA-ban. 1900-ban 474, 1920-ban 422, 1930-ban 351 és 1940-ben 292 öt éven aluli gyermek jutott (244. old.).

A polgári közgazdászok nem csekély erőfeszítéssel igyekeztek bizonyítani, hogy a munkanélküliségnek és a tömegek nyomorának a népesség állítólagos magas szaporodási üteme az oka. Ezeket az embergyűlölő „elméleteket“ jelenleg különösen széles körben propagálják az amerikai-angol imperialisták és jobboldali szocialista kiszolgálók. A neomalthuzianista zagyvaságokat a nyugateurópai országok és az USA „túlnépesedéséről“ a jelenkori reakcióskok a kapitalizmus fekélyeinek elleplezésére és a dolgozó tömegeknek forradalmi osztályfeladataiktól való elvonására, az

⁸ „Economic Almanac, 1949“, 12. old.

⁹ „Demographic Yearbook, 1949—1950“, United Nations, New-York, 1951. 480. old. — A továbbiakban ennek az évkönyvnek oldalaszámait a szövegben adjuk meg.

agresszió, a gyarmati kizsákmányolás és az amerikai imperializmus által a világhatalomért folytatott harc „igazolására“ használják fel.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai munkáikban leleplezték a malthuzianizmus népellenes és embergyűlölő jelelégét. A népesség szaporodási ütemének a jelenkori tőkés országokban bekövetkezett renkívüli lassúbbodására vonatkozóan fent idézett adatok ismételtén bizonyítják a malthuzianizmus marxista kritikájának helyességét. A tömegek nyomorának és a munkanélküliségnek növekedése a népesség szaporodásának erős csökkenése mellett világos illusztrációja annak a marxista tételnek, hogy a tömegek nyomorának és szenvedésének nem „a természet szűkmarkúsága“ az oka, hanem a tőkés termelési mód, a tömegek tőkés kizsákmányolása és a termelés anarchiája.

*

A népesség szaporodási ütemének lassúbbodására igen erős befolyást gyakorolnak a világháborúk. A militarizmus féktelen tozódása és a háborúk, amelyek a milliárdosok és milliomosok meggazdagodásának forrásai, a néptömegeknek végtelen szenvedést és nyomorúságot hoznak. A háborúban nemcsak, hogy a lakosság legegészségesebb része pusztul, hanem csökken a lakosság természetes szaporodása is. A háborúk, amelyek a dolgozó tömegek kizsákmányolásának fokozódását, nyomorának, az éhínségnek és a járványoknak növekedését okozzák, a születési arányszám csökkenését és a halandóság emelkedését idézik elő a polgári lakosság között, a hadműveletek által okozott veszteségeken felül. Így az első világháború idején a születési arányszám (az ezer lakosra eső születések évi száma) Németországban az 1912. évi 28,3-ról 1915—1919-ben (átlagosan) 16,7-re csökkent, Franciaországban megfelelően 19-ről 11,3-ra, Olaszországban 32,4-ről 22,7-re és Angliában (beleértve Wales-t is) megfelelően 24-ről 19,4-re esett vissza.¹⁰

A polgári statisztika becslése szerint az első világháborúban a polgári lakosság vesztesége a háborúelőtti időszakhoz viszonyítva a lakosság természetes szaporodásának csökkenése következtében körülbelül 15,819.000 ember, ebből a születési arányszám csökkenésére esik 12,596.000, a polgári lakosság halandóságának növekedésére pedig 3 223 000 fő.¹¹

A népesség természetes szaporodásának csökkenése és a háborús veszteségek hatalmas mértékben befolyásolták a népesség általános szaporodásának csökkenését. Az európai tőkés országok népessége az 1900-tól 1910-ig terjedő tíz év alatt 29 millióval, az 1910-től 1920-ig terjedő tíz év alatt pedig összesen csak 6 millióval növekedett.

A második világháború alatt az európai tőkés országok embervesztése (Németország kivételével) aránylag nem volt nagy. A hitleri fejdázatok által a megszállt országokban elkövetett rablások és terrorcselekmények, a lakosságnak a haláltáborokban történt tömeges kiirtása, valamint a dolgozók elnyomorodásának hatalmas arányú fokozódása következtében azonban jelentősen növekedett a halálozás és csökkent a születések száma. A bírált évkönyv adatai szerint a halálozási arányszám (az ezer lakosra eső halálozások évi száma) Franciaországban az 1938. évi 15,8-ról 1940-ben 19,1-re és 1944-ben 19,4-re emelkedett. Franciaországban a halá-

¹⁰ „Economic Almanac. 1944—45“, 4. old.

¹¹ „Economic Almanac. 1944—45“, 7. old.

lozási arányszám a háború egész tartama alatt meghaladta a születések arányszámát; Franciaországban a lakosság létszáma az 1930. évi 41 300 000-ról 1946-ban 39 830 000-re csökkent. Olaszországban a születési arányszám az 1940. évi 23,5-ről, 1944-ben 19,4-re csökkent; a halálozási arányszám pedig megfelelően 13,6-ról 15,9-re emelkedett. Belgiumban a születési arányszám az 1939. évi 15,5-ről 1942-ben 13,2-re csökkent, a halálozási arányszám pedig az 1939. évi 13,9-ről 1944-ben 16,0-ra emelkedett.

Különösen nagy mértékben emelkedett a halálozási és csökkent a születési arányszám Németországban. Berlinben a születési arányszám az 1940. évi 16,8-ről 1944-ben 8,6-ra csökkent. 1945-ben a halálozási arányszám Berlinben 55,5 volt szemben az 1940. évi 15,0%-kal. Nyugat-Németországban, amelyet az amerikai imperialisták háborús stratégiai felvonulási területté változtattak a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni háború előkészítése céljából, a magas halálozási és alacsony születési arányszám a második világháború után is megmaradt. 1949-ben a születési arányszám Németországban 17%-kal volt alacsonyabb, mint 1940-ben.

A háborúban a lakosság fizikailag legegészségesebb része pusztult el. Franciaországban a 25 és 35 év közötti férfiak és nők száma az 1936. évi 6 675 000-ről 1946-ban 4 866 000-re, azaz 27%-kal csökkent; az összlakosságban elfoglalt aránylagos súlyuk pedig megfelelően 16,2%-ról 12,3%-ra csökkent. Németországban a 20 és 39 év közötti férfiaknak a lakosság összlétszámához viszonyított aránylagos súlya az 1939. évi 16,1-ről 1946-ban 9,7%-ra csökkent (145—146. old.). A világháborúk növelik a férfi- és női lakosság létszáma közötti aránytalanságot. A kapitalista Európában az előző háborúk és a kivándorlás befolyása következtében a női lakosság létszáma a második világháború előtt is meghaladta a férfilakosság létszámát. A háború még inkább növelte ezt a különbséget. Nyugat-Németországban 1946-ban 19 873 800 férfi és 24 123 000 nő volt. Franciaországban 1946-ban 18 869 000 férfi és 20 960 800 nő volt. Különösen fokozódott az aránytalanság a 20 és 30 év közötti férfiak és nők létszáma között. Nyugat-Németországban 1946-ban ezer 20 és 30 év közötti férfira 1 670 nő esett. Japánban 1948 VIII. hó 1-én a 20 és 30 év közötti férfiak száma 6 186 200, az ugyanebbe a korcsoportba tartozó nők száma pedig 7 004 600 volt (128—159. old.).

Végül a születések arányszámának erős csökkenésével összefüggésben csökkent a gyermekek abszolút száma és a lakosság összlétszámához viszonyított aránylagos súlya is. Franciaországban az 1 és 9 év közötti gyermekek létszáma az 1936. évi 6 036 000-ről 1946-ban 4 971 000-re csökkent; a lakosság összlétszámához viszonyított aránylagos súlyuk pedig megfelelően 14,7 százalékról 12,5 százalékra csökkent (143—144. old.).

A tőkés országok lakosságának összetételében a második világháború által előidézett változások — a fiatal korosztályok aránylagos súlyának csökkenése és az idősebb korosztályok aránylagos súlyának emelkedése, a férfiak és nők létszáma közötti különbség növekedése — igen fontos tényező az említett országok lakossága szaporodási ütemének további lassúbbodása szempontjából.

*

A modern kapitalizmus rothadását és parazita jellegét szemléltetően bizonyítja a nemtermelő munkában foglalkoztatott lakosság aránylagos súlyának erős növekedése. A kapitalizmusban a lakosság jelentős része min-

denkor a tőkés osztályok személyi szükségleteinek kiszolgálásával kapcsolatos nemtermelő munkával foglalkozik. A kapitalizmus általános válságának időszakában a kapitalista reprodukció ellentmondásai rendkívül kiéleződnek, fokozódik a kapitalizmus rothadása és parazita jellege, amely az anyagi termelés területén a közszükségleti cikkek előállításával foglalkoztatott népesség növekedésének lassúbbodásában jut kifejezésre; a foglalkoztatott lakosság létszáma mindenekelőtt a forgalom, a tőkés személyi szükségleteinek kiszolgálása (szolga-személyzet), a fegyveres erők és a hadiipar területén növekszik.

Az ENSz népesedési bizottsága minden erejével arra törekedett, hogy a kapitalizmusnak ezeket a mindjobban elmérgesedő fekélyeit elleplezze. A kereső népesség gazdasági ágak szerinti megosztására vonatkozó adatokat a bírált évkönyv csak egy bizonyos évre vonatkozóan adja meg, ami kizárja annak lehetőségét, hogy e kérdést dinamikában vizsgáljuk; ezenkívül az évkönyv szerkesztői arra törekedtek, hogy az adatokat olyan csoportosításban mutassák be, amely elleplezi a militarizálásnak a nemtermelő lakosság növekedésére gyakorolt befolyását. A főbb imperialista államokra vonatkozóan csak a háborúelőtti évek adatait adták meg, ami meggátolja, hogy a kapitalizmus rothadásának és parazita jellegének a második világháború után bekövetkezett növekedését feltárjuk.

Az évkönyvben szereplő hiányos adatok is bizonyítják azonban, hogy milyen mélyre hatolt a tőkés gazdaság élősdiségének fokozódási folyamata. Az USA-ban 1940-ben a kereső (foglalkoztatott és munkanélküli) népesség létszáma 52 789 000 fő volt; ezek közül csupán 29 995 000 ember, azaz 56,7% volt az anyagi termelés területén foglalkoztatva (1910-ben 69,7%, 1920-ban 66%, 1930-ban 60%).¹² Az USA-ban a nemtermelő munkában foglalkoztatottak száma 1940-ben 22 735 000 fő volt, ebből a kereskedelem és pénzforgalom területére 8 504 000 ember, azaz az összes keresőknek 16,1%-a esett (256. old.). Angliában (az évkönyvben csak az 1931. évi adatok szerepelnek), a 21 075 000 főt kitevő kereső népességből a termelés területén összesen 12 419 000 főt foglalkoztattak, azaz 58,6%-ot; a kereső népesség 41,4%-a nemtermelő munkával foglalkozott. A kereskedelemben és a pénzforgalomban 3 335 000 embert foglalkoztattak (a keresők 15,3%-a), a tőkésosztály személyi szolgálatában pedig 2 646 000 embert, azaz a kereső népesség 12,5%-át (272. old.).

A második világháború után az értékcsökkentés problémáinak a tőkés országokban bekövetkezett kiéleződésével, a militarizmus tobzódásával és a tőkésosztály parazita fogyasztásának növekedésével kapcsolatban a nemtermelő munkában foglalkoztatott lakosság létszáma nemcsak abszolút, hanem relatív értelemben is megnövekedett. Így az USA-ban az anyagi termelés területén foglalkoztatott munkások és tisztviselők száma (a mezőgazdaság nélkül) az 1943. évi 23 484 000-ről 1949-ben 21 211 000-re csökkent (vagyis 9,7%-kal), ebből a feldolgozóiparban foglalkoztatott termelő munkások száma 15 014 000-ről 11 552 000-re csökkent (vagyis 23%-kal). Ugyanezen idő alatt a kereskedelem és pénzforgalom területén foglalkoztatott munkások és tisztviselők száma 8 590 000-ről 11 201 000-re emelkedett, a „szolgáltatások” területén 3 919 000-ről 4 782 000 főre emelkedett. A militarizmus hatalmas növekedésével és az állami-monopolisztikus ten-

¹² Anderson and Davidson: Occupational Trends in the United States, 1940, 16—17. old.

denciák fokozódásával kapcsolatban hihetetlenül felduzzadt az államapparátus hivatalnokainak állománya: az USA-ban ezek száma az 1929. évi 3 087 000-ról és az 1940. évi 3 797 000-ról 1950-ben 5 910 000-re, 1951 júliusában pedig 6 472 000 főre növekedett.¹³ Óriási mértékben megnövekedett az USA fegyveres erőinek létszáma: az 1951/52-es költségvetési évben ez közel 16-szorosa az 1939. évi, háború előtti színvonalnak. Az USA-ban 1949-ben az összes munkások és tisztviselők (a mezőgazdaság nélkül) 50,7%-a a nemtermelő munkában volt foglalkoztatva.

A gyarmati és függő országok lakosságának gazdasági ágak szerinti megoszlása visszatükrözi ezen országok gazdasági rendszerének elmaradt jellegét és az imperialista anyaországoktól való függését: ezen országok kereső népességének túlnyomó része a mezőgazdaságban vagy a kitermelő iparban dolgozik és csupán kis része a feldolgozó iparban. Így például Indiában 1931-ben a kereső népességnek csupán 10,3%-a, a Fülöp-szigeteken (1939-ben) 9,8%-a, Mexikóban (1940-ben) 9,1%-a, Egyiptomban (1937-ben) 7,8%-a dolgozott a feldolgozó iparban (254—274. old.).

A gyarmati országoknak az imperialista hatalmak által történő ember-telen kizsákmányolásáról tanúskodik ezen országok lakosságának magas halálalozási arányszáma. 1947-ben a halálalozási arányszám az európai tőkés országokban átlagosan 12 volt, Afrikában és Délkelet-Ázsiában azonban 25—30, a közelkeleti országokban 30—35 volt (14. old.). Indiában főként éhség és járványok következtében évente 6—7 millió ember hal meg.

*

A jelenkori kapitalizmus parazita jellege és rothadása fokozódásának egyik legvilágosabb bizonyítéka a munkanélküliség növekedése. Nem véletlen, hogy a polgári statisztika különös gonddal hamisítja meg éppen ezeket az adatokat. Az USA-ban nincs külön munkanélküliségi statisztika és az erre vonatkozó adatokat, mint a kereső és a teljesen foglalkoztatott lakosság létszáma közötti különbséget számítják ki. Emellett az amerikai hivatalos statisztika az egyik oldalról növeli a foglalkoztatottak számát, más oldalról pedig kisebbnek tünteti fel a munkaképes lakosság számát, kizárva ez utóbbiból a munkaképes korban levő emberek igen nagy számát. Az amerikai statisztika a kereső népességnek a lakosság összlétszámához viszonyított arányát még alacsonyabbnak veszi, mint a többi tőkés országok statisztikája. Az évkönyv adatai szerint a keresőknek a lakosság összlétszámához viszonyított aránylagos súlya az USA-ban 1940-ben 40,1%, Németországban (1939-ben) 49,8%, Franciaországban (1946-ban) 51,5%, Angliában (1931-ben) 47%.

Az ENSz népesedési bizottsága a munkanélküliségre vonatkozó adatok meghamisításában még tovább ment, mint az USA hivatalos polgári statisztikája. Ha hinnénk az évkönyv adatainak, akkor azok szerint az USA-ban 1949 júniusában összesen csak 3 778 000 munkanélküli volt! Az elektromos ipari munkások szakszervezetének haladó közgazdászai a teljes munkanélküliek számát az USA-ban 1949-ben 6 millióra becsülték. Még az amerikai polgári közgazdászok és statisztikusok is kénytelenek közvetve elismerni, hogy a „rejtett“ munkanélküliség nagyobb arányokat öltött a háború utáni Amerikában. Így például a tőzsdei körök sajtószerve-

¹³ „Handbook of Labor Statistics. 1941“, 183. old.: „Federal Reserve Bulletin“, 1951. szeptember, 180. old.

a „Business Week“, amikor a háborús gazdálkodás számára szükséges munkaerőtartalékokat számította, arra az eredményre jutott, hogy szükség esetén az USA ipara könnyen bevonhat a termelésbe még 9 millió munkást. Felsorolva a forrásokat, ahonnan a munkások az iparba áramlanak, a folyóirat rámutat arra, hogy az 1950-ben hivatalosan nyilvántartott 1 800 000 munkanélkülön kívül még 3 millió munkanélküli férfi és nő van, akik munkát keresnek. Ezenkívül a mezőgazdaságban, a kereskedelemben és a „szolgáltatások“ területén nem kevesebb, mint 4 millió ember van, akik ezen ágak számára feleslegesek és az iparban jelentkező munka esetén oda könnyen bevonhatók. A polgári sajtónak ezek a kényszerű vallomásai mutatják, hogy a haladó közgazdászoknak az USA-ban fennálló munkanélküliségre vonatkozó számításai nem eltűztek.¹⁴

Az évkönyvből teljesen hiányzanak a részleges munkanélküliségre vonatkozó adatok, ami a második világháború után különösen nagy méreteket öltött. Még a hivatalos statisztikai adatok szerint is az USA-ban 1949-ben 9 690 000 olyan ember volt, aki heti 15—34 órát, és 2 107 000 olyan, aki heti 1—14 órát dolgozott. Ily módon tehát a teljes és részleges munkanélküliek összes száma 1949-ben az USA-ban 18 millió volt. Ezenkívül ugyanebben az évben az USA-ban 2 530 000 olyan ember volt, akinek ugyan volt munkája, de különböző okoknál fogva nem dolgozott.¹⁵ Mindez azt bizonyítja, hogy milyen durván meg van hamisítva a bírált évkönyvnek a munkanélküliségre vonatkozó anyaga.

*

A kapitalizmus élősdisége és rothadása különös élességgel tűnik ki a két rendszer — a kapitalizmus és a szocializmus — összehasonlításánál. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a szovjet dolgozók jóléte szakadatlan emelkedésének, politikai és kulturális fejlődésének korszakát nyitotta meg. A szocialista társadalmi rendszer semmiféle korlátot nem állít a népesség gyors szaporodása elé. A szovjet állam olyan intézkedéseket hoz, amelyek minden módon ösztönzőleg hatnak a lakosság szaporodására. Mint ahogy L. P. Berija az Októberi Forradalom 34. évfordulóján rámutatott, a Szovjetunióban a halálozási arányszám a háborúelőtti 1940. évhez viszonyítva felére csökkent és a lakosság évi tisztá szaporulata több mint 3 millió fő. Az egész kapitalista Európában 1930-tól 1939-ig a lakosság tisztá szaporulata évente átlagosan 1 660 000 fő volt. Ily módon tehát a lakosság a Szovjetunióban évente és abszolút számokban majdnem kétszer olyan gyorsan növekszik, mint az összes európai tőkés országban együttvéve.

A népesség növekedési ütemének erős lassúbbodása a főbb tőkés országokban és a munkaerőtartalékokkal való rablógazdálkodás — világos bizonyítéka annak, hogy a kapitalizmus pillérei keresztül-kasul korhadtak, hogy csak a szocializmus biztosíthatja az emberi társadalom minden téren való fejlődését és felvirágzását.

¹⁴ „Business Week“, 1950. IX. 9.

¹⁵ „Statistical Abstract of the United States“, 1950. 176. old.

A KELET- ÉS NYUGAT-EURÓPA KÖZÖTTI KERESKEDELMI KAPCSOLATOK

Az első és második világháború között eltelt évtizedekben szoros gazdasági kapcsolatok álltak fenn Európa nyugati és keleti országai között. Nyugat-Európa legfontosabb nyersanyag- és élelmiszer-beszerezési forrásait a keleteurópai országok képezték, amelyek viszont a nyugati ipar termékeinek jelentős felvevő piacai voltak.

1934 és 1938 között évi átlagban a keleteurópai országok 11,8 millió tonna szénét, 4,4 millió tonna gabonát szállítottak nyugatra. Franciaország, Németország és Belgium haszonfa szükségletének 35—47 százalékát, magvastakarmány-szükségletének 18 százalékát, tojásszükségletének 20 százalékát szintén keleteurópai forrásokból fedezte. Ugyanakkor a nyugat-európai országok exportja — amelynek 76 százaléka ipari készárukból állt, főleg gépekből, vegyipari termékekből, fémárukból, szállítási felszerelésekből, stb. — komoly piacra talált a Szovjetunióban, Romániában, Magyarországon, Bulgáriában, Lengyelországban és Csehszlovákiában.

*A Kelet- és Nyugat-Európa közötti külkereskedelem 1938-ban,
árucsoportok szerint*
(millió dollárban 1948. évi árakon)

M e g n e v e z é s	Kivitel Kelet-Európából Nyugat- Európába	Behozatal Kelet-Európába Nyugat- Európából
Fémek és fémipari termékek	101	399
Textilárúk	373	335
Gépek, közlekedési eszközök	38	541
Élő állatok és term.	671	26
Gabonaneműek és term.	670	21
Zöldség, állati zsiradék és olaj	55	49
Dohány és egyéb élelmiszer	289	86
Szén és kokszt	140	50
Ásványolajok és term.	91	6
Bőrök és szőrmék	168	89
Fa és cellulóze és term.	916	69
Egyéb árucikkek	243	357
<i>Összesen</i>	<i>3755</i>	<i>2028</i>

*A keleteurópai országok kivitelének és behozatalának
százalékos megoszlása 1938-ban*

Ország	Keleteurópai országokkal és a Szovjetunióval		Nyugateurópai országokkal		Egyéb országokkal	
	lebonyolított					
	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal
	százalékos megoszlása					
Magyarország	13,2	23,1	76,8	71,6	10,0	5,3
Bulgária	12,3	18,2	84,1	79,4	3,6	2,4
Lengyelország	6,9	7,7	77,5	65,2	15,6	27,1
Románia	18,7	18,7	66,6	74,9	14,7	6,4
Csehszlovákia	16,6	14,5	64,8	62,6	18,6	22,9

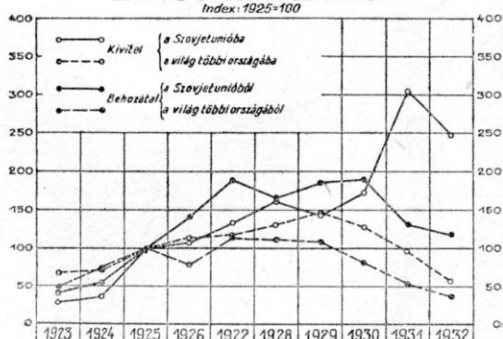
Forrás: Die Wirtschaft, Berlin, 1950, I. 12., II. szám, 12. old.

1938-ban a nyugateurópai országok Kelet-Európával lebonyolított teljes külkereskedelmi forgalma (export és import) elérte az 1574 millió dollárt. Ebből Németország 514 millió dollárral, — teljes külkereskedelmének egyharmadával, — Anglia 325 millió dollárral — teljes külkereskedelmének 21 százalékával, — Franciaország 89 millió dollárral, Belgium és Luxemburg 88 millió dollárral, Olaszország 85 millió dollárral, Hollandia 84 millió dollárral, Svájc 64 millió dollárral, Svédország 62 millió dollárral, stb. volt érdekelve.

A keleteurópai országok közül a Szovjetunió kivül Csehszlovákiának és Lengyelországnak voltak a legszorosabb kereskedelmi kapcsolatai a nyugati piacokkal. A két ország által 1938-ban lebonyolított export és import áruszállítások értéke elérte a 333 millió dollárt, illetve 308 millió dollárt. Románia külkereskedelmi forgalma 199 millió dollár, Magyarországé 182 millió dollár, Bulgáriáé pedig 87 millió dollár volt, ugyanebben az időben.

A nyugateurópai országok, főleg Németország és Anglia külkereskedelmében a Szovjetunió szerepe volt a legjelentősebb. A Nyugat-Európával lebonyolított teljes külkereskedelme 1938-ban 465 millió dollár volt. A szovjet vásárlások és szállítások jelentősége a világgazdasági válság idején mutatkozott meg teljes egészében. Mikor a kapitalista világ piacai a túltermelés következtében mindjobban szűkültek és a munkanélküliség óriási arányokat öltött, a Szovjetunió válságmentes, óriási arányokban fejlődő gazdaságának szükségletei biztosították Németország, valamint több más ország iparának jelentős mérvű foglalkoztatását és így a válság legnehezebb időszakában a munkanélküliség csökkentését.

NÉMETORSZÁG KÜLKERESKEDELME A SZOVJETUNIÓVAL ÉS A VILÁG TÖBBI ORSZÁGÁVAL
Index: 1925=100

*A Szovjetunió százalékos részesedése Németország
külkereskedelmében*

Év	Kivitel		Behozatal	
	%-ban	Index: 1925 = 100	%-ban	Index: 1925 = 100
1923	1,2	29,1	1,5	40,0
1924	1,4	35,5	1,4	54,8
1925	2,7	100,0	1,9	100,0
1926	2,5	105,8	3,2	140,7
1927	3,1	131,3	3,0	188,5
1928	3,3	160,6	2,7	164,7
1929	2,6	140,9	3,2	185,2
1930	3,6	171,4	4,2	188,9
1931	7,9	303,7	4,5	132,1
1932	10,9	249,2	5,8	117,9

Forrás: Berichte des Deutschen Wirtschaftsinstituts. 1952. II. 2. old.

Míg a Németországgal és bizonyos mértékig az Angliával lebonyolított szovjet kereskedelem volumene a válság éveiben állandóan növekedett, a többi kapitalista országé jelentősen az 1925. évi — a háború és infláció utáni első normális gazdasági év — színvonala alá esett.

*A kapitalista világ részesedése Németország
külkereskedelmében*

Index: 1925 = 100

Év	Kivitel	Behozatal
1923	66,7	49,9
1924	71,3	74,3
1925	100,0	100,0
1926	112,3	79,8
1927	115,8	113,7
1928	131,4	112,3
1929	145,2	107,3
1930	128,4	82,1
1931	97,8	52,9
1932	56,6	36,2

Forrás: Berichte des Deutschen Wirtschaftsinstituts. 1952. II. 2. old.

A Szovjetunió Angliával lebonyolított kereskedelmének volumene is emelkedett a válság éveiben.

A Szovjetunió százalékos részesedése Anglia külkereskedelmében

Megnevezés	1929	1930	1931	1932
Behozatal	2,2	3,3	3,8	2,8
Kivitel	0,5	1,2	1,9	2,5

Forrás: Berichte des Deutschen Wirtschaftsinstituts, 1952. III. 2. o. id.

Az eddig felsorolt adatok és táblák világosan mutatják az európai kontinens szoros gazdasági egységét, az egyes országok területi és gazdasági felépítéséből és éghajlati viszonyaiból folyó egymásrautaltságát. Európa keleti és nyugati országai termékeik és termelvényeik kölcsönös kicserélésével szervesen kiegészítik egymást. A köztük hosszú évtizedek óta fennálló természetes kereskedelmi kapcsolatok elmélyítése mindkét rész érdeke, csökkentése vagy megszüntetése azonban sokkal súlyosabban érintené a nyugati országokat — amelyek gazdasága túlnyomórészt nyersanyag- és élelmiszer-behozatalra szorul — mint Kelet-Európát; ezt a második világháború után az Amerikai Egyesült Államok agresszív háborús politikája következtében csökkentett kereskedelmi kapcsolatok eredményei teljes mértékben igazolták.

A Kelet- és Nyugat-Európa közötti gazdasági kapcsolatok alakulása a második világháború után

A második világháború után minden objektív feltétele meg volt a háború által megszakított Európán-belüli gazdasági kapcsolatok újrafelvételének és továbbfejlesztésének. A legtöbb európai országban a háború és a megszállás által elpusztított gazdaságot kellett újjáépíteni, ami széles lehetőségeket nyitott gazdasági és kereskedelmi szerződések kötésére a háború-sújtotta országok között. A Szovjetunióban megindult példátlan arányú és ütemű békés újjáépítés és az újonnan kialakult népi demokráciák hatalmas gazdasági fejlődése rendkívül kedvező lehetőséget és reális alapot szolgáltatott ezekhez a tárgyalásokhoz.

A népi demokratikus országokban végbemenő iparosodás alapvetően megváltoztatta ezeknek az országoknak a gazdasági felépítését: nem gyarmati, vagy félgyarmati sorban lévő mezőgazdasági országok többé, hanem fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari országokká váltak. Ez azt jelenti, hogy ma már nemcsak élelmiszert és nyersanyagot tudnak exportálni, hanem iparcikkkel és gépekkel is el tudják látni az iparilag kevésbé fejlett országokat.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy Kelet-Európának nincs szüksége a nyugateurópai országok ipari és gépipari termékeire, sőt a szocialista iparosítás gyors üteme és a fogyasztási alap kiszélesedése következtében, a népi demokráciák ipari termék- és termelőeszköz-szükséglete jelentősen megnövekedett.

1945 és 1948 között a Szovjetunió és a népi demokráciák kereskedelmi és más gazdasági vonatkozású szerződéseket kötöttek Franciaországgal, Angliával, Olaszországgal, Norvégiával, Belgiummal, Dániával, Németország nyugati megszállási övezeteivel és más országokkal.

Azokban a Szovjetunió és a népi demokratikus országok békés gazdasági együttműködését a nyugateurópai országokkal az Amerikai Egyesült Államok — saját monopóliumainak nagyobb profitja és a harmadik világháború kirobbantása érdekében — minden eszközzel igyekezett aláásni és meggátolni. A Marshall-terv volt az első lépés, amivel az amerikai monopóliumok a maguk számára igyekeztek biztosítani az európai piacok feletti hegemoniát.

A Marshall-terv eredményei ismeretesek: a nemzeti iparok erőszakos elsorvasztása, a külkereskedelem egyoldalúsága, vagyis a „dollár segélyeken” olyan áruk kötelező átvétele az USA-tól, amelyeket — összehasonlíthatatlanul olcsóbban, — saját iparcikkeik ellenében szerezhettek volna be a népi demokráciákban. Ezek a tényezők azután mindjobban elmélyítik a nyugateurópai országok állandó dollárhiányát és fizetési mérlegeik deficitjét. A Marshall-országok USA-ból származó importját 1948-ban az odairányuló export csak 25 százalékban, 1949-ben 19 százalékban, 1950-ben 37 százalékban fedezte.

A támadószellemű Atlanti-szerződésből folyó kötelezettségek még intenzívebbé tették a Marshall-országok függőségét az USA-tól. Ezt a függőséget igen szemléltetően mutatja a kelet-nyugat közötti kereskedelem állandó csökkenése.

Kelet- és Nyugat-Európa közötti külkereskedelem volumenének alakulása 1948-tól 1950-ig

Megnevezés	1938	1948	1949	1950
A nyugateurópai országok importja				
Kelet-Európából	100	31	29	28
A nyugateurópai országok exportja				
Kelet-Európába	100	59	72	63

Forrás: Novoje vremja, 1952. 9. sz. 4. o. d.

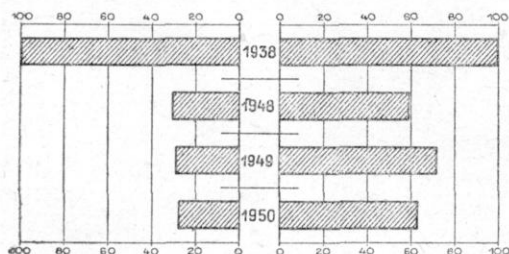
A kelet európai országok részesedése a nyugateurópai országok összkülkereskedelmében az ellenük foganatosított gazdasági blokádnak és a megkülönböztető intézkedések következtében — mint pl. a „stratégiaián fontos nyersanyagok” kivételét tiltó „Battle Bill”, amely ilyen cím alatt igyekszik az amerikai monopóliumok extraprofitja

érdekében a kelet és nyugat közötti gazdasági kapcsolatokat meggátolni — a háborúelőtti 10 százalékról 1950-ben 3 százalékra csökkent.

1950-ben Nyugat-Európa a háborúelőtti 4,4 millió tonna gabonával szemben csak 1,7 millió tonnát, az 1938. évi 6,1 millió köbméter fával szemben 1,3 millió köbmétert, az 1938. évi 221 000 tonna cukorral szemben 56 000 tonnát, az 1938. évi 160 000 tonna hússal szemben csak 79 000 ton-

A KELET-ÉS NYUGAT-EURÓPA KÖZÖTTI KERESKEDELEM VOLUMENÉNEK ALAKULÁSA, 1938-1950

NYUGATEURÓPAI ORSZÁGOK IMPORTJA KELETEURÓPÁBÓL NYUGATEURÓPAI ORSZÁGOK EXPORTJA KELETEURÓPÁBA

nát importált Kelet-Európából. Azonban a gazdasági blokád ahelyett, hogy a népi demokráciáknak és a Szovjetunióknak ártott volna, a nyugateurópai országok gazdasági életét érintette súlyosan. Erről ír a londoni „The New Statesman and Nation” c. folyóirat 1951. október 6-i száma is: „Akármit akarnának is az amerikaiak elhítenni, Nyugat-Európa gazdasági integritása Kelet-Európa egyidejű izolálása mellett értelmetlen. Ez csak az életszínvonal erős csökkentését eredményezné nyugaton, amit az amerikai »jótékonyág« csak egy ideig tudna tompítani.” Az amerikai „Christian Science Monitor” is beismeri 1952. január 12-i számában, hogy a kelet-nyugati kereskedelem erőszakos megakadályozása a nyugateurópai országok nemzetgazdaságának súlyos károkat okoz. A folyóirat a többi között ezt írta:

„Az USA összes európai szövetségeseinek gazdasági életét erősen károsította kelet-nyugat kereskedelmének háborúútáni blokádja. Ezeknek az országoknak az amerikai gazdasági segélyektől való függése mindenekelőtt erre a blokádra vezethető vissza. Ha ezeket a korlátokat megszüntetnék és ha a nyugateurópai ipariárúk, cserébe a keleti nyersanyagokért Kelet-Európába áramlanának, akkor Nyugat-Európa valószínűleg igen gyorsan visszanyerné függetlenségét az amerikai gazdasági segítségtől.”

A Kelet- és Nyugat Európa közötti kereskedelem korlátozásának hatása az egyes Marshall-országokra

Franciaország

Franciaország a háború előtt élénk kereskedelmet folytatott a Szovjetunióval és a keleteurópai országokkal. A háború után azonban ezek a kapcsolatok Franciaország vezető köreinek háborús politikája következtében mindjobban leszűkültek.

1947-ben a Szovjetunió 600 000 rádiókészülékhez szükséges alkatrészeket és nagymennyiségű adó- és vevőkészüléket rendelt meg, ami 9 hónapi munkát biztosított volna a francia rádióiparnak. A francia kormány azonban letiltotta a megrendelést. 1950-ben a Szovjetunió 14 darab 5000 tonnás teherhajót és 42 halászhajót, valamint további 10 darab 10.000 tonnás tankhajót és teherhajót akart Franciaországban rendelni. A francia kormány azonban elutasította a megrendelést. Ezalatt az idő alatt a francia hajógyárak 40 000 munkást bocsátottak el azzal az indoklással, hogy nincs munka.

E politika eredményei szemléltetően mutatkoznak a külkereskedelmi mérleg és a Francia Bank devizatartalékainak katasztrófális alakulásában. A francia külkereskedelmi mérleg deficitje az 1950. évi 102 milliárd frankról 1951-ben 329 milliárd frankra emelkedett. Franciaország devizatartalékai szintén szembetűnően csökkentek. 1950 végén a Francia Bank devizatartalékai 292 milliárd frankot tettek ki, 1951-ben pedig 104 milliárdra csökkentek.

A gazdasági élet fokozódó nehézségei mind határozottabb ellenállást váltottak ki Nyugat-Európa — így Franciaország — vezető gazdasági köreiben is az amerikai korlátozó intézkedések ellen és fokozottabb figyelmet fordítottak a kelet és nyugat közötti gazdasági kapcsolatok elmélyítésére.

Franciaország külkereskedelmének alakulása a népi demokratikus országokkal (millió dollárban)

Megnevezés	Behozatal		Kivitel	
	1950	1951	1950	1951
	I — XI. hó		I — XI. hó	
Népi demokratikus országok	25,7	33,1	30,0	29,4

Forrás: Direction of International Trade, 1950. I—XI. és 1951. I—XI.

Franciaország külkereskedelmének alakulása a Szovjetunióval (dollárértékben)

Megnevezés	1950	1951
Behozatal	121	245
Kivitel	469	670

Forrás: Berichte des Deutschen Wirtschaftsinstituts, 1952 március, 3. old.

1950-hez viszonyítva 1951-ben Franciaország kivitele a Szovjetunióba 43 százalékkal, behozatala pedig 102 százalékkal növekedett. Ez az emelkedés azonban csak az 1949. évi mélyponthoz viszonyítva mutat emelkedést, a lebonyolított áruforgalom volumene azonban messze az 1938. évi színvonal alatt maradt.

Anglia

A háborúutáni években Anglia uralkodó körei minden eszközzel támogatták a kereskedelmi kapcsolatok elmélyítését az USA-val és a dollár-övezettel, míg a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal megkötött kereskedelmi szerződéseket tudatosan szabotálták, végrehajtásuk elé mesterséges akadályok tömegét gördítették. Az amerikai monopóliumoknak azonban csak az extra-profitot biztosító kivitel növelése állt érdekében, a behozatal már nem, és így Anglia mind nehezebben tudott iparcikkeinek, gépeinek — amelyek kivitelének 88 százalékát alkotják — piacot találni. Ennek, valamint a hadiipar számára szükséges nyersanyag-behozatal állandó, kényszerű növelésének eredményeként — mint azt Buttler angol pénzügyminiszter 1952. március 11-én az alsóházban kijelentette — az angol fizetési mérleg deficitje elérte a 400 millió fontsterlinget, ugyanakkor Anglia arany- és dollártartalékai 1951 júniusától 2 milliárd dollárral csökkentek. A kiutat ebből a katasztrófális helyzetből az élelmiszer-behozatal csökkentésében, az élelmiszeradag még nagyobb mértékű leszállításában keresték. Hivatalos adatok szerint az egy főre eső vajfogyasztás 1950-ben az 1934—38. évekhez viszonyítva 30 százalékkal, a húsfogyasztás 18 százalékkal, a cukorfogyasztás 23 százalékkal csökkent.

A tömegek nyomása és a körülmények kényszerítő hatása következtében az angol kormány kénytelen volt külkereskedelmi politikáján változtatni. 1950-től kezdődően minden gátló akadály ellenére a Szovjetunió és Anglia között felélénkültek a gazdasági kapcsolatok. Jelentősen emelkedett az angol gépkivitel a Szovjetunióba. Az 1950. évi 4,9%-ról 1951-ben a Szovjetunióba irányuló angol gépkivitel a teljes angol gépkivitel 5,5%-ára emelkedett.

1951-ben Anglia 1,000.000 tonna gabona behozatalára kötött szerződést a Szovjetunióval. A népi demokráciákkal folytatott kereskedelem azonban még mindig az 1949. évi színvonal aiatt maradt.

Anglia külkereskedelmi forgalma viszonylatok szerint %-ban

K I V I T E L

Ország	1938	1949	1950	1951 három- negyedév
Észak- és Dél-Amerika	17,0	15,2	18,1	17,7
Ebből:				
Kanada	5,1	4,4	5,8	5,7
USA	4,3	3,2	5,2	5,6
Marshall-országok	25,2	22,3	25,0	24,2
ebből :				
Nyugat-Németország	4,3	1,5	2,0	2,0
Franciaország	3,3	1,9	2,0	2,1
Sterling-terület országai*	45,0	52,0	47,7	49,2
Szovjetunió	1,4	2,3	1,8	2,6
Nép demokráciák	1,0	5,1	2,2	3,4
Egyéb országok	10,4	3,1	5,2	2,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

B E H O Z A T A L

Ország	1938	1949	1950	1951 három- negyedév
Észak- és Dél-Amerika	30,0	27,8	24,9	24,5
ebből:				
Kanada	8,9	9,9	6,9	6,2
USA	12,8	9,8	8,1	8,9
Marshall-országok	24,0	23,6	25,2	25,6
ebből:				
Nyugat-Németország	3,3	1,6	1,6	1,7
Franciaország	2,6	3,3	4,2	3,7
Sterling-terület országai*	31,2	37,4	37,9	36,6
Szovjetunió	2,2	2,3	3,7	3,8
Népi demokráciák	1,5	4,2	3,1	2,5
Egyéb országok	11,1	4,7	5,2	7,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

* Angol gyarmatok, Délafrikai Unió, India, Pakisztán, Ceylon, Ausztrália, Új-Zealand és a Sterling-terület többi országai.

Forrás: Monthly Digest of Statistics, 1952 január. Recueil de statistique de l'Institut international du commerce, 1939-40; Direction of International Trade, 1951 január, 1951 január-szeptember.

Nyugat-Németország

Németország gazdasági és politikai kettéosztottsága következtében Nyugat-Németország fokozott mértékben rászorul más országok nyersanyag-, élelmiszer- és egyéb szállításaira. Ennek ellenére a nyugateurópai országok között Nyugat-Németországnak csökkent a legerősebben a kelet-európai országokkal lebonyolított külkereskedelmi volumene: a háborúelőtti színvonal 22 százalékára.

Nyugat-Németország külkereskedelmi forgalmának alakulása a Szovjet-unióval, Lengyelországgal és Csehszlovákiával (dollárértékben)

Index: 1949 = 100

1949	1950	1951
100	95	88

Forrás: Berichte des Deutschen Wirtschaftsinstituts. 1951. III.

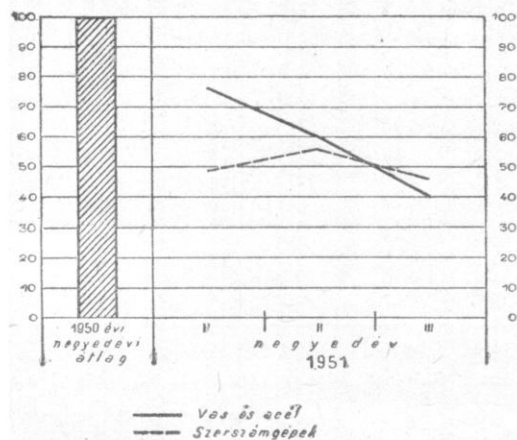
Egyes nyugatnémet árucikkek exportja a keleteurópai országokba

Megnevezés	1950. évi negyedévi átlag	1951 I. negyedév	1951 II. negyedév	1951 III. negyedév
Vas és acél	100	76	60	40
Szerszámgépek	100	48	56	46

Forrás: Berichte des Deutschen Wirtschaftsinstituts. 1951. III.

1951-ben a Nyugat-Németország és a Német Demokratikus Köztársaság közötti árucsereforgalom az 1950. évi $\frac{2}{5}$ -ére csökkent. A Német Demokratisches Köztársasággal 1951-ben kötött berlini kereskedelmi egyezmény végrehajtását a bonni kormány amerikai parancsra elszabotálta, végrehajtására nem is került sor.

*NYUGAT-NÉMETORSZÁG EXPORTJA EGYES ÁRUKBÓL
A KELETEURÓPAI ORSZÁGOKBA*

Az amerikai „irányítás” a nyugatnémet külkereskedelem minden ágában érzeteti hatását. 1951-ben Nyugat-Németország 25 millió tonna Ruhr-szenet exportált amerikai parancsra 55 DM-ás tonnánkénti áron; saját szükségleteinek fedezésére viszont 10,5 millió tonna szenet volt kénytelen importálni Amerikából, — de 123 DM-ás áron. A JEIA (Egyesült Export-Import ügynökség, az ameri-

kai monopóliumok erőszakszerve) 10 millió tonna hulladékvasat importált Nyugat-Németországból 26—28 dolláros tonnánkénti áron annak ellenére, hogy a világszertei ára 40 dollár volt tonnánként. 1947-ben a JEIA csak 1000 dolláros tonnánkénti áron volt hajlandó Nyugat-Németországnak húst szállítani, habár a világszertei ár csak 350 dollár volt. A búzát tonnánként 130 dollárért szállította, amikor a világszertei ár 84 dollár volt.

A Nyugat-Német állam adósságai, melyek így keletkeztek az amerikai monopóliumok és végrehajtó szerveik „jótékony támogatása” következtében, mind súlyosabb terheket rónak a dolgozókra.

*

A Szovjetunió a Moszkvai Gazdasági Konferencia összehívásával újabb lépést tett a világ népeinek jólétét és életszínvonalának emelkedését, békés fellendülését szolgáló gazdasági kapcsolatok kiszélesítése és elmélyítése érdekében.

Mint *R. Chamberton* megnyitó beszédében mondotta: „Először történik, hogy különböző gazdasági rendszerű országokból érkezett és fontos tevékenységet kifejtő üzletember, közigazdász, szakszervezeti és szövetkezeti vezető ilyen nagy számmal értekezletre ül össze, hogy együttesen megtárgyalja a közös kérdéseket: a különböző országok közötti egészséges gazdasági kapcsolatok kiépítését a keleti és nyugati országok, valamint a gazdaságilag elmaradott és az ipari államok közötti kereskedelmi kapcsolatok kibővítésének lehetőségeit.” *Jaszonov* elvtárs, a moszkvai városi szovjet végrehajtó bizottságának elnöke, üdvözlő beszédében az értekezlet résztvevőinek a következőket mondta:

„A nemzetközi kereskedelem kibővítése és az országok közötti gazdasági együttműködés megszilárdítása, a népek közötti kölcsönös megértés megteremtésének, a béke fenntartásának és megszilárdításának egyik legfontosabb feltétele. Kijelentem, hogy Moszkva mindég kész hozzájárulni ehhez.”

A szovjet küldöttség nevében *Nyeszterov* elvtárs rögtön konkrét javaslatokat is tett: „A szovjet külkereskedelmi szervezetek a nyugateurópai, amerikai, délkeletázsiai, középkeleti és afrikai országokban, valamint Ausztráliában olyan árucikkeket vásárolhatnak, amelyeket a szóbanforgó országok rendszerint exportálni szoktak és olyan mennyiségben adhatnak el nekik őket érdeklő szovjet gyártmányú árukat, hogy a Szovjetunió áruforgalma az említett országokkal a legközelebbi két-három év alatt elérné a 30—40 milliárd rubelt, vagyis az évi 10—15 milliárd rubelt, szemben a háborúutáni maximális forgalommal, az 1948. évi kb. ötmilliárd rubellel. A Szovjetunió kereskedelmének említett arányú növekedése azonban nem jelent határt. Ha a Szovjetunió kereskedelme a többi országgal az említett módon kiszélesednék, ez azzal az eredménnyel járna, hogy ezekben az országokban a foglalkoztatottság körülbelül másfél-kétmillió fővel növekednék.”

Nyeszterov elvtárs ezután beszélt az egyes nyugateurópai országok és a Szovjetunió közötti kereskedelmi kapcsolatok növelésének lehetőségéről. Rámutatott arra, hogy ha az angol üzleti körök fejleszteni kívánják kereskedelmüket a Szovjetunióval, akkor a szovjet export- és import-szervezetek lényegesen kiszélesítenék kapcsolatukat az angol cégekkel és az áruforgal-

mat a háborúelőtti idők maximális forgalmára, az 1937. évi 2,5 milliárd rubelre (mai árakon kifejezve) emelhetnék.

Franciaországgal a szovjet kereskedelmi szervezetek öt-hatszorosára növelhetnék a jelenlegi árucsereforgalmat.

A továbbiakban rámutatott a szovjet-amerikai kereskedelmi lehetőségekre: „Ha az amerikai üzleti körök fejleszteni kívánják a kereskedelmet a Szovjetunióval, akkor a szovjet import-szervezetek az Egyesült Államokban nagy megrendeléseket eszközölhetnek különböző árukra, 4—5 milliárd rubel összegben, 2—3 évi szállításra. Ez azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy még ennél is jobban ne szélesedjenek ki a gazdasági kapcsolatok.“

A nyugateurópai, ázsiai és latin-amerikai országok küldöttei is jelentős javaslatokat tettek.

Magyarország nevében *Dégen* elvtárs szólalt fel. „Számotvetve lehetőségeinkkel, szükségleteinkkel kifejezésre juttatjuk azt a véleményünket, — mondotta — hogy a kölcsönös érdekeken, a feltételek egyenlőségén alapuló kereskedelmi kapcsolatok esetén Magyarország a következő három évben, tehát az 1953—55. évben, a nemzetközi piacon jelenleg érvényes áron számítva körülbelül 2,5 milliárd svájci frank értékű árut vásárolhatna a nyugati és tengerentúli országokból és ugyanilyen értékű árut lenne képes oda kivinni... Magyarország kész az exportárúért járó összeget az illető ország valutájában elfogadni, feltéve, hogy ezt a valutát az importáló országokban áruvásárlásra használhatjuk fel.“

Az elhangzott javaslatok és az időközben már folyó tárgyalások eredményeként több fontos kereskedelmi megállapodás jött létre. Az eredmények azt mutatják, hogy a nemzetközi kereskedelem fejlődése, új kereskedelmi kapcsolatok létesítése és a korábbiak helyreállítása nemcsak elméleti lehetőség, hanem konkrét valóság.

A Statisztikai Kiadóállalat kiadásában

megjelent a

MAGYARORSZÁG HELYSÉGNÉVTÁRA 1952.

c. kiadvány

Az új Helységnévtár az 1952. február 1-i állapotnak megfelelően közli a közigazgatásban a felszabadulás óta végbement változásokat: községösszevonásokat, helységnév-változásokat, új vasuti és postai szolgálatok létesítését.

Az 1952. évi Helységnévtár betűrendes névmutatót tartalmaz, melyben az ország valamennyi városa, községe és lakotthelye szerepel.

Kapható az Állami Könyvterjesztő Vállalat
könyvesboltjaiban

A TERMELÉS MINŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA AZ IPARSTATISZTIKÁBAN

A szocialista gazdasági rendszerben a termelés egyenletes és állandó emelkedésével párhuzamosan emelkednie kell a termelés minőségének is. Az iparnak nemcsak egyre több árut kell termelnie, hanem kibocsátott termékeinek minőségét fokról-fokra javítania kell és ugyanakkor bővítenie kell a választékot is.

A párt és a kormány határozatai döntő feladatként jelölték meg az áruk minőségének megjavítását. Gerő Ernő elvtárs 1952. január 12-én az országos aktíva-értekezleten „Az 1951. év gazdasági munkájának tanulságai és ezek felhasználása az 1952. évi népgazdasági terv sikeres teljesítése érdekében” címmel mondott beszédében foglalkozott a minőség kérdésével is és a következőket mondotta: „A szocialista iparnak nemcsak mind több és több árut kell termelnie, hanem mind jobb és szebb árut is. A minőség emelésének a követelménye a termelőeszközökre éppúgy vonatkozik, mint a fogyasztási cikkekre... Ami a fogyasztási javakat illeti, a fogyasztási javakat előállító könnyűipart és élelmiszeripart illeti, itt nemcsak magábanvéve a minőség fontos, hanem az is, hogy megfelelő legyen a választék... a minőség megjavítása s a megfelelő választék biztosítása 1952. évi tervünk sikeres megvalósításának egyik igen fontos feltevése.” A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának a népgazdasági tervek ellenőrzéséről szóló 1011/1951. sz. határozata többek között kimondja: „A terveket akkor lehet teljesítettnek tekinteni, ha a vállalatok (főosztály stb.)... egyes kiemelt cikkekre vonatkozó... minőségi előírásokat... teljesítették”.

A tervek teljesítésének mérése a statisztika legdöntőbb feladata. A Népgazdasági Tanács 67/7/1952 N. T. sz. határozata, melyben a Központi Statisztikai Hivatal és a minisztériumok statisztikai munkájának főbb irányvonalait 1952. évre megszabta, kimondotta: „Statisztikát kell bevezetnünk a termelés minőségének mérésére.”

A termelés minősége népgazdasági szempontból való vizsgálatának kérdését a Szovjetunió vetette fel elsőnek. Ennek a problémának a kapitalista gazdasági rendszerben való felvetése lehetetlen, mert az egyes vállalatok között a legélesebb verseny folyik, s ennek következtében lehetetlen arra számítani, hogy a tőkés, az ipari üzemek tulajdonosai, nyilvánosságra hozzák gyártmányaik fogyatékoságait.

A szocialista statisztika a társadalmi és gazdasági élet számszerű alakban megnyilvánuló jelenségeit vizsgálja, elemzi. Tehát a termelési

minőség statisztikai vizsgálatának alapfeltétele az, hogy számszerű adatok formájában begyűjthető minőségi jellemzők álljanak rendelkezésre. Ez az alapja a népgazdasági ellenőrzésnek és a tervezésnek is. A minőségnek számszerű alakban való elemzése pedig a széles körben alkalmazott szabványok és az áruk minőségi osztályokba való sorolásán alapulhat.

A minőségvizsgálat statisztikáját két részre bonthatjuk:

1. A termelés — a termelőfolyamat — minőségének vizsgálatára. Ennek eredményeképpen nem az előállított termékekre vonatkozóan nyerünk mutatószámot, hanem a termelőfolyamatra, vagy folyamatokra, amennyiben több folyamat integrális mutatóját számítjuk ki.

2. Az előállított termékek minőségének vizsgálata. Ez esetben a megfigyelés eredményeképpen konkrét gyártmányok, vagy kisebb gyártmánycsoportok minőségére vonatkozó mutatószámot nyerünk. A mutatószámok felépítése, illetve elemzése dönti el, hogy az eredmény egyúttal a termelőfolyamat jellemzésére is szolgál, vagy valamilyen, a termelési folyamaton kívülálló tényező (pl. az anyagfelhasználás) eredményét tükrözi vissza.

Ad 1. A termelőfolyamat minőségi jellemzésére szolgálhat a selejt részaránya a készárú termeléshez viszonyítva. A mutatószámot kiszámíthatjuk egy-egy termelési folyamatra nézve, vagy közös mértékegységben (forintban, munkaórában) több termelési folyamatra.

A selejt nem tekinthető terméknek. A selejt kárbavesztett munka, elrontott kiadások arányát tükrözi vissza, a minősítés során elfogadott terméktényezőket vannak hivatva kimutatni. A termelőfolyamatot a selejten keresztül az alábbi módon kifejezett mutatószámmal jellemezhetjük.

Kijavítható (vagy végleges) selejt mennyisége

Készárútermelés mennyisége

Mennyiségben — fizikai mértékegységben — kifejezett adatok alapján csak egy termelőfolyamatot vizsgálhatunk. Összevont mutatószámot nyerhetünk a selejtre történt összes ráfordítás és a készárútermelés önköltségi áron való értékelésének hányadosával. E mutatószám a selejtre fordított kiadások arányát tükrözi vissza a minősítés során elfogadott termékekhez viszonyítva.

A végleges selejtre fordított kiadások közé az anyagköltségen kívül a megmunkálás munkabéreit még abban az esetben is be kell számítanunk, ha a munkabér elszámolásával kapcsolatos rendelkezések értelmében nem fizették ki. A selejtes termelés miatt a népgazdaságot ért károsodást kell kimutatnunk. A népgazdaságot ért károsodásba pedig bele tartozik a munkavállalót hibás munkája miatt ért károsodás és az emiatt bekövetkezett munkavesztés.

Kijavítható selejt esetén a javítás költségeit kell szembeállítanunk az önköltségi áron értékelt készárútermeléssel.

Abban az esetben, ha a selejtben lévő anyag teljes egészében, anyagértécsökkenés nélkül, felhasználható újra nyersanyagként, akkor a termelés minőségi mutatóját a következőképpen is kiszámíthatjuk:

Munkaidőráfordítás a selejtre

Készárútermelés munkaidőráfordítása

Kijavítható selejt esetén a mutatószámot a pótmunkaidő ráfordítása alapján számítjuk ki.

Ad 2. A termékek minőségének jellemzésére szolgáló legfontosabb statisztikai mutatószámok a termelt áruk minőségi megoszlásán alapulnak. A termelt áruk minőségi vizsgálatának előfeltétele a minőség szerinti csoportosítás. A csoportosítás előfeltétele azonban az, hogy az egyes csoportok határok élesen legyenek definiálva. A Népgazdasági Tanács 62/1952 sz. határozata, mely az ipari termékek minőségének vizsgálatával foglalkozik, kimondja: „Minőségi szempontból osztályozható árukra vonatkozólag a szabványok határozzák meg az egyes minőségi osztályok jellemzőit is“, — továbbá — „az ipari termékeket a minőségi követelményeknek megfelelően széles körben minőségi osztályokba kell sorolni.“

Az osztályba-sorolás alapján kiszámíthatjuk megoszlási viszonyszám formájában a termelt áru egyes osztályainak részarányát és súlyozott átlag segítségével az átlagos minőségkategória mutatószámát. Például:

Gyapjúkészítővel-termelés minőségi megoszlása
(mennyiségi egység 100 m²)

Vállalat megneve- zése	I.	II.	III.	IV—VI-ig	Termelés összesen	Átlagos minőségi kategória
	r e n d ű t e r m é k e k					
A	200.0	15.0	3.0	1.5	219.5	1.12
B	156.2	30.0	1.0	—	187.2	1.17
C	350.0	6.	0.2	0.7	357.0	1.02
Összesen	706.2	51.1	4.2	2.2	763.7	1.09
Részarány	92.5	6.7	0.5	0.3	100.0%	—

Az átlagos minőségkategória kiszámítása az összesennél:

$$\frac{706,2 \cdot 1 + 51,1 \cdot 2 + 4,2 \cdot 3 + 2,2 \cdot 5}{763,7} = 1,09$$

Az osztályba-sorolás alapján értéki számbavétel segítségével is nyerhetünk minőségi mutatószámot. E mutatószám az átlagos minőségi együttható. Számításának alapját az a körülmény képezi, hogy a vállalatok az átvevő szervek felé a „leminősítésnek“ megfelelően árengedményeket kötelesek adni. Sőt az előzőekben idézett, az ipari termékek minőségének megjavításáról szóló Népgazdasági Tanács-i határozat ennél még tovább megy, amikor kimondja: „Az árengedményen felül minőségi kötbér fizetésére kell kötelezni azt a vállalatot, amely a kikötöttnél alacsonyabb minőségi osztályba tartozó árut szállít“. Így a minőségi együtthatót a következő módon számíthatjuk:

Termék ára a minőségi engedmény levonásával (kötbér)

Termék ára elsőrendű áron értékelve

Egy textilkikészítőgyár esetén pl.:

Megnevezés	Termelés mennyisége (m ²)	Minőségi engedmény %	Egységár	A termelés	
				eladási áron értékelve (Ft)	I. rendű áron értékelve (Ft)
I. rendű	10.000	—	50	500.000	500.000
II. rendű	3.000	5	47.50	142.500	150.000
III. rendű	3.000	10	45	135.000	150.000
IV. rendű	2.000	20	40	80.000	100.000
V. rendű	1.000	40	30	30.000	50.000
VI. rendű	1.000	60	20	20.000	0.000
<i>Összesen</i>	<i>20.000</i>	<i>—</i>	<i>—</i>	<i>907.500</i>	<i>1.000.000</i>

Az átlagos minőségi együttható: $\frac{907\,500}{1\,000\,000} = 90,75\%$.

A minőségi együttható hiányossága, hogy az adott minőségi engedmények mértéke az árpolitika függvénye és értékelése csak folyóáron történik. Ez a hiányosság azonban megfelelően képzett változatlan árak alkalmazásával kiküszöbölhető. *Ennek alapján mind a tervezés értéki mutatószámokban, mind a statisztikai ténytűszámokban a terheljesítés mérésével kifejezésre jut az osztálybasorolt termékek minőségi megoszlása.* E téren az első lépések megtételének és a kérdés megvitatásának időszerűségét indokolja az a tény is, hogy a fenti határozat II. részének 5. pontja kimondja: „A Központi Statisztikai Hivatal elnöke az Országos Tervhivatal elnökével és az illetékes miniszterekkel egyetértésben dolgozzon ki módszert arra, hogy a hibás termékek előállításával kapcsolatos értékcsökkenés a tervteljesítés mérésével arányosan kifejezésre jusson“.

Az ilymódon a termékek minőségvizsgálata alapján nyert minőségi együtthatót a készárutermelés integrális minőségi mutatószámaként lehetne alkalmazni. Az átlagos minőségi kategória mutatószámát ilyen formában kiszámítani nem lehet, mert a minőségi osztályok száma iparáganként eltérő. Így a könnyűiparban pl. a textilipar termékeit általában 6 minőségi osztályba, a cipőiparét 3-ba, a faiparét 3-ba, illetve helyenként 4-be sorolják.

*

Az eddig tárgyalt mutatószámok a minőségi ellenőrök minősítésén alapultak. Így megbízhatóságukat, pontosságukat azok munkájának minősége szabja meg. A munkájukkal kapcsolatban észlelt hiányosságok kiküszöbölése érdekében a már több ízben idézett N. T. határozat kimondja: „Az egyes minőségi ellenőrző munkakörökre a munka színvonalának megfelelő képesítést (technikai minimumot) kell megállapítani. A minőségi ellenőrök rendszeres oktatása útján el kell érni, hogy az 1952. év végén a fontosabb vállalatoknál csak szakképzett ellenőrök működjenek. A szakképzettség fokozásával együtt fokozni kell az ellenőrzőszervek dolgozóinak felelősségét, kártérítésre kell kötelezni őket abban az esetben, ha gondatlan munkájuk miatt hibás termék kerül ki a gyárból“.

Azokban az iparágakban, ahol a vállalatok minőségi ellenőrzés után még egy másik, külső, független szerv, (például a R. A. G. I.) is felülvizsgálja a termékeket, ennek alapján a vállalati ellenőrzés minőségi munkájáról az alábbi mutatószám ad tájékoztatást:

A felülvizsgáló szerv által visszavevett, leminősített késztermékek mennyisége

A felülvizsgáló szerv által minősített késztermékek mennyisége

Hasonló mutatószámot nyerhetünk akkor is, ha a felülvizsgáló szerv minősítése alapján kiszámított átlagos minőségi együtthatót összevetjük a minőségi ellenőrök minősítése alapján számított átlagos minőségi együtthatóval.

*

A termékek minőségvizsgálati módszereit, illetve eredményeit csoportosíthatjuk annak megfelelően is, hogy a mutató a termelőtevékenység, vagy a termelőtevékenységen kívül álló tényező minőségi behatására hívja fel a figyelmet. E kérdés eldöntése azonban mindig messzemenő tárgyalgosságot és szakmai hozzáértést igényel.

A termékek minőségét a termelőfolyamaton kívül a legtöbb esetben és a legnagyobb mértékben a termék anyagtartalmának mennyiségi és minőségi összetétele határozza meg. Így az anyagstatisztika és a termékek minőségének statisztikai vizsgálata között is fedezhetünk fel kapcsolatokat. Már a termelt áruk szabványok szerinti osztályozása is egyes termékeknél ennek alapján történik (így például a textilipar termékei gyapjútartalom szerint, a konzervipar termékei a felhasznált anyagok minőségi osztályozása alapján). Ezen esetekben, bár a statisztika az anyagok felhasználásának mérőszámait figyeli meg és technológiai-analitikai vizsgálatok állapítják meg a termék anyagtartalmát, azonban kellő szakmai ismerettel mérlegelve az adatokat, a fajlagos anyagfelhasználás mutatószámai rávilágítanak statisztikai szempontból a minőségre.

Ennél továbbmenően azonban a fajlagos anyagfelhasználási mutatónak az anyagnormával, vagy egyes esetekben a receptúrával való egybevetése az áruk minőségére mutat rá. A nehézségek e téren főleg a felhasznált anyagoknak a normával szemben beálló olyan értelmű változásainál vannak, amikor a termék anyagának változása maga után vonja az anyagösszetétel más anyagféleségeiben való változásokat is és ezen változásoktól függetlenül az ilyen feltételek mellett történő gyártás nem jelenti új termék előállítását. Ennek egyik esete pl., amikor a sertéskolbászúru anyag-normájában előírt színhús helyett a termelő vállalat fejhúst használt fel, melynek zsírosabb volta miatt csökkenti a szalonnaféleségek fajlagos felhasználását. Nehézséget okoz e téren az is, hogy bár az anyagnormák némely esetben a felhasználandó anyagok mennyiségét rögzítik, azonban továbbmenően nem határozzák meg pontosan az anyag minőségét. Így például a dohányiparban az anyagnormák minőségbeli előírásai csupán a cigarettához felhasználandó dohányfajtákat (hevesi, szabolcsi, stb.) rögzítik a legtöbb esetben és ezen belül az osztályozás legfeljebb színféleségekben jelentkező minőségmeghatározásokig (barna, világosbarna, sárga stb.) megy el, de már egyetlen esetben sem tartalmazza ezen belül a fermentálás (gépi, mechanikai, kézi) módszeréből adódó minőségmeghatározásokat. A norma ezen hiányosságából kifolyólag a minőség mérése nem hajtható végre mé-

lyebb pontossággal, sőt magánál a gyártásnál is a norma felületessége előidézőjévé válik a termékek minőség-ingadozásának.

Az úttörő szovjet statisztika példája nyomán indult el a mi iparstatisztikánk is. A termelés minőségének vizsgálata azonban rendkívül sokrétű, komplikált feladat. D. V. Szavinszkij „Az iparstatisztika tankönyvé”-ben az ipari termelés minőségének népgazdasági szempontból való vizsgálatát tárgyalva a következőket mondja: „... sajnos még messze vagyunk a probléma teljes megoldásától, ma még csak részeredményeinkről beszélhetünk. Ennek fő okát egyrészt abban látjuk, hogy rendkívül vegyes összetételűek azok a mutatószámok, amelyek az egyes termékfajták minőségi termelésére jellemzőek, másrészt roppant nehéz ezeket az egyes mutatószámokat integrális mutatószámokban, egységes alakban kifejezni”.¹

Mi a minőségstatisztika megteremtésének az útján csak az első kezdeti lépéseket tettük meg. Elemzéseinkben használjuk a termelés minőségének jellemzésére a selejt mutatószámait, a termékek minőségének vizsgálatához pedig az átlagos minőségű kategória mutatószámát és a minőségi együtthatót vagy a termékek megoszlását és az egyes esetekben a fajlagos anyagfelhasználás mutatószámait. A munkát e téren sokkal szélesebb alapokon kell folytatnunk. A statisztikát a jobb minőségért vívott harcban az operatív irányítás és a szigorú ellenőrzés eszközévé kell tennünk.

¹ D. V. Szavinszkij: Az iparstatisztika tankönyve. Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1951, 121. old.

A Központi Statisztikai Hivatal havonta megjelenő folyóirata, a

STATISZTIKAI ÉRTESEITŐ

állandó segítőtársa a tanácsi és helyi ipari statisztikusoknak. Havonta foglalkozik a statisztikusok időszerű feladataival, útmutatást és tanácsot nyújt a statisztikai feladatok elvégzésében. Állandó rovataiban rámutat egyes statisztikusok hibáira, felhívja a figyelmet az új munkamódszerekre és a jól dolgozókra. Lehetőséget biztosít a statisztikusoknak arra, hogy javaslataikat, észrevételeiket a lap hasábjain nyilvánosságra hozva megvitassák.

A Statisztikai Értesítő állandó kapcsolat a Központi Statisztikai Hivatal és a statisztikusok között, mely nemcsak arra szolgál, hogy az időszerű feladatok elvégzéséhez útmutatást adjon, hanem a statisztikusok szakmai színvonalának emelését is elősegíti.

Előfizetési ára egy évre 24.— Ft

Megrendelhető a Statisztikai Kiadóvállalatnál (Budapest, II. Keleti Károly-u. 5. Telefon: 350-126, 130-as mellék.)

AZ „ELMÉLETI STATISZTIKA“ TANFOLYAMÁNAK PROGRAMMJA A KÖZGAZDASÁGI FŐISKOLÁK ÉS FAKULTÁSOK SZÁMÁRA*

A Szovjetunió statisztikai oktatása példaképpül szolgál a mi középfokú és felsőfokú statisztikai oktatásunk számára is. A statisztika elméletének oktatási programja a Szovjetunióban a marxizmus-leninizmus klasszikusainak tanításain épül fel. A program visszautér a gyakorlat és a gyakorlat szoros kapcsolatát a statisztikai oktatásban.

A Statisztikai Szemle az alábbi statisztikai elméleti oktatási program közreadásával azt a célt kívánja szolgálni, hogy a statisztikusok és a statisztikai tudomány iránt érdeklődők az élenjáró szovjet statisztikai tudomány oktatási tervezetének ismeretében a hazai statisztikai oktatás problémáival alkotó módon tudjanak foglalkozni.

I. A statisztika tárgya és módszere

A számvitel fogalma. A számvitel fajtái. A számvitel és a statisztika történelmi jellege, ezek függősége a társadalmi-termelési viszonyoktól. Marx megállapítása a termelési folyamat társadalmiasításának foka és a számvitel fejlődése közötti kapcsolatáról. Lenin és Sztálin megállapításai a számvitel és a statisztika jelentőségéről és feladatairól a szocialista államban. A statisztika Marx, Engels, Lenin és Sztálin munkáiban. A statisztika alapvető elvi kérdéseinek megoldása a marxizmus-leninizmus klasszikusainak munkáiban. A statisztika pártossága, a statisztika elmélete és gyakorlata. A burzsoa statisztika apologetikus jellegének leleplezése a marxizmus-leninizmus megalapozóinak műveiben. A népgazdasági számvitel és tervezés. A statisztika szervező szerepe az egységes népgazdasági számvitel rendszerében. A Sztálini Alkotmány a népgazdasági számvitel egységes rendszerének megszervezéséről. A társadalmi-gazdasági jelenségek — a társadalmi-gazdasági statisztika tárgya. A szocialista és a kapitalista termelési mód társadalmi-gazdasági jelenségeinek lényegében rejlő alapvető különbségek.

Marx, Engels, Lenin és Sztálin tanítása, a statisztikai tudomány alapja.

A minőség és mennyiség, az egyes és az általános, az esetleges és a szükségszerű közötti viszonyról szóló marxista-leninista tanítások. Általánosító statisztikai mutatószámok és azok szerepe a társadalmi-gazdasági jelenségek törvényszerűségeinek jellemzésében. Az általánosító statisztikai mutatószámok jellemző sajátosságai: elszakíthatatlan kapcsolatuk a tanulmányozott jelenségek minőségi meghatározottságával; kiszámításuk csak

* Programma kursza „Teoreticeszkaja sztatizsitika“ díja ekonomiceszkich visznih ucsebnih zavegyenij i fakuljtetov. A Szovjetunió Felsőoktatásügyi Minisztériumának kiadása. Moszkva. 1949. 12. old. — Összeállította a szakbizottság. B. Sz. Jasztremszkij professzornak, a közgazdasági tudományok doktorának és az OSZFSZK érdemes tudósának vezetésével.

az egészségben és kölcsönös összefüggéseikben vett tények meghatározott sokaságának alapján lehetséges. A jelenségek minőségi jellege, mint az általánosító statisztikai mutatószámok segítségével jellemzett törvényszerűségek valóságos alapja.

Az átlagszámok (nagy számok) törvényének fogalma. Az átlagszámok (nagy számok) törvényének szerepe és helye a statisztikában. Annak a nézetnek helytelensége, hogy az átlagszámok (nagy számok) törvénye központi helyet foglal el a statisztikában. Annak a kiindulási pontnak szükségessége, hogy a statisztikában a központi helyet a statisztika anyagi tartalma foglalja el. Annak a nézetnek helytelensége, hogy az átlagszámok (nagy számok) törvénye a kombinatorika formális matematikai törvénye és mint ilyen minden reális tartalomnak híjával van.

A törvényszerűség megmutatkozása a tények tömegében és tömeges folyamataiban, az esetleges és egyéni különbségek, valamint egyes tények eltérései mellett — az átlagszámok (nagy számok) törvényének tárgyi alapja. Az olyan egyedi tények helyes értékelésének szükségessége, amelyek sok esetben élenjárót, újonnan születőt fejeznek ki.

A csoportosítások és az általánosító mutatószámok mint a statisztika legfontosabb sajátosságai. A csoportosítások irányító szerepe a statisztikai kutatásban. Sokaság és annak jellemző vonásai. A sokaság összetevő egysége, ismérvek és azok osztályozása.

A statisztika elmélete — a tervszerű statisztikai megfigyelés és a csoportosítások alapelveiről, az általánosító statisztikai mutatószámok természetéről (lényegéről), képzéséről, kiszámítási módjairól és elemzésben való alkalmazásukról szóló tudomány.

A közgazdasági elmélet és a statisztika. A közgazdasági elmélet irányító szerepe a társadalmi-gazdasági jelenségek statisztikai megfigyelésében. „A társadalmi-gazdasági statisztika a társadalom megismerésének egyik leghatalmasabb fegyvere”. (Lenin.)

A statisztika elmélete és a társadalmi-gazdasági statisztika különböző ágai. A szovjet statisztika elméleti továbbfejlesztésének szükségessége Marx, Engels, Lenin és Sztálin tanításai alapján. A likvidátori törekvések leleplezése a statisztika elméletének és történetének területén. Statisztika és matematika.

A statisztika alapvető feladatai a szocialista társadalomban. A tervteljesítés számbavétele és ellenőrzése, a statisztikai anyag elkészítése az új tervek összeállításához. A statisztika jelentősége a szocialista gazdaság és kultúra vizsgálatában. A SzK(b)P XVIII. kongresszusának határozatai a tervteljesítés ellenőrzéséről. A SzK(b)P össz-szövetségi konferenciája a számvitel és statisztika feladatairól. A Szovjetunió Allami Tervbizottsága mellett működő Központi Statisztikai Hivatal átalakítása a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatallá. A szovjet nép harca a Szovjetunió népgazdaságának helyreállítására és fejlesztésére vonatkozó 1946—1950. évi ötéves terv határidőelőtti teljesítéséért és a statisztika feladatai.

A szovjet statisztika alapvető előnyei a burzsoa statisztikával szemben.

A statisztika tárgyáról, módszeréről és feladatairól alkotott burzsoa nézetek kritikája. A burzsoa statisztikusok tagadják a statisztikát, mint tudományt. A minőségi elemzés felcserélése formális mennyiségi számítási módszerekkel. A burzsoa tudomány erőtlensége a statisztika legfontosabb elméleti és gyakorlati feladatainak megoldása terén.

Harc egyes szovjet statisztikusok munkáiban előforduló burzsoa behatás — formalizmus, szűklátókörű empirizmus, nihilizmus, kozmopolitizmus stb. — érvényesülése ellen.

II. A statisztika szervezete a Szovjetunióban

Lenin megállapításai a statisztika megszervezésének alapelveiről a Szovjetunióban. A statisztika megszervezése a Szovjetunióban. Állami és főhatósági statisztika. A Szovjetunió állami statisztikájának szervezési alapelvei. A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal, mint a szocialista számvitel irányítója és a Szovjetunió állami statisztikájának legfelsőbb szerve. A Központi Statisztikai Hivatal jogai és kötelezettségei. A Központi Statisztikai Hivatal helyi szervei, statisztikai hivatalok a közsársaságokban és a vidékeken (területeken), ezek szervezete, jogai és kötelezettségei. A Központi Statisztikai Hivatal kerületi (városi) felügyelősegei, ezek jogai és kötelezettségei. A Központi Statisztikai Hivatal körzeti felügyelői.

A főhatósági statisztika a Szovjetunióban. A főhatósági statisztika szervezete. Az állami és főhatósági statisztika kölcsönös kapcsolatai.

Egységes, központosított állami statisztikai rendszer létrehozásának lehetetlensége a burzsoa államok viszonyai között.

III. A statisztikai megfigyelés

A statisztikai megfigyelés szakaszai. Sztálin a statisztikai munka jellegéről. A statisztikai megfigyelés terve. A statisztikai megfigyelés, mint a társadalmi-gazdasági jelenségek tanulmányozásának kiinduló mozzanata. A társadalmi-gazdasági jelenségek statisztikai megfigyelésének sajátosságai.

A statisztikai megfigyelés a szocialista tervgazdaság feltételei között. A terv mutatószám-rendszere, mint a statisztikai megfigyelés és beszámolási rendszer programjának felépítésére szolgáló alap.

A statisztikai adatok szigorú megbízhatósága és szigorú ellenőrzése — a szovjet statisztika alapelve. A tervteljesítés ellenőrzése — a statisztikai megfigyelés főfeladata a Szovjetunióban.

A statisztikai megfigyelés két szervezeti formája: a beszámolási rendszer, valamint a speciális statisztikai adatfelvételek és összeírások. A statisztikai megfigyelés egyes fajtáinak jelentősége. A statisztikai megfigyelés fajtái a megfigyelés alatt álló tények feljegyzésének időrendje szerint (folyamatos, időszakos, egyszeri) és a megfigyelés alatt álló tárgykör egységeinek bevonása szerint (teljeskörű és reprezentatív).

A statisztikai megfigyelés terve és ennek összetevő elemei. A statisztikai megfigyelés tervének programmbeli és módszertani kérdése: a megfigyelés céljának meghatározása, a megfigyelés tárgyának elhatárolása és a megfigyelés egységének meghatározása. A megfigyelés programja. Lenin a megfigyelés programjáról. A statisztikai kérdőívek összeállítása és a megfigyelési program kérdéseinek megszerkesztése. A statisztikai kérdőívek fajtái.

A statisztikai megfigyelés tervének szervezési kérdései (szervezési terv). A megfigyelés szervei. A számbavételi egység a megfigyelés helye, ideje,

határideje, módszerei. Előkészítő munkálatok. Szóbeli és írásbeli utasítások. A megfigyelés pontosságának biztosítására szolgáló rendszabályok.

Elsődleges számvitel és beszámolási rendszer. Lenin és Sztálin megállapításai a beszámolási rendszer jelentőségéről. Az elsődleges számviteli bizonylatok, mint a statisztikai adatok főforrása és a folyamatos és időszakos beszámolójelentés összeállításához szükséges adatok forrása. Az elsődleges számvitel megszervezésének és a beszámolási rendszer felépítésének szervezeti alapelvei. Az elsődleges számvitel és beszámolási rendszer programja, egységessége. A beszámolójelentések fajtái. Statisztikai és könyvelési beszámolójelentés. Folyamatos (napi, havi, negyedévi, évi) beszámolójelentések, postai és távirati beszámolójelentések. A statisztika szervező szerepe a számvitelben, a beszámolási rendszerben, és a beszámolási adatok jó minőségének és helyességének biztosításában.

A főhatósági és a főhatóságokon kívüli beszámolási rendszer elsődleges kérdőíveinek, a falusi szovjetek és kerületi végrehajtóbizottságok számviteli és beszámolási kérdőívmintáinak, valamint a kolhozok számviteli és beszámolási kérdőívmintáinak felülvizsgálási és jóváhagyási rendje.

A jóváhagyott beszámolási rendszer kérdőíveivel csatolt kötelező mellékletek. A párt és a kormány iránymutatásai a számvitel és a beszámolási rendszer leegyszerűsítéséről és lerövidítéséről, valamint a beszámolási fejelemről. Harc a törvénytelen beszámolások ellen. A SzK(b)P XVIII. kongresszusának, valamint a SzK(b)P XVIII. konferenciájának határozatai a tervezés és számvitel kérdéseiről.

Speciális statisztikai megfigyelés, ennek fajtái.

Összeírások és ezek megszervezése. P. P. Szemenov-Tyansanskij és szerepe a népszámlálás programmbeli kérdéseinek kidolgozásában. Az összeírások fajtái. A statisztikai tudomány és a kormány által elfogadott irányelvek követelményeinek megszegése az 1937. évi népszámlálás végrehajtása során. Az 1939. évi népszámlálás; ennek megszervezése. Az összeírási ív kitöltési utasítása. A Központi Statisztikai Hivatal összeírásai a Nagy Honvédő Háború alatt; ezek jelentősége az ország védelmében (gépi felszerelések, anyagok stb. összeírása).

A nem teljeskörű megfigyelés fajtái; ezek jellemzése. Gyakorlati alkalmazásuk a Szovjetunióban.

A statisztikai megfigyelés anyagának ellenőrzése és elfogadása. Az ellenőrzés módja: logikai és számszerű. A szocialista gazdaságban végrehajtott statisztikai megfigyelés elvi különbözősége és fölénye a kapitalista országokban végrehajtott statisztikai megfigyelésekkel szemben. Lenin leleplezi a statisztikai megfigyelés hamisításait az amerikai censzusokban. A burzsoá statisztika hamisító módszereinek leleplezése a statisztikai megfigyelés terén.

IV. A statisztikai anyag csoportosítása és összesítése

Az összesítés — a statisztikai kutatás második szakasza. A csoportosítások — a tudományos statisztika alapja. A csoportosítások és osztályozások jelentősége és feladata a statisztikai kutatásban.

A közgazdasági elmélet irányító szerepe a csoportok felépítésénél. Lenin megállapításai a csoportosítások kérdésében. A csoportosítások fajtái, ismérvei és osztályközei, az ismérvek kombinációja és specializálása. A szovjet statisztikában alkalmazott csoportosítások és osztályozások: nép-

gazdasági ágak szerinti, ágakon belüli és területi, a statisztikai kutatás tárgyának alárendeltsége szerinti csoportosítások. Időszertinti csoportosítások. Példák a szovjet statisztika gyakorlatában (iparstatisztikában, mezőgazdasági statisztikában, népességstatisztikában) alkalmazott csoportosításokra.

A csoportosítások módszerének alkalmazása a népgazdasági terv teljesítése menetének vizsgálatánál.

A csoportosítások szerepe az élenjáró tapasztalatok tanulmányozásában.

Lenin kritikája a burzsoa statisztika felett a csoportosítások kérdésében. Harc a parasztgazdaságok helyes, osztályok szerinti csoportosításáért a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után. Molotov elvtárs kritizálja a SzK(b)P XV. kongresszusán a parasztgazdaságoknak azt a csoportosítását, amelyet a Kommunista Akadémia és a Központi Statisztikai Hivatal alkalmazott.

A burzsoá statisztika apologetikus célzatú, hamis csoportosítási módszereinek kritikája.

A statisztikai anyag összesítése és ennek feladatai. A statisztikai megfigyelés és beszámolási rendszer adatainak ellenőrzése — az összesítés legfontosabb mozzanata. Az összesítés megszervezése. Centralizált és decentralizált összesítés. Az összesítés technikája. Kézi és gépi feloldolgozás. Az anyag kódolása, mint az összesítés fontos szakasza. A kézi és gépi feloldolgozás főbb szakaszai. A beszámolási rendszerből és a speciális statisztikai megfigyelésből nyert adatok összesítésének sajátosságai.

V. A statisztikai adatok közlésének és ábrázolásának eszközei

1. Statisztikai táblák

Statisztikai táblák. A statisztikai tábla, mint a statisztikai adatok kifejtésének egyik legfontosabb módszere. A tábla meghatározása. A tábla összetevő elemei. A tábla alanya és állítmánya. A statisztikai táblák fajtái: egyszerű, csoportosító és kombinációs táblák.

Lenin a csoportosító és kombinációs táblák jelentőségéről. A legfontosabb táblázatok Lenin és Sztálin munkáiban. Táblaolvasás. A tábla-állítmány mutatószámainak megszerkesztési alapelvei. A táblák mutatószámainak összehasonlíthatósága. A táblák felépítésének technikája.

2. A statisztikai adatok ábrázolásának grafikus módszere

A statisztikai adatok grafikus ábrázolási módjának szerepe és jelentősége. Lenin a grafikus ábrázolásról. A grafikon fő elemei: skála és lépték. Logaritmikus és egyéb léptékek.

Az ábrák fajtái és felépítésük módja. A vonalas diagrammok (oszlopos, szalag- és vonaldiagrammok). Pictogrammok, mint a vonaldiagrammok különleges fajtái. Síkdigrammok (négyzetes és kördiagrammok). Varzerjelek, mint a síkdigrammok, kartogrammok és kartodiagrammok különleges fajtái. A jelenségek dinamikájának, a sokaság struktúrájának és két kölcsönös összefüggésben lévő jelenség struktúrájának grafikus ábrázolási módjai. A jelenségek mennyiségi összehasonlítására szolgáló grafikus ábrázolási módszerek.

Grafikus módszer a tervteljesítés ellenőrzésében. Tervellenőrzési grafikonok. A megoszlási sorok grafikus ábrázolása.

VI. Viszonyszámok

A viszonzszámok, mint a statisztikai adatok egyik legfontosabb közlési és elemzési módszere. A parasztgazdaságok osztályok szerinti differenciáltságának lenini elemzési módszerei. A viszonzszámok meghatározása és kifejezési formája. A viszonzszámok fajtái és ezek osztályozása.

A terv és a tervfeladatok teljesítésének színvonalát jellemző viszonzszámok. Szerkezeti viszonzszámok. A gazdasági fejlődés színvonalának mutatószámai. A dinamika viszonzszámai. Összehasonlítás alap. A dinamika viszonzszámai állandó és változó alappal. Az intenzitás és koordináció viszonzszáma (statisztikai koefficiensek). Az összehasonlítás céljaira alkalmazott viszonzszámok.

VII. Középtételek

Az átlagok módszere a társadalmi-gazdasági jelenségek statisztikai tanulmányozásában. Az átlagszámok törvénye. Az általános és az egyedi, a véletlenszerű és a szükségszerű egységének kifejeződése az átlagszámok törvényében. Marx és Lenin megállapítása az átlagszámok törvényéről.

Az átlagok marxista-leninista elméletének alaptételei.

Lenin és Sztálin harca az átlagok módszerének elferdítése ellen; megállapításaik az átlagok módszerének tudományos alkalmazásáról a társadalmi-gazdasági elemzésben. Lenin és Sztálin megállapításai az átlagok és csoportosítások módszerének egységéről. Általános és csoport- (korrigált) átlagok. Az átlagok tipikusságának feltételei. A megkülönböztetés nélküli filktív átlagok tudománytalan jellege.

Az átlagok különböző jellege a kapitalista gazdaságnak és a Szovjetunió szocialista tervgazdaságának feltételei között. Az átlagok a tervezésben és a számvitelben. A SzK(b)P Központi Bizottsága plénumainak (1934 június, 1937 március, 1947 február) és a SzK(b)P XVIII. konferenciájának határozatai a kerületi átlagok és az egyedi adatok általánosításának megengedhetlenségéről. Az átlagok meghatározása.

A számtani átlag. A súlyok és azok szerepe. A számtani átlag kiszámításának technikája. A számtani átlag főbb sajátosságai.

A számtani átlag kiszámítása a változó ismérv elsődleges értékei alapján. Az átlagok kiszámítása a csoportosítások eredményei alapján, a momentumok módszere. Számtani átlag csoport (rész-) átlagokból. Az átlagok kiszámítása a statisztikai beszámolási rendszer adatai alapján. A harmonikus átlag és az átlagok egyéb fajtái. Az átlagok fajtáinak kiválasztása.

Az egyéni példa módszere a statisztikában, mint az élenjáró tapasztalatok bemutatásának eszköze és a rossz munka tényeinek feltárója, gyors kiküszöbölésük céljából.

A progresszív normák és a szovjet statisztika feladatai.

Az „igazi” mennyiségek elméletének leleplezése. Az átlagok Mach-féle elmélete, mint a „gondolkodás ökonómiaja” elve realizációjának módszere. A burzsoá társadalom osztályellentéteinek mindenre alkalmas átlagszámokkal való elleplezése jellemző a polgári statisztikára.

VIII. Az ismérvek szóródásának mutatószámai

Azok a feltételek, amelyek a sokaság egyes egységeinél (elemeinél) az ismérvek értékeinek szóródását idézik elő. Az átlagok kiegészítésének szükségessége szóródási mutatószámokkal. A szóródás kiszámításának különböző módjai. Az eltérések négyzeteinek átlaga és az átlagos négyzetes eltérés. Átlagos lineáris eltérés. Oszcilláció.

A szóródási együttható. Az eltérések négyzetei átlagának és az átlagos négyzetes eltérésnek kiszámítási technikája. A momentumok módszere. Módus és medián. A szóródás kiszámítása az egész sokaságra és annak részeire vonatkozóan. A szóródási mutatószámok alkalmazásának gyakorlata a szovjet statisztikában.

IX. A jelenségek összefüggéseinek tanulmányozására és mérésére szolgáló statisztikai módszerek

A társadalmi-gazdasági jelenségek kölcsönös összefüggéseinek tanulmányozása, mint a statisztika egyik legfontosabb feladata. A jelenségek összefüggéseinek statisztikai tanulmányozására és mérésére szolgáló különféle módszerek. A mérlegmódszer az összefüggések tanulmányozásában. A mérlegek felépítésének általános sémája. Az ismérvek szóródásának kölcsönös összefüggése, mint a jelenségek közötti kapcsolat egyik megjelenési formája. A kölcsönös összefüggések megjelenése az általánosított mutatószámok szóródásában. A korrelációs és funkcionális kapcsolatok, mint a jelenségek általános összefüggésének kifejezési formái. A társadalmi-gazdasági jelenségek közötti kapcsolatok tanulmányozása a szóródáson keresztül. A csoportosítások módszere, mint az összefüggések feltárásának legfontosabb módja.

Hogyan használja fel Lenin és Sztálin a csoportosító és kombinációs táblákat a kölcsönös kapcsolatok és összefüggések tanulmányozására? Csoportosítás egy és több (kombinációs csoportosítás) ismérv szerint. A korrelációs tábla, mint a kombinációs tábla különleges fajtája. A korrelációs tábla szerepe az összefüggések tanulmányozásában. Az összefüggések tanulmányozásának korrelációs módszere.

X. Indexek

Az index fogalma. Lenin megállapításai az indexek jelentőségéről a társadalmi-gazdasági statisztikában. Egyéni és általános indexek. Az általános index felépítésének különböző módjai. Az átlag-index formái: aggregát-index és egyéni indexekből számított átlag-index. Az index aggregát formája, mint alapvető forma; ennek magyarázata. A közös mértékegységek problémája az átlag-indexek felépítésénél.

Az aggregáttal megegyező számtani átlag- és harmonikus átlag-index. Indexek állandó és változó összehasonlítási alappal (bázis- és láncindexek). Az index súlyai. Indexek változó és állandó súlyokkal. A szovjet statisztika gyakorlatában használt konkrét indexek. Ar-, önköltségi, termelési, munka-termelékenységi, stb. indexek. Az egyes indexek kiszámításának gyakorlata a szovjet statisztikában. Az indexek kölcsönös összefüggése. Az indexek a társadalmi-gazdasági elemzésben és a tervteljesítés elemzésében.

A jelenségek struktúrája index-rendszerű mérésének problémái. Az index-számok a Szovjetunió öt éves népgazdasági terveiben.

Az index-módszer alkalmazása a gazdasági számításokban (a lakosságnak a pénzreform utáni különböző időszakokban végrehajtott árleszállításokból és a jegyrendszer 1947. decemberében történt megszüntetéséből származó megtakarításainak és nyereségeinek kiszámítása stb.).

Az indexek meghamisítása a kapitalista országokban. A gazdasági helyzet alakulásának és a dolgozók életkörülményeinek szépítgetése meghamisított indexek útján az USA, Anglia és más országok statisztikájában. A burzsoá index-elméletek kritikája. Irving Fisher formalista, tudománytalan elmélete. A szovjet és a burzsoá statisztika alapvető különbözősége az index-formák kiválasztása terén.

XI. Idősorok

A társadalmi-gazdasági jelenségek tanulmányozása időbeli fejlődésükben és változásaikban, mint a statisztika egyik legfontosabb feladata. Az idősorok, mint a jelenségek időbeli fejlődésének és változásának tükrözői.

Idősorok Lenin és Sztálin munkáiban. Az idősorok rendezése. Idősorok a tervezésben és a statisztikában. Az összehasonlíthatóság követelménye, mint az idősorok tudományos elemzésének kötelező feltétele. Összehasonlíthatóság terület szerint, a számbavételi egység összetétele szerint, stb.

A sor abszolút színvonala. Szaporodás. Ütem. Sztálin elvtárs tanítása az ütemek elemzéséről. Az átlagos ütem kiszámítása. Geometriai átlag; alkalmazásának feltételei és kiszámításának alapelvei.

A kronológikus átlag és kiszámítási módjai. Mozgó átlag.

Több sor összefüggő elemzése; a sorok összehasonlíthatóvá tételének módjai. Indexek alkalmazása az idősorok elemzésében. Az idősorok elemzésének gyakorlata a szovjet statisztikában. Az időszaki (szezónális) ingadozások tanulmányozása és kiszámítása. Grafikus módszer az időszakosság tanulmányozásában.

Kritika az idősorok feldolgozásának burzsoa módszertana felett.

Azoknak a kísérleteknek leleplezése, amelyek a sorok hamis elemzésének segítségével a kapitalista gazdaság törvényszerűségeit mint természeti törvényeket próbálják beállítani (fáziscsere, ciklus stb.). A burzsoá statisztika arra irányuló kísérleteinek kudarca, hogy előre jelezze a kapitalista gazdaság konjunktúráját és egész fejlődését. Az állandóság reakciós elméletének kritikája.

XII. Reprezentatív megfigyelés

1. A reprezentatív módszer elméleti alapjai

Az adott fajtájú jelenségek teljes sokaságának tanulmányozására irányuló reprezentatív megfigyelés tudományosan megalapozott lefolytatásának lehetősége.

Az átlagszámok (nagy számok) törvényének szerepe a reprezentatív módszer megalapozásában. Az orosz és a jelenkori szovjet tudósok szerepe az átlagszámok (nagy számok) törvényével kapcsolatos problémák kidolgozásában (P. L. Csebisev, A. A. Markov, A. M. Ljapunov, Sz. N. Bernstejn, V. I. Romanovszkij, A. N. Kolmogorov, A. Ja. Hincsin stb. akadémikusok).

Csebisev tétele, ennek megfogalmazása és alkalmazási feltételei: Ljapunov akadémikus kiegészíti Csebisev tételét. Ljapunov akadémikus kutatásai a véletlenszerű jelenségek megoszlására vonatkozóan.

2. A reprezentatív megfigyelés

A reprezentatív megfigyelés alkalmazásának okai és feltételei. A fő sokaság és a sokaságból való kiválasztás. A kiválasztott minta reprezentatív jellege. A kiválasztott minta reprezentatív jellegét biztosító kiválasztási módszerek. A reprezentatív megfigyelés hibái. A kiválasztás hibáinak értékelése. A kiválasztás átlagai és gyakoriságai tekintetében mutatkozó hibák meghatározásának képletei.

A kiválasztott minták szükséges számának meghatározása. A minták pontosságának függése α megfigyelések számától, az ismérvek szóródásától és a kiválasztás módjától.

3. A reprezentatív módszer szervezete és gyakorlata

A reprezentatív megfigyelés szervezeti alapelvei. A reprezentatív megfigyelésnek alávetett és a valóságban megvizsgált egységek közötti teljes összhang, mint a helyesen szervezett kiválasztás egyik alapvető feltétele. A véletlenszerű kiválasztás megszervezése. A mechanikus kiválasztás megszervezése. A reprezentatív megfigyelés alkalmazásának gyakorlata a szovjet statisztikában. A Központi Statisztikai Hivatal által végzett fontosabb reprezentatív munkák. A reprezentatív módszer alkalmazása a termék minőségének statisztikai ellenőrzésében a termelés folyamán. A reprezentatív módszer gyakorlati alkalmazása az anyagok, félkésztermékek és késztermékek ellenőrzésében.

A reprezentatív adatok kiterjesztésének módszerei. Rövid ismertetés a reprezentatív módszer alkalmazásának gyakorlatáról a forradalomelőtti orosz statisztikában.

A monografikus vizsgálat. Szervezési sajátosságai. A monografikus vizsgálatok felhasználása az élenjáró tapasztalatok tanulmányozására és népszerűsítésére.

XIII. A statisztikai anyagok gazdasági elemzésének tudományos alapjai. Közgazdasági statisztikai számítások

A gazdasági elemzés — a statisztikai vizsgálat befejező, legfelelősegteljesebb és legfontosabb szakasza. Az elemzés feladatai. Lenin és Sztálin a gazdasági elemzés feladatairól. A gazdasági elemzés tudományos alapelvei. Annak a szükségessége, hogy a tények és adatok sokaságát egészükben, összefüggésükben vizsgáljuk. A tömeges adatok sokaságának elemzése, elszakíthatatlan kapcsolatban a társadalmi-gazdasági jelenségek lényegének és formájának vizsgálatával. A statisztikai eljárások és módszerek függése a társadalmi-gazdasági jelenségek tartalmától és formájától. A statisztikai eljárások és módszerek komplex alkalmazása az elemzésben. Az elemzésben használt tömeges adatok kritikus értékelése (adatgyűjtések, összesítések, feldolgozások stb.). Az elméleti és gyakorlati következtetések levonása.

A politikai-gazdasági elemzés klasszikus példái Lenin és Sztálin munkáiban. A népgazdasági tervek teljesítésének elemzése — a szovjet statisztika főfeladata. Példák az állami tervek teljesítésének elemzésére.

Közgazdasági-statisztikai számítások. A közgazdasági-statisztikai számítások szükségessége (a német hódítók okozta károk számbavétele a Szovjetunióban, a várható termés meghatározása stb.). A számítások tudományos alapelvei. Mérleg-módszer. A matematikai-statisztikai eljárások alkalmazása. A kapott eredmények értékelése.

Példák a számításokra a marxizmus-leninizmus klasszikusainak munkáiban. A várható tervteljesítés kiszámítása. Egyéb konkrét példák a közgazdasági-statisztikai számításokra.

A burzsoá statisztikában használt „elemzési” és „számítási” módszerek kritikája.

XIV. A szovjet statisztika történetének rövid áttekintése

Az első statisztikai munkák Oroszországban. Telekkönyvek. Statisztika a XVIII. században. A lakosság revíziója. A reprezentatív módszer alkalmazása („Lovászati szabályzat”). Népmozgalmi statisztika („Egyházi szabályzat”). I. K. Kirillov orosz tudós — a statisztikai táblázatos módszer feltalálója. M. V. Lomonoszov, a nagy orosz tudós; munkái a gazdasági földrajz és a demográfia terén. M. V. Lomonoszov kérdőíve.

Statisztika a XIX. és XX. században. Statisztikai vizsgálatok, melyeket a Tudományos Akadémia végzett a XIX. század első felében. Állami statisztika a forradalomelőtti Oroszországban. Az 1897. évi népszámlálás. A Központi Statisztikai Bizottság és a Statisztikai Tanács. Hatósági statisztika a forradalomelőtti Oroszországban. Lenin kritikája a cári állami statisztika felett.

P. P. Szemenov-Tyansanszkij és szerepe az oroszországi statisztika megszervezésében. A statisztikai tudomány fejlődése Oroszországban. K. A. Arszenyev és D. P. Zsuravszkij statisztikusok a Szabad Gazdasági és Földrajzi Társaság munkatársai. Forradalomelőtti akadémiai statisztikánk legfontosabb képviselői: A. I. Csuprov, Ju. E. Janszon, A. A. Kaufman, stb. Szerepük a statisztikai tudomány fejlesztésében.

A zemsztvo-statisztika, feladatai, munkáinak megszervezése. A zemsztvo-statisztika szerepe az orosz statisztika történetében. Lenin a zemsztvo-statisztika érdemeiről és hiányosságairól.

Lenin és Sztálin a valóban tudományos statisztika megteremtésél. A burzsoá statisztika apologetikus lényegének kritikája és leleplezése Lenin és Sztálin munkáiban.

A statisztika alapvető elvi kérdéseinek megoldása Lenin és Sztálin műveiben; a statisztika szerepe a társadalmi-gazdasági elemzésben, a statisztika helye és jelentősége a szocialista államban, a népgazdaság állami irányítása és tervezése terén, a közgazdasági elmélet és a statisztika összefüggése, a csoportosítások tudományos alapelvei, az átlagok módszerének tudományos alkalmazása stb.

Az állami statisztika megszervezése a Szovjetunióban. Lenin és Sztálin szerepe a Szovjetunió állami statisztikájának megszervezésében. A Központi Statisztikai Hivatal megszervezése. A Szovjetunió állami statisztikája megszervezésének főbb szakaszai: 1918—1920, 1921—1925, 1926—1929, 1930—1934, 1935—1941. A statisztika a Nagy Honvédő Háború

éveiben. A statisztika a Nagy Honvédő Háború után. A Központi Statisztikai Hivatal újjászervezése; ennek jelentősége az állami statisztika számára.

Az állami statisztika által végzett fontosabb munkák a statisztika fejlődésének különböző szakaszain. A népi demokrácia országai rendszeresen felhasználják a szovjet statisztika szervezeti és módszertani tapasztalatait.

A számvitel és a statisztika szervezete a népi demokrácia országokban.

A szovjet statisztika világtörténelmi jelentősége.

IRODALOM

- K. Marx:** A tőke. I. köt. 2. fejezet, II. köt. 6. fejezet, III. köt. II. rész, 49. fejezet.
- F. Engels:** A természet dialektikája, „Szükségszerűség és esetlegesség” című szemelvény.
- V. I. Lenin:** Az 1894—1895. évi kusztiárpári összeírás a Perm-i kormányzóságban. Művei, II. köt. 195—276. old.
- V. I. Lenin:** Gyári-üzemi statisztikánk kérdéseire. Művei, II. köt. 339—367. old.
- V. I. Lenin:** A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. Művei, III. köt. 2., 5. és 7. fejezet.
- V. I. Lenin:** A zemsztvo-statisztika feladatairól. Művei, XVII. köt. 182—187. old.
- V. I. Lenin:** A szocializmus újabb megsemmisítése. Művei, XVII. köt. 261—280. old.
- V. I. Lenin:** Marx Károly. Művei XVIII. köt. 1—14. old.
- V. I. Lenin:** Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat? Művei XXI. köt. 259—267. old.
- V. I. Lenin:** Állam és forradalom. Művei, XXI. köt. 439—441. old.
- V. I. Lenin:** Hogyan szervezzük meg a versenyt? Művei, XXII. köt. 163—164. old.
- V. I. Lenin:** A szovjethatalom soronlövő feladatai. Művei, XXII. köt. 450—457. old.
- V. I. Lenin:** A Munka és Védelem Tanácsának utasítása a helyi szovjetszervek részére. Művei, XXVI. köt. 364—381. old.
- V. I. Lenin:** Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. Művei, XVII. köt. 573—645. old.
- Lenini gyűjtemény, XXIII. köt. 217—218. old.
- Lenini gyűjtemény, XXX. köt. Statisztika és szociológia.
- Lenini gyűjtemény, XXXIV. köt.
- I. V. Sztálin:** A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Rövid tanfolyam.
- I. V. Sztálin:** A dialektikus és történelmi materializmusról. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** Új helyzet — új feladatok a gazdasági építőmunkában. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A falusi munkáról. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A Szovjetunió agrárpolitikájának kérdéseire. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A gabonafronton. A leninizmus kérdései. II. kiadás.
- I. V. Sztálin:** Az első öt éves terv eredményei. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- I. V. Sztálin:** A Központi Bizottság beszámolója a SzK(b)P XVI. kongresszusán.
- I. V. Sztálin:** Beszámoló a SzK(b)P Központi Bizottságának munkájáról a XVIII. Pártkongresszuson. A leninizmus kérdései. 11. kiadás.
- V. M. Molotov:** Beszámoló a SzK(b)P XVIII. kongresszusán a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésének harmadik öt éves tervéről.
- A SzK(b)P XVIII. kongresszusának határozata Molotov elvtárs beszámolójával kapcsolatban.
- A SzK(b)P XVIII. konferenciájának határozatai.
- A Szovjetunió népgazdasága újáépítésének és fejlesztésének 1946—1950. évi öt éves tervéről hozott törvény.
- A „Bolsevik” c. folyóirat 1941. 6. számából: „M. Kubanyin rágalmazó kirohanása”.
- Társadalmi-gazdasági statisztikai tájékoztató szótár. 1948. évi kiadás.

A Szovjetunió és a kapitalista országok költségvetése

A Szovjetunió 1952. évi állami költségvetése kifejezése annak a törhetetlen akaratnak, amellyel a szovjet nép az új, kommunista társadalmat építi. „A költségvetés azokat a nagy feladatokat tükrözi vissza, amelyeket a kommunista párt és a szovjet kormány jelölt meg az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés fejlesztése, az áruforgalom kiszélesítése és a Szovjetunió népei életszínvonalának emelése terén.”¹

A Szovjetunió költségvetési kiadásai²

Megnevezés	1940		1951*		1952*	
	mil-liárd rubel	%	mil-liárd rubel	%	mil-liárd rubel	%
Összkiadás	173,3	100,0	451,5	100,0	476,9	100,0
Honvédelem	56,1	32,4	96,4	21,3	113,8	23,9
Kulturális és szociális kiadások	41,7	24,1	120,8	26,8	124,8	26,2
Népgazdasági beruházások	57,1	33,0	178,5	39,5	180,4	37,8
Közigazgatási kiadások	6,7	3,9	14,3	3,2	14,4	3,0
Egyéb kiadások .	11,7	6,6	41,5	9,2	43,5	9,1

* **Előirányzat.** — 1951 zárszámadásának előzetes adatai szerint a költségvetési kiadások 441,3 milliárd rubelt tettek ki, ebben a népgazdasági beruházások 179,4 milliárd rubellel, a szociális és kulturális kiadások 118,9 milliárd rubellel szerepeltek.

1952-ben a népgazdaság fejlesztésére fordított kiadások az összkiadások 37,8%-át képezik. 1940-hez viszonyítva a népgazdaság fejlesztését szolgáló beruházások több mint háromszorosukra emelkedtek. Ebben a tételben foglaltatnak azok az összegek, amelyek a nagy szétlátni természetátalakító tervek megvalósítását szolgálják, és amelyek első nagy eredménye-

ként a Volga—Don csatornát ebben az évben adják át a forgalomnak.

A kulturális és szociális kiadásokra előirányzott összegek híven tükrözik a szovjet kormánynak és Sztálin elvtársnak állandó gondoskodását. Ebben az évben az összkiadások 26,2%-át fordítják ezekre a célokra. 1940-hez viszonyítva ezek a kiadások szintén több mint a háromszorosukra emelkedtek.

A honvédelemre fordított kiadások 1952-ben 23,9%-át teszik ki az összkiadásoknak, ezzel szemben 1940-ben az összkiadások 32,4%-át alkották. A Szovjetunió tántoríthatatlan békepolitikát folytat, azonban mindent elkövet a szovjet haza védelmének biztosítása érdekében.

A Szovjetunió költségvetése teljesen egyensúlyozott: 1952-ben éppen úgy, mint az előbbi években, a bevételek meghaladják a kiadásokat. 1952-ben a bevételi többlet 31,9 milliárd rubel.

A Szovjetunió kormánya állandóan csökkenti a lakosság adóterheit. 1952-ben az adók a bevételeknek csak 9,3%-át képezik.

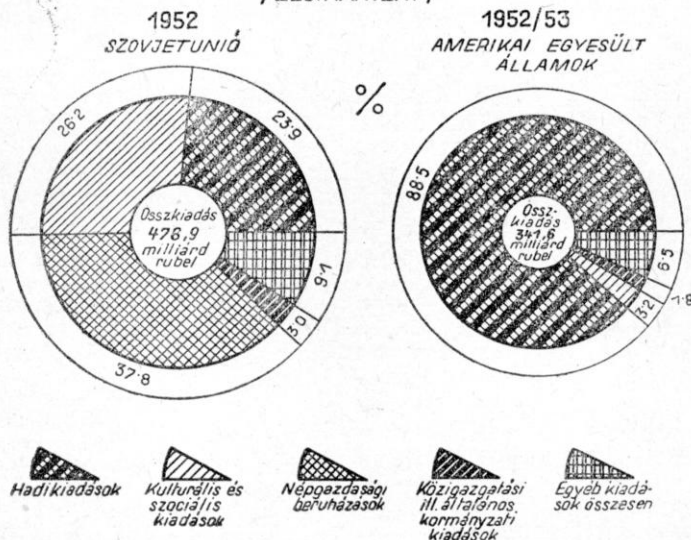
A Szovjetunió költségvetésével teljesen ellentétes képet mutat az USA és a csatlós államok költségvetése. Az USA, Anglia, Franciaország és a többi kapitalista állam lázasan készülődik a harmadik világháborúra. A fegyverkezési hajszá finanszírozására fordítják a költségvetési kiadások túlnyomó részét.

Truman ezévi kongresszusi üzenetében a multévi csillagászati magasságot elérő költségvetési kiadásokat még 14,5 milliárd dollárral emelte. A költségvetési kiadások 76%-át fegyverkezésre fordítják, ha ehhez még hozzáadjuk a múlt világháborúból származó kötelezettségeket, úgy a hadikiadások az összkiadások 88,5%-át teszik ki. A „közvetlen hadikiadások” a múlt évvel szemben 29%-kal emelkedtek, ezenkívül az agresszív külpolitikájuk pénzelésére, az atomenergia fejlesztésére, és a stratégiai nyersanyaggyűjtésre, stb. előirányzott összegek 31%-kal növekedtek.

¹ A. G. Zverjev: A Szovjetunió 1952. évi költségvetése.

² A. G. Zverjev: A Szovjetunió költségvetése az 1938—1945. években, Goszfinizdat kiadása, Moszkva, 1943. 104. old. és a „Pravda” 1951. március 9. és 1952. március 8-i szám adatai alapján számítva.

A SZOVJETUNIO ÉS AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK KIADÁSAINAK
MEGOSZLÁSA FONTOSABB CSOPORTOK SZERINT
(ELŐIRÁNYZAT)

Az USA költségvetési kiadásai*

Megnevezés	1939/40		1951/52*		1952/53*	
	milliárd \$	%	milliárd \$	%	milliárd \$	%
Összkiadás	9,2	100,0	70,9	100,0	85,4	100,0
Hadikiadások összesen	1,6	17,4	49,7	70,1	65,1	76,2
Közvetlen katonai kiadás	1,5	16,3	39,8	56,1	51,2	60,0
Nemzetközi katonai és gazdasági „támogatás”	0,1	1,1	7,2	10,2	10,8	12,6
Atomenergia ...	—	—	1,7	2,4	1,8	2,1
Hadiipar és hadigazdálkodás ..	—	—	0,7	1,0	0,8	0,9
Polgári lakosság kiképzése	—	—	**	**	0,3	0,4
Kereskedelmi „lotta fejlesztése”	—	—	0,3	0,4	0,2	0,2
Régebbi háborús kötelezettségek ..	1,6	17,4	11,2	15,8	10,5	12,3
Szociális kiadások	3,1	32,6	2,7	3,8	2,7	3,2
Nemzetgazdasági beruházások ...	2,6	28,4	4,5	6,3	4,3	5,0
Általános kormányzat	0,2	3,2	1,4	2,0	1,5	1,8
Egyéb kiadások ..	0,1	1,0	1,4	2,0	1,3	1,5

* Előirányzat.

** 50 millió dollárnál kevesebb.

3 Federal Reserve Bulletin, Washington, 1949 február és 1952 február adatai alapján számítva.

Angliában a Churchill-kormány 1952-ben 60 millió fonttal költött többet fegyverkezésre, mint az előző évben, a hivatalosan bevallott hadikiadások összege 1550 millió font. Franciaországban a hivatalos hadikiadások 950 milliárd frankot tesznek ki, ami 190 milliárd frankkal több mint az elmúlt évben. Ha azonban a más tárcák költségvetése közé rejtett tételeket is hozzászámítjuk, úgy a tényleges hadikiadások összege 1300 milliárd frank.

Az USA és csatlós államai a szociális és kulturális célokra csak elenyészően csekély összegeket irányoznak elő. A Federal Reserve Bulletin költségvetési adatai között a közoktatásra fordított összegek nem is szerepelnek külön tételként, szociális kiadásokra pedig a költségvetési kiadásoknak csak 3,2%-át irányozzák elő.

Az államháztartási deficit a kapitalista országokban állandóan emelkedik. Az USA-ban az 1952/53. költségvetési évben a költségvetési hiány előreláthatóan több mint 14 milliárd dollár lesz. Olaszországban a deficit előreláthatóan 428 milliárd líra, — 59 milliárd lírával több mint a múlt évben, — Angliában 750 millió font, Franciaországban 1400 milliárd frank.

A háborús készülődés terheit a dolgozó tömegek viselik. Az USA-ban 1951/52-ben

az adóbevételek összege 11-szerese volt az 1937/38. évi adóbevételeknek. Olaszországban 1937-től 1951-ig 65-szörösükre, Franciaországban pedig az 54-szeresükre nőttek az adóterhek. A hadikiadások óriási

méretű növekedése a kapitalista országokban inflációhoz, a dolgozó tömegek elnyomódásának állandó fokozódásához vezet.

LENGYELORSZÁG

Gazdasági helyzet

A lengyel népgazdaság hatéves tervének sikeres teljesítése alapján gyorsan halad előre a szocializmus építésének útján.

Az ipari termelés volumene 1950-ben 213%-át, 1951-ben pedig 270%-át tette ki az 1938. évinek. Az egy főre eső ipari termelés 3,67-szerese a háborúelőttinek.

A lengyel ipar mind nagyobb súllyal vesz részt az ipari és mezőgazdasági össztermelésben.

Év	Ipar	Mezőgazdaság	Együtt
1938	52	48	100
1946	63	37	100
1949	67	33	100

Forrás: Gospodarka Planowa, 1950. 7. sz.

A népgazdaság szerkezetében — az ipar javára — történt változást mutatja a nemzeti jövedelem megoszlásának alakulása az egyes népgazdasági ágak között.

Megnevezés	1946	1949
Nemzeti jövedelem összesen ..	100	100
Ebből:		
gyáripar és kisipar	32	42
mezőgazdaság és erdőszet ..	31	30
egyéb népgazdasági ágak ..	37	28

Forrás: Gospodarka Planowa, 1950. 7. sz.

Az ipar egyre növekvő százalékkal vesz részt a nemzeti jövedelem képzésében, míg a többi népgazdasági ágak hozzájárulása százalékosan csökken.

A nagy- és középipar termelése 1951-ben az egész nemzeti jövedelem 50,4%-t képezte.

A szocialista szektor részesedése a nemzeti jövedelem képzésében

	%
1946	45,5
1950	70,0

Forrás: Trybuna Ludu, 1951. március 23.

Az ipar szerkezetében bekövetkezett változást mutatja a termelőeszközöket gyártó és a fogyasztási cikkeket előállító iparágak súlyának megváltozása.

Termelőeszközök és fogyasztási cikkek gyártásának részesedése az ipari termelésben (százalékban)

Év	Termelőeszközök	Fogyasztási cikkek
1938	47	53
1946	51	49
1949	54	46

Forrás: Rzeczpospolita, 1949. november 1.; Gospodarka Planowa, 1950. 7. sz.

A Trybuna Ludu 1952. február 4-i számában közölt adatok szerint a foglalkoztatottság növekedése a népgazdaság szocialista szektorában a következő volt;

	Évi növekedés
1948	307 000
1949	601 000
1950	743 000
1951	527 000

A szocialista szektorban foglalkoztatottak száma az elmúlt 4 év alatt 2 178 000 fővel emelkedett.

Megváltozott a lakosság foglalkozási ágak szerinti összetétele.

A kereső lakosság megoszlása foglalkozás szerint százalékban:

Időpont	Mezőgazdaság	Egyéb népgazdasági ágak
1931	65	35
1951 végén	48	52

Forrás: Trybuna Ludu, 1952. február 4.

1951 végére a dolgozók száma a mezőgazdasági munkásokon kívül 5,2 millióra emelkedett, vagyis a háborúelőtti létszámnak majdnem a kétszeresére, annak ellenére, hogy Lengyelországnak ma 25%-kal kevesebb lakosa van, mint a háború előtt volt. Az állami nagy- és középiparban foglalkoztatott dolgozók száma 1951-ben évi átlagban 1 876 000 volt. A társadalmisított építőipar ez év elején 633.000 dolgozót foglalkoztatott, míg a háborúelőtti Lengyelországban az építőipari dolgozók száma csupán 236 000 volt az önálló kőművesekkel és a munkanélküliekkel együtt.

Az ipari termelés növekedésének üteme lényegesen nagyobb volt, mint az ipari dolgozók számának emelkedése, ami a munka termelékenységének jelentős növekedését mutatja.

A munka termelékenységének növekedése következtében csökken a termelés önköltsége, emelkedik a reálbér és a dolgozók életszínvonala.

Az egy főre eső élelmiszerfogyasztás¹ (kg-ban)

Megnevezés	1938	1949	1950	1950. év 1938. év %-ában
Cukor	12,2	18,7	20,1	165
Sertéshús	10,9	15,8	20,9	192

A falusi lakosság egy főre eső termélfogyasztása a következőképpen alakult (kg-ban):²

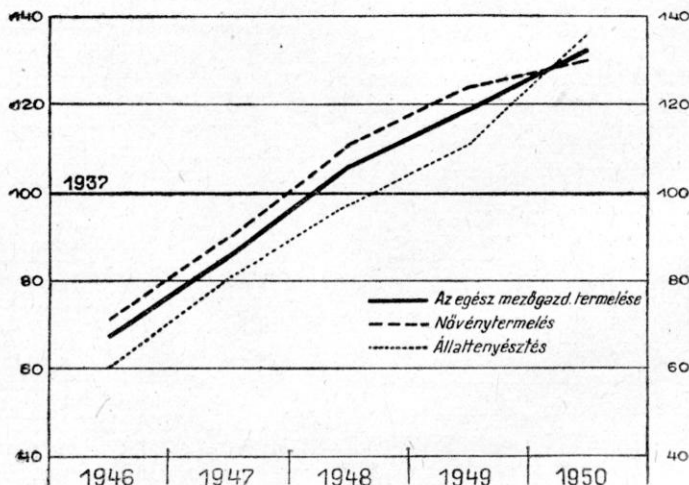
Megnevezés	1938	1949	1950	1950. év 1938. év %-ában
Búza	43	50	52	121
Rozs	175	190	193	110
Burgonya	305	301	300	98
Hús	13,7	15,3	17,0	124

¹ Trybuna Ludu, 1951. augusztus 31. adatai alapján számítva.

² Trybuna Ludu, 1951. szeptember 17. adatai alapján számítva.

A MEZŐGAZDASÁG FEJLŐDÉSE

Index: 1937 = 100

Lengyelország mezőgazdasága, amely a hitleri megszállás és a második világháború következtében óriási károkat szenvedett, 1948-ban már nemcsak hogy elérte, hanem túl is haladta a háborúelőtti színvonalat.

Megnevezés	1937	1946	1947	1948	1949	1950
Az egész mezőgazdaság termelése	100	67	86	106	119	132
Növénytermelés ...	100	71	90	111	124	130
Állattenyésztés.....	100	60	81	97	111	136

Forrás: Trybuna Ludu, 1951. szeptember 17.

Az állatállomány fejlődése³

Megnevezés	1946.	1950.	Növekedés %-ban
	június 30-i	december 3-i	
	állatösszeírás szerint		
Ló	1 729 518	2 797 424	62
Szarvasmarha ...	3 910 489	7 163 938	83
Sertés	2 674 122	9 928 418	271
Juh	727 073	2 194 207	202

A lóállomány 1951-ben mintegy 3%-kal, a juhállomány pedig kb. 17%-kal emelkedett 1950-hez viszonyítva.

A mezőgazdaság ilyen gyors ütemű fejlődését a népi demokratikus rendszer tette lehetővé, amely 1944 szeptemberében végrehajtotta a földreformot, az azóta eltelt 7½ év alatt pedig a kis- és középparasztagazdaságok termelőszövetkezetekbe való fokozatos tömörítése révén a falu felvirágzásának széles távlatait nyitja meg a dolgozó parasztság előtt.

Termelőszövetkezetek száma Lengyelországban

1949 tavaszán	136
1950 „	634
1950 őszén	1840
1951 tavaszán	2872
1951. július 1.	3054

Forrás: Trybuna Ludu, 1951. szeptember 17.

³ Trybuna Ludu, 1951. április 6. adatai alapján számítva.

1950-ben az egy főre eső mezőgazdasági termelés 32%-kal emelkedett 1937-hez viszonyítva.

Hektáronkénti gabonahozam alakulása (q-ban)

Megnevezés	Háborúelőtt	1950
Búza	11,4	12,4
Rozs	10,9	12,7

Forrás: Trybuna Ludu, 1952. január 14.

Míg a háború előtt csak 500 traktor volt Lengyelországban, ma már számuk elérte a 30 000-t.

A gazdasági téren elért sikerek lehetővé teszik az egészségügy és a kultúra növekvő mértékű fejlesztését.

Míg a régi Lengyelország költségvetéseiben egyre csökkenő összeget irányzott elő egészségvédelmi célokra, a népi demokratikus Lengyelország nagy gondot fordít a dolgozók egészségének védelmére.

Mutatja ezt pl. az a tény, hogy 1924-től 1938-ig, vagyis 14 év alatt, a kórházi ágyak száma Lengyelországban 13.800-zal, 1948—1951-ig pedig, azaz 3 év alatt 17.000-rel emelkedett. 1937-ben az egészségvédelmi központok tevékenysége a lakosság 4%-ára terjedt ki, 1951-ben pedig már több mint 25%-ára.

A kórházi ágyak száma Lengyelországban

1938	99 000
1948	86 000
1950	93 000
1951	103 000

Forrás: Trybuna Ludu, 1952. február 16.

Lényeges különbség van a régi és az új Lengyelország között kulturális téren is. Ezt a különbséget talán a legélesebben aláhúzza az a tény, hogy míg 1931-ben a 10 évnél idősebb lakosság 23%-a analfabéta volt és az iskolaköteles gyermekeknek 10%-a nem járt iskolába, 20 év múlva, 1951-ben a népi demokratikus Lengyelországban sikerült az analfabétizmust, mint tömegjelenséget felszámolni.

Ma Lengyelországban az általános képzettséget nyújtó középiskolákban a lakosság számához viszonyítva kétszer annyi tanuló tanul, mint a háború előtt. A háború előtt a gimnáziumokban és líceumokban a tanulóknak minősége 4%-a volt munkás- és kb. 10%-a parasztszármazású; ma a nyolcosztályos általános iskolák felső osztályaiban a tanulók 39,2%-a munkás- és 30,8%-a dolgozó parasztszármazású. Jelenleg 8-szor annyi szakiskola működik Lengyelországban, mint 1937—38-ban.

Hét és fél év alatt a lengyel népi hatalom újjáépítette a náci megszállók által elpusztított főiskolákat és több mint 50 újat létesített, főleg az ipari központokban, ahol azelőtt egyáltalán nem volt főiskola.

Főiskolák és főiskolai hallgatók száma

Megnevezés	Háborúelőtt	1951/1952
Főiskolák száma	32	83
Főiskolai hallgatók száma ..	48 000	125 000

Forrás: Trybuna Ludu, 1951. szeptember 24. és 1952. március 1.

Alapvetően megváltozott a főiskolai hallgatók szociális összetétele is: az elmúlt tanévben az elsőéves hallgatóknak több mint 60%-a munkás- és parasztszármazású volt.

Az életszínvonal emelkedése megmutatik Lengyelország népmozgalmi adataiban is.

A természetes szaporodás és halálozás alakulása (ezrelékben)

Megnevezés	1936—38 átlaga	1949
Természetes szaporodás	11,5	17,5
Halálozás	14,3	11,5

Forrás: Trybuna Ludu, 1951. április 7.

Az élveszületettek száma 1950-ben 761 000, 1951 első három évnegyedében pedig 602 000 volt.

Az 1946. február 14-i összeírás szerint Lengyelországnak 23 929 757 lakosa volt, az 1950 december 3-án megtartott általános népszámlálás szerint pedig Lengyelország lakossága 24 976 926 fő volt.

ALGÍR, MAROKKÓ, TUNISZ

Gazdasági helyzet

A francia monopolisták az elmúlt évtizedekben busás extraprofitokhoz jutottak Algír, Marokkó és Tunisz gyarmatosítása révén. Ezeknek az országoknak természeti kincsei a francia fináncnöke, így elsősorban a Mirabaud, Mallet és Rotschild-bankok kezében vannak. A francia gyarmatosítók mellé egyre inkább felsorakoznak az amerikai imperialisták, akik ezeket az országokat délkelet európai és közelkeleti háborús terveik szempontjából fontos felvonulási területeknek tekintik, és mind nagyobb részt kérnek e terület nyersanyagaiból és kizsákmányolási lehetőségeiből.

Ezek a gyarmatok gazdagok stratégiai nyersanyagokban; foszfát, ólom, mangán, antimon, horgany és vasérc található. Marokkóban van a világ legnagyobb jelentőségű kobalt-telepe, ezenkívül antimon- és molybdén-lelőhelyek várnak feltárára.

Marokkó, Tunisz és Algír ásványi nyersanyagtermelése¹

Megnevezés	1938	1950	1950. év 1938. év %-ában
	1000 tonna		
Foszfát	4105	6155	150
Ólom	42,1	64,5	153
Mangán	30,0	115,2	384
Horgany	10,2	19,2	188

* Marokkó

Marokkóban 1951-ben 1950-hez viszonyítva a vasérctermelés 68%-kal emelkedett. Tuniszban 1951 első 10 hónapjában a vasérctermelés 1950 azonos időszakához

¹ Statistical Yearbook, 1951. adatai alapján számítva.

viszonyítva 23%-kal, Algirban pedig 9%-kal növekedett.

A kitermelt nyersanyagot exportálják, helybeli feldolgozás úgyszólván nem létezik. Algir vasércbányászata a „Société de l'Ouenza” nevű Rotschild-érdekeltség kezében van. Ennek a cégnek az 1949. évi nyeresége meghaladta az 1 milliárd frankot, ugyanakkor a vállalánál foglalkoztatott 2500 bányász és tisztviselő csupán 338 millió frankot keresett. Tuniszban a foszfát-kitermelést és a vasúti közlekedést a Compagnie des Phosphates et Chemins de Fer de Gafsa uralja, ennek nyeresége 1950-ben 1948-hoz viszonyítva majdnem a 9-szeresére emelkedett. A djerissai bányákat birtokoló Denain és d'Anzin-féle kohó- és acélművek 1950-ben 1947-tel szemben nyereségüket ötszörösére emelték.

Az ipar kezdetleges fokon van. Csupán az élelmiszeripar, az olaj- és szappangyártás említésre méltó. Fejlődik a cementgyártás. Az építkezések azonban nem a lakosság iakasszükségeit szolgálják, hanem a katonai támaszpontok és repülőterek létesítését. A fegyver- és repülőgépgyárak építése szervesen beleilleszkedik a háborús készülődések keretébe.

MEZŐGAZDASÁG

A mezőgazdaság teljesen elmaradott. Hivatalos statisztikák szerint Tuniszban az összlakosság 10%-át kitevő európaiak a megművelhető földterület több mint 30%-ával rendelkeznek. A fennmaradó föld lényegében a tuniszi hűbérurak, földbirtokosok és uzorások kezében összpontosul. A francia földbirtokosoknak hatalmas latifundiumaik vannak, melyek néhány száz vagy ezer hektár kiterjedésűek.

Algirban a terméketlen, rosszul művelhető föld a bennszülöttek kezén van, mégpedig 619 554 bennszülött 8,3 millió ha földdel rendelkezik, ezzel szemben a 26 000 európai 2,3 millió ha jómínőségű földet tart birtokában.

Marokkóban a legjobb földnek kb. 25%-át a francia imperialisták ragadták magukhoz, a földjeiktől megfosztott parasztok pedig a városokba menekülnek és itt a munkanélküliek tömegét szaporítják.

Az északafrikai francia gyarmatokon csupán azoknak a mezőgazdasági cikkeknek a termelése emelkedik, amelyek kivitelre kerülnek, viszont csökken azoknak a

cikkeknek termelése, amelyek a belső fogyasztás céljait szolgálják. Marokkóban a fontos gabonafélék termése jóval elmaradt a háborúelőtti 10 éves átlag mögött; az árpa termése — mely a parasztság fő élelmezési cikke — 1951-ben 7 000 000 q-val volt kevesebb, mint 1941-ben. Ezzel szemben a narancs, citrom, főzelékfélék és primőrök, — amelyek fontos kiviteli cikkek — termelése emelkedett. Algirban az egyik legfontosabb mezőgazdasági cikk a szőlő. A szőlőtermelés a francia gyarmatosítóknak 1949-ben ha-onként átlag 180 000 frankot jövedelmezett. Ezzel szemben nem termelnek annyi gabonát, amennyi a lakosság ellátására elegendő lenne; pedig egykor Algir „Róma búzaraktára” volt. Ugyanez a helyzet Tuniszban is, ahol az utóbbi 8 évben 5 éhínség volt.

ÉLETSZÍNVONAL

A harmadik világháborúra való készülődés a kizsákmányolt gyarmati lakosság gazdasági és politikai elnyomásának fokozódását eredményezi. Algirban az árak általában a háborúelőttinek 20—30-szorosára emelkedtek, ugyanakkor a nominálbér a háborúelőttinek csak 12,5-szerese, a reálbér tehát 50%-kal csökkent.

Fontosabb élelmiszerek árának alakulása Algirban²

Megnevezés	1938	1951
	frank	
Kenyér (kg)	2,30	45,00
Búzadara (kg)	3,00	97,00
Marhahús (kg)	11,15	400,00
Birkahús (kg)	12,50	300,00
Tej (liter)	2,20	50,00
Tojás (db.)	0,40	14,00

Marokkóban a városokban a maximális munkabér havi 5200 frank, a nők keresete ennek csak $\frac{1}{4}$ része. Hivatalos adatok szerint a létminimum 1951-ben 12 000 frank volt, a kereset tehát a létminimumnak csak 43%-át fedezi.

² Le Mouvement Syndical Mondial, 1951. június 15., 11—17. old. adatai alapján számítva.

A Béke Híveinek II. Világkongresszusán az északafrikai francia gyarmatok egyik kiküldötte a következőkben ecsetelte a lakosság súlyos életkörülményeit: „Az utcákon nap mint nap csapatosan kóborolnak az emberek, akik hajlékot, munkát, ennivalót keresnek. A városokban hajmeresztő jeleneteket láthatunk; elhagyott, félmeztelen gyermekek hevernek az utca porában; nők, térdükön félig éhenhalt gyermekeikkel, alamizsnáért könyörögnek.”

Az északafrikai elnyomott és kizsákmányolt népek szabadságukért és jobb életfeltételekért harcolnak. Az északafrikai or-

szágok munkásosztálya — a kommunista pártok vezetésével — élcsapata és lelkesítője a szabadságért, békéért és demokráciáért folytatott harcnak. A függetlenségéért harcoló Tuniszban a gyarmatosítók kegyetlen megtorlásokat alkalmaznak. Kihirdették az ostromállapotot, letartóztatták a miniszterelnököt és több miniszert, a tuniszi Kommunista Párt több tagját pedig deportálták. Házkutatások, rendőrsortűzek napirenden vannak. Azonban hiába alkalmaznak az imperialisták kegyetlen megtorlásokat, a terror csak erősebbé kovácsolja az elnyomott népek egységét.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című kiadványsorozatban megjelent

AZ EGÉSZSÉGÜGYI STATISZTIKA ALAPJAI

című könyv

a szocialista egészségügyi statisztika kérdéseivel foglalkozik. Bemutatja a statisztika — ezen belül az egészségügyi statisztika — szerepét a szocialista tervgazdaságban. Három fejezetre oszlik: 1. általános statisztika, 2. demográfia, 3. egészségügyi intézmények statisztikája.

KAPHATÓ A

STATISZTIKAI KIADÓVÁLLALATNÁL

Budapest, II., Keleti Károly-utca 5. I. emelet I.

Telefon: 350—126, 130-as mellék.

Kitüntetett statisztikusok

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a statisztikai feladatok terén végzett kiváló munkájuk elismerésül:

*Garam József*nek, a Forgalomstatisztikai főosztály vezetőhelyettesének a Magyar Népköztársasági Érdemrend V. fokozatát.

*dr. Jánki Gyulán*ak a Mezőgazdasági főosztály Nemzeti jövedelem osztálya vezetőjének és *Hargitai Dániel*nek, a Statisztikai Gépi Adatfeldolgozó Gazdasági Iroda igazgatójának, a Magyar Népköztársasági Érdemérem arany fokozatát;

*Bokor Bélán*ak, a Közgazdasági főosztály Munkaügyi osztálya vezetőjének és *Kövesdi Agnes*nek, az Ipari főosztály főelőadójának a Magyar Népköztársasági Érdemérem ezüst fokozatát;

*Garái József*nek, a békéscsabai megyei kirendeltség vezetőjének, *Faragó Ilonán*ak, a Szociális főosztály csoportvezetőjének és *dr. Szauer Richárd* szerkesztőnek (Statisztikai Szemle szerkesztősége) a Magyar Népköztársasági Érdemérem bronz fokozatát adományozta.

A Kohó- és Gépipari Minisztérium statisztikai osztályának újabb versenyfelhívása

A Kohó- és Gépipari Minisztérium Statisztikai osztálya az alábbi versenykihívást tette közzé, melyet az érdekelt minisztériumok el is fogadtak:

Ötéves tervünk teljesítése a statisztikusokra is fokozottabb feladatokat hárít. A statisztikusok versenyének lendületét ezért fokoznunk kell. Augusztus 20-a, Alkotmányunk ünnepének tiszteletére új szocialista munkaversenyre hívjuk ki a

Bánya- és Energiaügyi Minisztérium,
Kőnyűipari Minisztérium,
Élelmezésügyi Minisztérium,
Építésügyi Minisztérium,
Építőanyagipari Minisztérium,
Közlekedésügyi Minisztérium statisztikusait.

Az alábbi versenypontokat javasoljuk:

1. A vállalt határidők pontos betartása és hibátlan adatszolgáltatás.

2. A minisztérium belső tájékoztatási rendszerének megjavítása, hogy a statisztika az eddigénél jobban segítse elő az operatív intézkedések megtételét. Ennek érdekében:

a) a minisztériumi Tájékoztató megjelenésének biztosítása a KSH Tájékoztatójával egyidőben.

b) A Tájékoztatóban lévő elemzések színvonalának emelése.

c) Az iparági főosztályok egységes tájékoztatási rendszerének megszervezése.

3. A minisztériumon belül az összes statisztikai munkák összefogása (beruházási, önköltségi, anyagstatisztika).

4. Egységes beszámolási rendszer kiépítése és harc a statisztikai bürokrácia ellen.

5. Vállalati adatok megbízhatóságának ellenőrzésére rendszeres és hatásos vállalati kiszállások szervezése.

6. A statisztikai munka színvonalát továbbfejlesztő elvi kérdések megoldása.

7. Szakmai továbbképző tanfolyamok szervezése a minisztérium statisztikusai elméleti képzettségének fejlesztésére.

A verseny időtartama: március, április, május, június, július havi feldolgozások.

A versenyeredmények kiértékelését augusztus 20-ra javasoljuk.

Az iparügyi minisztériumok statisztikai részlegeinek munkaverseny-kiértékelése

Az iparügyi minisztériumok statisztikai részlegei között a múlt év szeptembere óta szocialista munkaverseny folyik. Az első versenyszervezőt a Könnyűipari Minisztérium versenyfelhívása alapján kötötték meg a minisztériumok, amelynek kiértékelése november 7-én, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom emléknapján történt meg.

A versenynek ebben a szakaszában is beigazolódtott, hogy a szocialista munkaverseny minden területen a fejlődés motorja. A munkaverseny minden minisztériumban a statisztikai munka javulását eredményezte.

A Bánya- és Energiaügyi Minisztérium ekkor további munkaversenyre hívta ki az eddig is versenyben álló feleket. A főbb versenypontok a következők voltak:

1. Az előírt határidők pontos betartása.
2. Hibátlan adatszolgáltatás.
3. A szöveges kiértékelések elkészítése oly módon, hogy abból a vezető elvtársak konkrét utasításokat hozhassanak (tárgyilagosság és a hibák felszínrehozása).
4. A minisztérium belső statisztikai munkájának jó megszervezése (termelési fősztyálokkal való szoros kapcsolat).

A Központi Statisztikai Hivatal elvállalta a minisztériumok bevonásával a verseny kiértékelését és a versenyben kitűntek részére 10 500 Ft jutalmat ajánlott fel.

A Központi Statisztikai Hivatal a minisztériumok statisztikai osztályvezetőivel együttesen a hazánk felszabadulásának évfordulójára kötött versenyszervezőt kiértékelte és a verseny eredményét és a jutalmakat következőkben állapította meg:

I—II. Könnyűipari Minisztérium és Kohó- és Gépipari Minisztérium	3500—3500 Ft
III. Élelmiszeripari Minisztérium	2000 Ft
IV. Bánya- és Energiaügyi Minisztérium	1000 Ft
V. Építésügyi Minisztérium	500 Ft

A versenykiértékelés indokolása a következő:

Az első két hely és jutalom megosztásra került.

I—II. A Könnyűipari Minisztérium statisztikai munkája a versenyperiódus

alatt nagy javuláson ment keresztül. Külső és belső adatszolgáltatásban az előírt határidőket betartotta és az utóbbi időben csaknem hibátlanul dolgozott. Szöveges kiértékeléseik a legtöbb iparágban a számadatok komoly elemzését adták, rámutattak a hiányosságokra és a minisztériumon belül az iparigazgatóságoktól kezdődően felfelé a statisztikát az operatív vezetés eszébe közlévé tették. A minisztérium statisztikai osztálya és az iparigazgatóságok statisztikai részlegei között a kapcsolat jó volt, havonta rendszeresen munkaértekezleteket tartottak.

A könnyűipari statisztikusok számára a múlt hónapban egézsnapos országos ankétot rendeztek. Az anketon felszínre került problémák és hozzászólások anyaga komoly segítséget nyújt a statisztikai munka további fejlesztésében.

A minisztériumban a statisztikai részleg pontos és jó munkája nyomán a statisztika tekintélye nagymértékben emelkedett.

Kiküszöbölendő hiányosságként jelentkezik a minisztérium statisztikai munkájában az, hogy számos esetben az ellenőrzésre nem fordít kellő súlyt és a Statisztikai osztály nem foglalkozik a minisztérium területén folyó minden statisztikai munka (önköltségi-, anyag-, beruházási statisztika) irányításával.

A Kohó- és Gépipari Minisztériumban, amelynek területén a statisztika az iparügyi minisztériumok között a legutoljára került decentralizálásra és statisztikai munkája is bonyolultabb mint a többi minisztériumé —, a statisztikai részlegek jól megállták helyüket. Munkájuk színvonala állandóan emelkedett, komoly hiányosság adatszolgáltatásukkal kapcsolatban határidők és minőség tekintetében nem merült fel. A statisztikai osztály a minisztérium területén folyó mindennemű statisztikának — önköltségi-, anyag-, beruházási statisztika — részben már gazdjává vált, irányításában részt vett. Nehéz szervezési és elvi feladatokat jelentő munkatéri feladatokat valósítottak meg. Kemény harcot folytattak az engedély nélküli és kontárisztikák ellen. Eredményesen foglalkoztak a statisztikai adatok bizonylati alátámasztásának vizsgálatával és az ellenőrzés kérdésével.

Azonban e területen még jelentkező hiányosságok. Úgysszintén hiányosságként hozható fel, hogy egyes döntő kérdések, mint a befejezetlen termelés mérési módszereinek megoldása még mindig kérik.

III. Az *Élelmiszipari Minisztérium* statisztikai adatszolgáltatásában a határidőket általában betartotta, hibáinak száma csökkent. A minisztérium statisztikai munkájának színvonala a volt Élelmészési Minisztérium kettéválása óta megjavult. Kibocsátott tájékoztatójuk mind számanyagát, mind tartalmát tekintve jó. A statisztikai osztály munkája azonban túlnyomórészt adminisztrációs tevékenységben merült ki és keveset foglalkozott a minisztériumban folyó statisztikai munka elvi irányításával és ellenőrzésével, a statisztikai fegyelem megszilárdításával.

IV. A *Bánya- és Energiaügyi Minisztérium* statisztikai munkája — mely az előző kiértékelés alkalmazásával az első helyre került — nem fejlődött tovább. Több alkalommal fordult elő késés adatszolgáltatásában. Bár jelentőslapjain a hibák csök-

kentek, azonban még mindig jelentős számmal fordultak elő. Kiértékelései gyengék voltak, csak a szénbányászati és olajbányászati főosztályok vizsgálták behatóan a statisztikai számanyagot és használták fel szakmai statisztikájukat az elemzéshez.

V. Az *Építésügyi Minisztériumban* az ipari részleg statisztikai munkája jelentősen fejlődött, a minisztérium túlnyomó hányadát kitevő építőipari résznél azonban nem volt meg a szükséges statisztikai fegyelem. Kiadott utasításaik egyes esetekben szakszerűtlenek voltak, ellenkeztek a fennálló rendeletekkel és utasításokkal.

Összefoglalva: A versenyben az első helyezéseket elért minisztériumok statisztikai munkájában nagymértékű fejlődés tapasztalható, azok amelyek ezzel nem tudtak lépést tartani, lemaradtak. A szocialista statisztika nehéz harcban épül és fejlődik. A harcot lankadatlanul folytatni kell a gyors, pontos, megbízható adatszolgáltatásért. Ezért döntő módon foglalkozni kell e téren is az ellenőrzés kérdésével a statisztikai fegyelem további megszilárdításával.

Az „Iparstatisztikai Értesítő” ankétja

Az Iparstatisztikai Értesítő szerkesztősege március 26-án ankétot rendezett a lap olvasói számára. Az ankétot *Bács György*, az Ipari főosztály osztályvezetője nyitotta meg. Bevezetőjében röviden ismertette az ankét célját: a szerkesztőség közelebbi kapcsolat akar teremteni a lap olvasói — elsősorban a vállalatok és a minisztériumok statisztikusai — és a Központi Statisztikai Hivatal között. Felhívta az ankét résztvevőit, hogy bírálják meg a szerkesztőség eddigi munkáját, tegyenek javaslatokat a lap megjavítása érdekében.

Prigly Béla az Iparstatisztikai Értesítő szerkesztője röviden ismertette a lap két és fél éves múltja visszatekintő munkáját és rámutatott arra, hogy a Statisztikai Hivatal csak úgy tudja megoldani feladatait, ha a vállalati statisztikusok rendszeresen segítik munkájában. A segítség egyik eszközeként a statisztikusoknak fel kell használniok a havonta megjelenő Iparstatisztikai Értesítőt is.

Prigly elvtárs vezetője után a felszólalók közül *Soéd András*, az Elektromos

Készülékek és Anyagok Gyárának statisztikusa megállapította, hogy üzemiükben kialakult vélemény szerint az Iparstatisztikai Értesítő sokat segít munkájukban. Mégis úgy látja, hogy a lapnak vannak hiányosságai is. A hiányosságok közül rámutatott arra, hogy a vállalatok eddig kevés irányítást kaptak a számvitel egységének megvalósításában. A legnagyobb hiányosság az operatív számvitel területén mutatkozik. A versenymozgalmak számbavételével kapcsolatban azt a véleményét hangoztatta, hogy a munkaverseny szervezését, további fejlődését egyenesen gátolja a megfelelő számbavétel, kiértékelés egységes irányításának hiánya. Hiba a vállalatoknál az is, hogy az eredményeket nem hozzák megfelelő módon nyilvánosságra, nem ismeretik eléggé a vállalat dolgozóival. Javasolta, hogy az Iparstatisztikai Értesítő foglalkozzék többet a versenymozgalmak számbavételével, kiértékelésével.

Szegedy György, a Dimávg Diósgyőri Gépgyár statisztikusa elmondotta, hogy vállalatuknál a legnagyobb nehézséget a

befejezetlen termelés megállapítása jelenti. Javasolta, hogy a Statisztikai Hivatal ismertessen szovjet szakmunkákat, melyek a befejezetlen termelés számbavételének helyes módszerét tárgyalják.

Schmidt István, a Magyar Vegyiművek statisztikusa felhívta a figyelmet arra, hogy a szakmai statisztikák bevezetése a legtöbb vállalatot váratlanul érte. Ezért javasolta, hogy a jövőben a Hivatal valamennyi érintett vállalat bevonásával tartott értekezleten tárgyalja meg a szakmai statisztikákat és az értekezlet eredményét közöljék az Iparstatisztikai Értesítőben.

Dr. Vigh János, a Délbudai Ásványbánya statisztikusa elmondotta, hogy a Statisztikai Hivatal előadói rendszeresen kiszállnak a vállalatokhoz, ellenőrzéseket végeznek, gyakorlati tapasztalatokat szereznek. Helyesnek tartaná, ha az Iparstatisztikai Értesítőben a kiszállások eredményeiről rendszeresen beszámolnának. Javasolta, hogy a kiértékelések, amelyeket az Iparstatisztikai Értesítő rendszeresen közöl, ne legyenek általánosak, hanem ha valakit egy jó kiértékelésért megdícsérnek, akkor mutassanak rá arra is, hogy mi volt jó

a kiértékelésben. Így a többi statisztikus is tanulhat.

Nemes Ödön, a Vörös Csillag Nyomda statisztikusa szintén kifogásolta, hogy az Iparstatisztikai Értesítő a kérdésekkel rendszerint csak elméletileg foglalkozik. Mint mondotta: felülről, a Központi Statisztikai Hivatal, nem pedig az üzemekben dolgozó statisztikusok szemszögéből nézi a kérdéseket.

Aradi József, a Dunavölggyi Timföldipar statisztikusa javasolta, hogy a lap többet foglalkozzék az elemzés és az ellenőrzés kérdésével. Erről a két kérdésről szerinte célszerű lenne külön brosrúrákat kiadni. A szakmai továbbképzés sikere érdekében javasolta, hogy az Értesítő rendszeresen ismertesse a megjelenő szakirodalmat és beszerzésük lehetőségét.

Több felszólalás után, amelyek javaslatokkal járultak hozzá az Iparstatisztikai Értesítő munkájának megjavításához, Prigly Béla elvtárs összefoglalta az ankét eredményét. Válaszolva az egyes felszólalásokra bejelentette, hogy az Iparstatisztikai Értesítő szerkesztését a továbbiakban az elhangzott javaslatok figyelembevételével fogják végezni.

A könnyűipari statisztikusok ankétja

A Könnyűipari Minisztérium Statisztikai osztálya március 28-án ankétra hívta össze a Könnyűipari Minisztérium alá tartozó valamennyi vállalat statisztikusát.

Az ankétot *Ajtay Miklós* elvtárs, a könnyűipari miniszter első helyettese nyitotta meg. Ajtay elvtárs a bevezetőben a könnyűipar előtt álló feladatokról beszélt, majd rámutatott a statisztika jelentőségére tervgazdaságunkban, és hogy a könnyűipar előtt álló feladatok teljesítésében hogyan működhet közre a statisztika. Ennek során Ajtay elvtárs ismertette a minőség megjavításának, a megfelelő választékok biztosításának a lehetőségét. Vázolta a statisztika feladatait az anyagtakarékosság, a beruházások gazdaságos felhasználása és ezzel kapcsolatban a meglévő kapacitások, például a gépparkok jobb kihasználása terén. A statisztikusnak segítséget kell nyújtani az egyenletes termelés megvalósításában, az önköltségsökkentés terén. Általában jó vezetés statisztika nélkül el-

képzelhetetlen — állapította meg Ajtay elvtárs. Attérve a statisztikai munka színvonalára, leszögezte, hogy a könnyűiparban az utóbbi időben jelentősen javult a statisztikai fegyelem, az egyes főosztályok statisztikai munkája. Az eredmények mellett azonban még mindig akadnak hiányosságok, amelyek egy-két esetére külön is kitért Ajtay elvtárs.

Ajtay elvtárs beszéde után okleveleket osztott ki azok között a statisztikusok között, akik az 1951. IV. negyedévi statisztikai munkájuk során kiváló eredményeket értek el.

Az ankét első beszámolóját *Marcványi Zoltán*, a Könnyűipari Minisztérium statisztikai osztályának helyettes vezetője tartotta. Beszámolójának első részében a határidők betartásának szükségességéről beszélt és megemlítette, hogy ezen a téren éppen legtöbbször a budapesti vállalatok maradnak el. Bejelentette, hogy a kézbesítés idejének lerövidítése érdekében a jövő-

ben a posta a statisztikai küldeményeket soronkívül gyorsan fogja továbbítani. A másik kérdés, mellyel a beszámoló elején foglalkozott, az adatok utólagos korrigálásának kérdése. „Nem tűrhető az a helyzet, hogy vagy abban a hónapban, vagy a következő hónapban, vagy az esetleg az év végén különböző indokok alapján bejelentik, hogy az adat nem jó”. Az utólagos javítások kérdése felveti annak szükségességét, hogy a havi gyáripari statisztikának és általában minden gyáripari statisztikai adatszolgáltatásnak adatai a legszigorúbb bizonylati elveken épüljenek fel. A bizonylatok megfelelő felépítése felveti az üzemben belüli adatszolgáltatás kérdését. A jövőben minden statisztikai adatszolgáltatásnak feltétlenül a statisztikus kezéhez kell kerülnie, hogy lássa és ellenőrizze a számokat. Csakis így érhető el, hogy egy vállalati adat ne jelentkezzék különböző kérdőíveken különböző változatban.

A változatlan árak alkalmazásával kapcsolatban Marcsányi elvtárs felhívta a statisztikusok figyelmét, hogy szigorúan és következetesen hajtsák végre az árlista alkalmazását. A változatlan áráktól való eltérések lazítják a terv- és a statisztikai fegyelmet és a jövőben a legszigorúbb elbírálás alá kerülnek.

Új fogalom a gyáripari statisztikában az építőipari jellegű termelés. A jelenlegi utasítás szerint építőipari jellegű termelésnek számít az a termelés, amely a százezer forintos értékhatárt meghaladja és a tervben is így szerepel.

A mozgalmi jelentésekben a jövőben békérik a beralapadatokat. Ezzel kapcsolatban feltétlenül el kell érni, hogy minden hó 7-éig az előzetes beralap-adatok rendelkezésre álljanak.

Befejezésül a negyedéves kérdőívben és a havi gyáripari statisztikában jelentkező termelési adatok eltéréseinek kérdését vette fel. A jövőben ezeknek az eltéréseknek alaposan utána kell nézni.

Lacai Béla elvtárs, a Központi Statisztikai Hivatal könnyűipari osztályának vezetője, hozzászólásának bevezetőjében szintén kiemelte a határidők betartásának szükségességét, majd arról beszélt, hogy a Hivatal és a vállalatok közti kapcsolat a decentralizálás óta az addig elért eredményekhez képest visszaesést mutat. Ezen javítani kell. Lacai elvtárs aztán a könnyűipari statisztikusokra váró újabb felada-

tokról beszélt. A Minisztertanács rendelete a felsőbb tájékoztatás és a fokozottabb ellenőrzés feladatán kívül kötelezővé teszi az egységes beszámolási rendszer kiépítését. Ennek egyik részletmunkája, hogy 1952. július 1-ig a Könnyűipari Minisztériummal egyetértésben felméri a jelenlegi adatszolgáltatást és azt az engedélyszámokkal együtt egységes dokumentumba foglalják. A véglegesen engedélyezett adatgyűjtéseket folyamatosan közzéteszik. Az adatgyűjtések a felülvizsgálat során még nagyobb mértékben támaszkodnak a vállalati statisztikusokra. A véglegesen engedélyezett statisztikai adatszolgáltatásokat a Népgazdasági Tanács és a Minisztertanács hagyja majd jóvá.

Lacai elvtárs befejezésül hangsúlyozta a statisztikusokképzés jelentőségét, melynek feladata a Minisztertanács rendelete értelmében szintén a Központi Statisztikai Hivatalra hárul.

Lukács Ottó elvtárs, a Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának vezetője, hangsúlyozta, hogy a statisztikai munka megjavítása érdekében emelni kell a statisztikusok szakmai és politikai képzettségét. Vázolta a szakmai és politikai téren a statisztikusokra váró feladatokat, melyeket mint mondotta, a statisztikusok is örömmel üdvözölnének, mert azt látják, hogy van fejlődési lehetőség és a statisztikus erkölcsi és anyagi téren megbecsült személy lesz.

A másik kérdés, amelyre Lukács elvtárs kitért, a statisztikusokból hiányzó kritikai szellem. A kérdőívek és utasítások felépítésének jelenlegi rendszere sok kívánnivalót hagy hátra. A kérdőíveket és utasításokat azonban csak akkor lehet megjavítani, ha a vállalati statisztikusok hozzászólásait, észrevételeiket, kifogásaikat a Statisztikai Hivatal tudomására hozzák.

Lukács elvtárs felhívta a statisztikusok figyelmét arra az alapvető szempontra, hogy egy felsőbb szervnek csak olyan adatra lehet szüksége, amelyre magának a vállalatnak is szüksége van, sőt a vállalatnak általában ezeknél több adatra van szüksége. Tehát, ha a statisztikusok olyan kérdésekkel állnak szemben, amelyeknek nem látják az értelmét, amelyeket a vállalat nem használ, akkor két eset lehetséges: vagy a felsőbb szervek helytelenül adták fel a kérdést, vagy a vállalatnál nem értik meg, hogy miért kell az adat. Mindkét

esetben a felsőbb szervhez kell fordulni — mert mint befejezésül mondotta Lukács elvtárs, — a statisztikára azért van szükség, hogy a vezetők át tudják tekinteni vállalatuk hiányosságait, eredményeit.

Az értekezleten felvetett kérdésekhöz számos könnyűipari statisztikus szövegezt hozzá. A felszólalások, valamint az értekezlet határozatainak ismertetésére a Szemle következő számában visszatérünk.

A „Population“ tanulmánya Magyarország népmozgalmáról

A francia népesedéstudományi intézet folyóirata, a Population 1951. évi 4. száma, hosszabb cikkben ismerteti Magyarország népmozgalmi alakulását és osztálytagozódását a második világháború előtti és utáni időkben. Az ismertetés a Statisztikai Szemle 1951 márciusi és a Társadalmi Szemle 1951 júniusi számában megjelent cikkre támaszkodik.

A tanulmány bevezetésekként a Population szerkesztősége megjegyzi, hogy a számokból felismerhető a népi demokrácia gazdasági és politikai rendszerében természetesnek tartott rohamos népszaporodás. A szerkesztőség felteszi a kérdést: vajon a szovjet elmélet derülátása a népesség szaporodását és javuló helyzetét illetően — melyet az Egyesült Nemzetek ülésén kifejtettek — érvényes-e a természeti kincsekben kevésbé gazdag népi demokráciákra? A válasz — mint a Population megállapítja — igenlő és feltétlen figyelmet érdemel.

A cikk szerint a felszabadulás utáni népmozgalmi adataink híven tükrözik a magyar nép életszínvonalában bekövetkezett döntő javulást. Ezt a francia hivatalos statisztika is kénytelen elismerni. „A népi demokrácia és a szocializmus elméleti alapjai határozottan elvetnek minden borulást, minden aggodalmat a népesség számszerű növekedésének kihatásaival szemben. Elesen szembehelyezkednek a malthusi elmélet mindenféle válfajával. A haladó gazdaság és technika légkörében a dolgozók számának növekedése csak az egész társadalmat terhelő kötelesség enyhüléséhez járul hozzá, anélkül, hogy veszélyeztetné a szociális fejlődés felfelé ívelését.”

A tanulmány ismerteti az ország háborús embervesztéséről, a kormegoszlásról, a népesség átlagos életkoráról, a házasságok és születések számának alakulásáról szóló adatokat.

Az 1947. évtől állandóan növekvő születési arányszám indokolásában megállapítja, hogy az az országban bekövetkezett politikai változással egyidőben bekövetkezett gazdasági és pénzügyi helyzet megszürlésével magyarázható. A születési arányszám 1948-ban meghaladta a 20 ezreléket. A cikk írója megjegyzi, hogy 1943 és 1946 között a születési arányszám 18,5 ezrelék alatt volt. Rámutat arra, hogy a születések arányszáma tovább növekszik, míg a csecsemőhalálozás arányszáma 1938-hoz viszonyítva 30%-kal csökkent. Az 1950. évi természetes szaporodás 8 ezrelék volt, a második világháború előtti utolsó évek 5—6 ezrelékével szemben.

A népesség osztálytagozódását bemutató táblázathoz fűzött kommentárjában a Population rámutat azokra a változásokra, amelyeket országunkban a földosztás és a nagyítóké elemek fokozatos kiszorítása és a nagyipari munkásság számának rohamos növekedése jelentett. A nagyipari munkásság további növekedésének biztosításáról adatokat hoz az ötéves terv munkaerő szükségletéről. Az ötéves terv kihatással lesz a falusi lakosság összetételére is „mivel a még mindig nagyszámú kisbirtokot nagyüzemesítik és a mezőgazdaság észszerűsítése révén elegendő munkaerő válik szabadddá”.

Országunk népmozgalmi adatainak alakulásához és az osztálytagozódásban beállt változásokhoz fűzött kommentárjában a Population elismeri, hogy népi demokráciánkban a tervgazdálkodás döntő fordulatot hozott a dolgozók életviszonyainak megjavításában, aminek következményeit híven tükrözi a születések számának növekedése, a halálozási arányszám csökkenése és a tőkés elemek fokozatos kiszorításával egyidőben a munkásosztály és a parasztság, valamint az értelmiség számának gyorsütemű növekedése.

KÖNYVSZEMLE*

POLITIKAI IRODALOM

Amerikai munkások a Szovjetunióról. 47 old. Népszava. Budapest. 1952.

A párizsi kommun. Válogatás a kortársak emlékirataiból. Szerkesztették: Aranyossy M., Erényi T. 181 old. Művelt Nép. Budapest. 1952.

Fehérkönyv az amerikai-angol intervenciók politikáról és a német imperializmus újjáélesztéséről Nyugat-Németországban. (Weissbuch über die amerikanisch-englische Interventionspolitik in Westdeutschland und das Wiedererstehen des deutschen Imperialismus). Összeállította: A Demokratikus Németország Nemzeti Frontjának Országos Tanácsa 282 old. Szikra. Budapest. 1952.

Lenin, V. I. Művei 24. kötet. 1917 április—június. (V. I. Lenin szocingyija. Izdanyije eset-vertje. Tom. 24.) 656 old. Szikra. Budapest. 1952.

Rákosi M.: Népi demokráciánk útja. Az MDP Pártfőiskoláján 1952. február 29-én tartott előadás. 59 old. Szikra ny. Budapest. 1952.

Stálin a békeért. Gyűjtemény Stálin elvtárs háborúalatti beszédeiből és nyilatkozataiból. 1946—1951. 104 old. Szikra. Budapest.

Stálin I. V. Művei. VIII. kötet. 1926 január—november. (I. V. Stálin szocingyija. Tom. 8. janvar—nojabrj 1926.) 441 old. Szikra. Budapest. 1952.

TERVGAZDASÁG

Az életpárai termelés tervezésének kérdései. (Voproszi planirovanija sztroiteljnovo proizvodstva.) Fordította: Vadasi K. 147 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1952.

Dundukov, G. F.: Pénzügyi tervezés. (Finanszsojve planirovanije.) 188 old. Pénzügyi Kiadó. Budapest. 1952.

FOLYÓIRATSZEMLE**

POLITIKAI IRODALOM

Rákosi M.: A kommunista internacionálé. 151—168. old. (Társadalmi Szemle. 1952/2—3.)

TERVGAZDASÁG

Ajtay Z.: Szénenergia-gazdálkodásunk kritikai vizsgálat és szénbányászatunk komplex fejlesztésének irányelvei. 16—19. old. (Magyar technika. 1952. 1—2.)

A szovjet népgazdaság újabb nagyszerű győzelme. 130—139. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1952/1—2.)

A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztési tervének 1951. évi eredményei. 139—148. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1952/1—2.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szakzerinti csoportosításban.

**Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratszámok jelentősebb cikkeit soroljuk fel szakzerinti csoportosításban. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

Makarov: Finanszírozás és hitelnyújtás a szovjet kereskedelemben. (Finanszirovanije i kregyivanyije szovjetszkoj torgovli.) 303 old. Kereskedelmi Szakkönyv- és Lapkiadó. Budapest. 1952.

Tervgazdasági ismeretek. 209 old. Könyv- ipari Kiadó. Budapest. 1952.

Vállalaton belüli önálló gazdasági elszámolás. 98 old. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó. Budapest. 1952.

STATISZTIKA

Az állami gazdaságok statisztikai beszámolósi rendszere. 1952. 114 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952.

Területi statisztika. I. 32 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952. (Központi Statisztikai Hivatal Anyagszolgáltatása.)

EGYÉB

Gyengyszov J., — Bucsilov, J.: A szovjet hadsereg hazánk békéjének és biztonságának támasza. (Szovjetszkaja armija — nagyszerű oplot mira i berepasznosztj nasej rogyini.) Fordította: Sándor J. 145 old. Budapest. Szikra. 1952.

Kozsin, A.: Harcoló Korea. (Borjuscaszsza Koreja.) Fordította: Adler K. 153 old. Szikra, Budapest. 1952.

Magyarország helységnevéiről. 1952. 428 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952.

Nemzetközi Stálin-díjasok. (Laureatyiji mezdunarodnih sztalinszkij premij „ Za ukreplenije mira mezdnu narodami” za 1951 god.) Fordította: Zalai E. 34 old. Budapest. Szikra. 1952.

Csikós-Nagy B.: Feladataink a tervmunka fejlesztésében. 37—55. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1952/1—2.)

Fedotov, N.: Az ipari vállalatok munkájának egyenletességéről. 23—28. old. (Anyag- és adat-szolgáltatás. 1952/2.)

Gerő E.: Az 1951. év gazdasági munkájának eredményei. 1—5. old. (Magyar technika. 1952. 1—2.)

Kádas M.: Szovjet módszerek a technika színvonalát emelő beruházások gazdasági hatékonyságának elbírálására. 49—63. old. (Közlekedéstudományi szemle. 1952/2—3.)

Laki V.: Kapacitástervezés és -mérés. 64—71. old. (Magyar technika. 1952/1—2.)

Ször, E.: Az 1952. évi terv teljesítéséért folyó harc alapvető feladatai. 28—34. old. (Anyag- és adat-szolgáltatás. 1952/3.)

Ulbricht, W.: Az ipar és a mezőgazdaság fejlődése s az életszínvonal emelkedése a Német Demokratikus Köztársaság ötvenes tervében. 17—23. old. (Anyag- és adat-szolgáltatás. 1952/2.)

SZÁMVITEL—PÉNZÜGY

Arkadaskzskaja—Szinlanov: Operatív számvitel a vállalaton belüli önálló elszámolás rendszerében. 185—195. old. (Számvitel. 1952/3.)

esetben a felsőbb szervhez kell fordulni — mert mint befejezésül mondotta Lukács elvtárs, — a statisztikára azért van szükség, hogy a vezetők át tudják tekinteni vállalatuk hiányosságait, eredményeit.

Az értekezleten felvetett kérdésekhöz számos könnyűipari statisztikus szövegezt hozzá. A felszólalások, valamint az értekezlet határozatainak ismertetésére a Szemle következő számában visszatérünk.

A „Population“ tanulmánya Magyarország népmozgalmáról

A francia népesedéstudományi intézet folyóirata, a Population 1951. évi 4. száma, hosszabb cikkben ismerteti Magyarország népmozgalmi alakulását és osztálytagozódását a második világháború előtti és utáni időkben. Az ismertetés a Statisztikai Szemle 1951 márciusi és a Társadalmi Szemle 1951 júniusi számában megjelent cikkre támaszkodik.

A tanulmány bevezetésekként a Population szerkesztősége megjegyzi, hogy a számokból felismerhető a népi demokrácia gazdasági és politikai rendszerében természetesnek tartott rohamos népszaporodás. A szerkesztőség felteszi a kérdést: vajon a szovjet elmélet derülátása a népesség szaporodását és javuló helyzetét illetően — melyet az Egyesült Nemzetek ülésén kifejtettek — érvényes-e a természeti kincsekben kevésbé gazdag népi demokráciákra? A válasz — mint a Population megállapítja — igenlő és feltétlen figyelmet érdemel.

A cikk szerint a felszabadulás utáni népmozgalmi adataink híven tükrözik a magyar nép életszínvonalában bekövetkezett döntő javulást. Ezt a francia hivatalos statisztika is kénytelen elismerni. „A népi demokrácia és a szocializmus elméleti alapjai határozottan elvetnek minden borulást, minden aggodalmat a népesség számszerű növekedésének kihatásaival szemben. Elesen szembe helyezkednek a malthusi elmélet mindenféle válfajával. A haladó gazdaság és technika légkörében a dolgozók számának növekedése csak az egész társadalmat terhelő kötelesség enyhüléséhez járul hozzá, anélkül, hogy veszélyeztetné a szociális fejlődés felfelé ívelését.”

A tanulmány ismerteti az ország háborús embervesztéséről, a kormegoszlásról, a népesség átlagos életkoráról, a házasságok és születések számának alakulásáról szóló adatokat.

Az 1947. évtől állandóan növekvő születési arányszám indokolásában megállapítja, hogy az az országban bekövetkezett politikai változással egyidőben bekövetkezett gazdasági és pénzügyi helyzet megszüntetésével magyarázható. A születési arányszám 1948-ban meghaladta a 20 ezreléket. A cikk írója megjegyzi, hogy 1943 és 1946 között a születési arányszám 18,5 ezrelék alatt volt. Rámutat arra, hogy a születések arányszáma tovább növekszik, míg a csecsemőhalálozás arányszáma 1938-hoz viszonyítva 30%-kal csökkent. Az 1950. évi természetes szaporodás 8 ezrelék volt, a második világháború előtti utolsó évek 5—6 ezrelékével szemben.

A népesség osztálytagozódását bemutató táblázathoz fűzött kommentárjában a Population rámutat azokra a változásokra, amelyeket országunkban a földosztás és a nagytőkés elemek fokozatos kiszorítása és a nagyipari munkásság számának rohamos növekedése jelentett. A nagyipari munkásság további növekedésének biztosításáról adatokat hoz az ötéves terv munkaerő szükségletéről. Az ötéves terv kihatással lesz a falusi lakosság összetételére is „mivel a még mindig nagyszámú kisbirtokot nagyüzemesítik és a mezőgazdaság észszerűsítése révén elegendő munkaerő válik szabadddá”.

Országunk népmozgalmi adatainak alakulásához és az osztálytagozódásban beállt változásokhoz fűzött kommentárjában a Population elismeri, hogy népi demokráciánkban a tervgazdálkodás döntő fordulatot hozott a dolgozók életviszonyainak megjavításában, aminek következményeit híven tükrözi a születések számának növekedése, a halálozási arányszám csökkenése és a tőkés elemek fokozatos kiszorításával egyidőben a munkásosztály és a parasztság, valamint az értelmiség számának gyorsított növekedése.

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL ANYAGSZOLGÁLTATÁSA

című sorozatban eddig megjelent kiadványok

Mezőgazdasági statisztika I.

Szovjet cikkek fordításai alapján ismerteti a kolhozok gazdaságstatisztikai vizsgálatának kérdéseit, a termés hozam fokozásának felhasználatlan tartalékait és más, a kolhozok, a gép- és traktorállomások beszámolójelentéseivel, szervezési és ügyviteli kérdéseivel foglalkozó cikkeket.

Ára: 3.— Ft

Területi statisztika I.

Ismerteti a statisztikai szervezet helyét a Szovjetunió államapparátusában, beszámolót közöl a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala dolgozói aktívájának 1951 márciusában tartott értekezletéről és több tanulmányt a helyi statisztikai szervek munkájáról.

Ára: 5.— Ft

KAPHATÓK A STATISZTIKAI KIADÓVÁLLALATNÁL (II., KELETI KÁROLY-U. 5. I. EM. 1. — TELEFON: 350-126, 130-AS MELLÉK.)

Népgazdasági mérlegek I.

A kiadvány Kurszkij, Malisev, Rjabuskin és több más vezető szovjet közgazdász e tárgykörbe tartozó cikkeit ismerteti. Dokumentációs része a szovjet, magyar, bolgár, cseh, lengyel és román folyóiratokban 1945 óta megjelent, népgazdasági mérleggel és nemzeti jövedelemmel foglalkozó cikkek szemléjét tartalmazza.

Ára: 12.— Ft

**KAPHATÓ AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN**

Megjelent a

STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ

1952. évi 1. száma

Összefoglaló adatokat tartalmaz az ötéves terv második évének negyedik negyedéről, a Szovjetunió hatalmas iramú fejlődéséről és a szocializmust építő népi demokráciákról.

„Kapitalista országok“ című rovata statisztikai adatokkal mutatja be az imperialista tábor belső ellentéteit, háborús készülődését és a kizsákmányolt dolgozók növekvő nyomorát.

Ára: 5.— Ft

**Kapható: IBUSz-pavilonokban és a Statisztikai Kiadóvállalatnál
(Budapest, II., Keleti Károly-utca 5. I. 1.
Telefon: 350—126, 130-as mellék)**